

UNIwersytet SZCZECIŃSKI

ZESZYTY NAUKOWE

NR 744

ACTA POLITICA

NR 25

SZCZECIN 2012

Rada Wydawnicza

Adam Bechler, Tomasz Bernat, Anna Cedro, Paweł Cięższyk
Piotr Michałowski, Małgorzata Ofiarska, Aleksander Paniusiuk
Grzegorz Wejman, Dariusz Wysocki, Renata Ziemińska
Marek Górski – przewodniczący Rady Wydawniczej
Edyta Longiewska-Wijas – redaktor naczelna, dyrektor Wydawnictwa Naukowego

Rada Naukowa

prof. dr hab. Fulvio Attinà, University of Catania; prof. Partha Pratim Basu, Jadavpur University
prof. dr hab. Wiesław Bokajło, Uniwersytet Wrocławski; prof. Charles Elworthy, Chulalongkorn University,
Tajlandia; prof. dr hab. Krzysztof Malinowski, Instytut Zachodni w Poznaniu
prof. dr Henri Menudier, Sorbonne Nouvelle; prof. dr hab. Janusz Mieczkowski, Uniwersytet Szczeciński
prof. dr hab. Bernadetta Nitschke, Uniwersytet Zielonogórski; prof. dr hab. Walter Rothholtz, Uniwersytet
Szczeciński; prof. dr hab. Janusz Ruskowski, Uniwersytet Szczeciński; prof. dr hab. Jerzy Sielski, Akademia
im. Jana Długosza w Częstochowie; prof. dr hab. Andrzej Stelmach, Uniwersytet Adama Mickiewicza
prof. dr hab. Bogdan Szajkowski, University of Exeter; prof. zw. dr hab. Bogdan Szlachta, Uniwersytet
Jagielloński; prof. dr hab. Andrzej Wojtaszak, Uniwersytet Szczeciński
prof. dr hab. Konstanty Adam Wojtaszczyk, Uniwersytet Warszawski

Kolegium Recenzentów

prof. dr hab. Wiesław S. Burger, Wyższa Szkoła Integracji Europejskiej, Szczecin
prof. zw. dr hab. Andrzej Chodubski, Uniwersytet Gdański
prof. dr Andrzej Głowacki, Wyższa Szkoła Integracji Europejskiej, Szczecin
prof. dr hab. Jacek Knopek, Uniwersytet Mikołaja Kopernika
prof. dr hab. Ryszard Kowalczyk, Uniwersytet Adama Mickiewicza
prof. dr hab. Jarosław Macała, Uniwersytet Zielonogórski
prof. dr hab. Piotr Mickiewicz, Dolnośląska Szkoła Wyższa
prof. dr hab. Grzegorz Piwnicki, Uniwersytet Gdański
prof. dr hab. Wojciech Sokół, Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej
dr hab. Andrzej Wierzbicki, Uniwersytet Warszawski

Redaktorzy naukowci

Maciej Drzonek, Janusz Mieczkowski

Redaktor językowy

Hanna Naparty

Korektor

Jerzy Kazimierski

Skład komputerowy

Halina Lipiec

Wersja papierowa jest wersją pierwotną

Adres redakcji ul. Krakowska 71–79, 71–004 Szczecin; acta.politica@gmail.com
Elektroniczna wersja czasopisma jest dostępna na stronie: www.us.szcz.pl/actapolitica

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne online w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>

© Copyright by Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2012

ISSN 1640-6818

ISSN 0867-0617

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO

Wydanie I. Ark. wyd. 9,0. Ark. druk. 10,5. Format B5. Nakład 25 egz.

SPIS TREŚCI

ARTYKUŁY

Bogdan Szajkowski – Saudi Arabia’s electoral politics in the making	5
Waldemar Potkański – Spór o niezależność Macedonii we współczesnej „zjednoczonej” Europie. Część 2. Od II wojny światowej do współczesności	39
Artur Staszczuk – Spójność jako podstawowa przesłanka polityki regionalnej Unii Europejskiej. Wyzwania dla Polski	51
Tomasz Czapiewski – Polski samorząd województwa po traktacie lizbońskim – analiza politologiczna i prawna	65
Michał Siedziako – Wybory do Sejmiku Województwa Zachodnio- pomorskiego w 2010 roku	81
Piotr Chrobak – Wybory Prezydenta RP oraz do samorządu w Szczecinie w 2010 roku	125
Andrzej Hoehle – Prawo i Sprawiedliwość na scenie politycznej województwa zachodniopomorskiego w latach 2005–2007. Część II	151

SPRAWOZDANIA

Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji naukowej „Perspektywy rozwoju Wspólnej Polityki Rolnej po 2013 roku” (Bartłomiej H. Toszek)	165
---	-----

ARTYKUŁY

*BOGDAN SZAJKOWSKI**

SAUDI ARABIA'S ELECTORAL POLITICS IN THE MAKING

Introduction

In the midst of the Arab revolts that dominated the Middle East, the Gulf region, Arab Peninsula and North Africa in 2011, King Abdullah of Saudi Arabia announced on 25 September 2011 that women in the Kingdom are to be given the right to vote and run in future municipal elections and to have the right to be appointed to the consultative Majlis Ash-Shura Council. Women in Saudi Arabia cannot drive and must also have written approval from a male guardian – a father, husband, brother or son – to leave the country, work, earn an education, or even undergo certain medical operations. The king did not address these broader issues of women's rights.

The aim of this article is to provide an analytical overview of Saudi experiments with electoral politics in the context of a wider reform movement promoted by King Abdullah bin Abdul-Aziz Al Saud. The 2004 municipal elections and the dominant subject of voting rights for women are used as illustrations of some of the issues that demonstrate the complexities of these processes.

* Prof. dr Bogdan Szajkowski, Institute of Sociology, The Maria Curie-Skłodowska University, Lublin, e-mail: lublinbs@gmail.com.

Saudi electoral experience

Saudi Arabia has had only a very limited degree of experience with elections. Saudi historical records mention that after entering Mecca on 14 October 1924, King Abdul Aziz ibn Saud, the founder of the Kingdom of Saudi Arabia, started a nation building process and gradually began to transform a simple administrative structure of the Hijaz¹ into a series of well-defined and well-organized institutions. In 1924 “he ordered a 12 member National Council (*al-Majlis al-Ahli*), to be selected by the citizens of city, seeking their assistance in the administration of the affairs of the Holy Capital.”² It worked under the chairmanship of Sheikh Abdul Gadir Al-Shebi. While there appear to be absence of a specific law defining the functions of the council, it nevertheless had quite broad prerogatives, except for foreign and military affairs which were handled by the King.³

The National Council was probably created by King Abdul Aziz in response to the demands of the Khalifat Committee⁴ that a constitution for the Holy Land “must be drawn up by the whole Islamic community”⁵ and that the area “must be placed under a democratic government”.⁶ The council was entrusted with drafting the basic laws for the administration of the country. It was active for six months.⁷ According to Saudi sources the idea of a council extended to include regions of: Hejaz, Medina Munawwara, Jeddah, Taif and Yanbu. Members of these councils comprised the elite of the society: scientists, intellectuals, writers and businessmen.⁸

In August, 1925, the Mecca Consultative Council was formed with greater powers. This new council was responsible for overseeing communication, trade, education, the court system, internal security, and municipal affairs. It became the nucleus of the Consultative National Council, and subsequently played

¹ The Western province of Saudi Arabia. The conquering of Hijaz ended a long series of battles to consolidate and unite a vast but fragmented territory.

² www.alriyadh.gov.sa/election/en-historical-brief.asp.

³ www.nyulawglobal.org/Globalex/Saudi_Arabia.htm.

⁴ Pan-Islamic movement created in India to protect the holy places of Islam.

⁵ G. Troeller, *The Birth of Saudi Arabia*, Frank Cass, London 1976, p. 220.

⁶ *Ibidem*.

⁷ www.shura.gov.sa/wps/wcm/connect/ShuraEn/internet/Historical+BG/.

⁸ www.alriyadh.gov.sa/election/en-historical-brief.asp.

a significant role in the creation of the Council of Ministers.⁹ The Consultative National Council comprised of elected representatives from 12 districts of Mecca, and included two religious scholars and a businessman. Three other additional members were nominated by the king from among distinguished citizens of Mecca.¹⁰ The king's instruction for the formation of the council specified the qualification for membership, eligibility of voters and voting procedures. "The jurisdictions of the council were formulated in seven articles that included regulating all affairs in courts, municipalities, endowments, education, security, and commerce in addition to forming permanent committees to solve the problems related to the social traditions that did not contradict Sharia."¹¹

By 1927 as the process of unification of Saudi Arabia progressed the role of the Consultative National Council changed and evolved into an advisory body, the *Majlis Ash-Shura* (Consultative Council), whose membership was nominated by the king.¹²

However on the local level, regular municipal elections to what was then called the *Majlis Baladi* were held in the Hejaz region of the country, namely in Mecca and Jeddah, from the 1940s until 1979. The 1939 Law of Municipalities

⁹ www.nyulawglobal.org/Globalex/Saudi_Arabia.htm.

¹⁰ www.shura.gov.sa/wps/wcm/connect/ShuraEn/internet/Historical+BG/.

¹¹ *Ibidem*.

¹² The *Majlis Ash-Shura* (Consultative Council) or *Majlis al Shura*, existed and functioned in various forms until 1953 when many of its jurisdictions were distributed between the Council of Ministers and other institutions of government. Thereafter it remained in token form. By 1958, Faisal ibn Abdul-Aziz, Crown Prince and Prime Minister, transformed the Council of Ministers into a legislative, executive, and administrative body with decision-making abilities. It was re-established by Royal Decree No. A/91, dated 27-8-1421 (1992) by the late King Fahd bin Abdul-Aziz in a speech delivered on 2 March 1993. King Fahd himself inaugurated the council in December 1993 on the tenth anniversary of his accession. The primary function of the broadly-based *Majlis Ash-Shura* is to provide the King with advice on issues of importance in the Kingdom. The term of the *Majlis Ash-Shura* is set at four years (Hijira Calendar), with a clear stipulation that, when a new *Shura* Council is formed, at least half of those appointed must be new members. The scope of matters on which the Council may deliberate was very widely defined. The members of the initial council were chosen to represent a wide mix of clan and religious leaders, business and professional men, as well as government officials. Academics formed the largest group. In practice, members of the Council are able to initiate legislation and review the domestic and foreign policies of the government. Any government action not approved by the council will have to be referred back to the King. The King therefore remains the final arbiter of state affairs. The King also retains the power to appoint and dismiss both Ministers and council members and has the power to dissolve the council, restructure it, and appoint a new one at any time. When inaugurated in 1993 the council consisted of a speaker and 60 members selected by the King. In 1997, the King increased its membership 90 plus a speaker. In 2001, the membership of the council was increased to 120 and a speaker and again in 2005 to 150 and a speaker.

and the 1942 Law of Municipal Elections both mandated the election of members of municipal councils in the country. Between 1926 and 1963, elections took place on a regular basis in major cities of the western region of the Kingdom.

On 6 November, 1962, the Saudi government adopted a ten-point reform program which was considered revolutionary at the time. It declared:

The time has arrived to issue a basic law of government... setting precisely and clearly the basic principles of government and of the relationship between the ruler and the ruled; regulating the various state powers and their inter-relationships; and stating the basic rights of citizens, including the right to free expression within the limits of the Islamic faith and public order.¹³

Subsequent to the adoption of the 1962 reform program, the government decided to extend the system of municipal elections to other parts of the country, including the capital city of Riyadh.

In 1963, however, after voters cast their ballots the government disregarded the results. Municipal elections were stopped during the reign of King Faisal Ibn Abdul-Aziz, ostensibly to review the effectiveness of the process. Many pro-reform Saudis saw this as a move to quell dissent and have been pushing for their re-instatement ever since.¹⁴

According to other records, Saudi Arabia's limited electoral experiences go back to the 1950s and early 1960s when elections for municipal councils in several cities and towns were held. Accounts compiled by American scholars working at that time for the Arabian American Oil Co., or Aramco show that the practice of choosing municipal councils by vote instead of by appointment by the king's regional governor began as early as 1954 and continued at least into the early 1960s.

The first issue of *Al-Jazira* newspaper published on 30 June 1964 includes the following statement from Prince Selman bin Abdul Aziz governor of Riyadh region:

¹³ www.hrw.org/reports/1992/saudi/INTROTHR.htm#P42_7894.

¹⁴ Rasheed Abu Alsamh, *Saudis ready for the poll*, "Al-Ahram", 26 August–1 September 2004, Issue No. 705.

It is obvious that the municipal council members will be elected by citizens, a matter which will gather good people together as one unit to select a person who is efficient, wise and rational, to be a link between the government and the citizens' expression of wishes, and to present the demands of his specific locality and Riyadh city in general. As long as election depends on the attendance of citizens to select the council members then success or failure of the municipal council depends highly on the citizens. For sure we did not approach this endeavour unless we were sure of the awareness of Riyadh citizens and their wish to participate and cooperate; a matter which encourage us to be sure of the reality of the municipal council in sha Allah.¹⁵

It is not clear why the elections referred to in the Aramco records and by *Al-Jazira* began or why they were discontinued, but the time frame coincides roughly with the reign of King Saud ibn Abdul Aziz, suggesting that they may have been a reform instituted as part of Saud's response to criticism from Egypt's fiery populist leader, Gamal Abdel Nasser. These elections did not cover the whole country and women did not vote.¹⁶ The last elections in the Western Region were held in 1963.

On 10 February 1977 the government issued the Municipalities and Villages Law which repealed the 1939 Law of Municipalities and the 1942 Law of Municipal Elections. However, although the 1977 Law strengthened the authority of the central government in municipal affairs, it nevertheless kept a limited form of election for members of municipal councils. Under Article 8, "The Minister of Municipal and Rural Affairs determines the total number of members of a municipal council, but that number shall not be less than four or more than fourteen, including in all cases the head of the municipality." Article 9 allowed for the election of half the members of a municipal council with the balance to be appointed by the minister. However, this law remained a dead letter. Since it came into effect, no municipal elections have ever been held.¹⁷ Saudi Arabia's spectacular oil revenues, which generated unprecedented wealth, took the edge off demands for power sharing.

¹⁵ www.alriyadh.gov.sa/election/en-historical-brief.asp.

¹⁶ T.W. Lippman, *Saudi Arabian Elections*, www.saudi-us-relations.org/newsletter/saudi-relations-interest-11-19.html. The article based on research into the documents of William E. Mulligan, a longtime Aramco official who left his papers to the library at Georgetown University, provides an interesting account of the procedures and issues that dominated the early Saudi elections.

¹⁷ www.hrw.org/reports/1992/saudi/INTROTHR.htm#P42_7894.

There was an unspoken compact between the Saudi population and the rulers: leave the Al-Saud rule unchallenged and they would take care of all of the citizens' needs. This compact held until the 1990 Iraqi invasion of Kuwait and the subsequent stationing of thousands of U.S. troops in Saudi Arabia.

An Islamic resurgence among Saudis, especially those who fought in Afghanistan against the Soviets in the 1980s, fueled anti-American sentiment and opposition to the royal family's decision to allow American troops into the country, considered holy ground by Muslim fundamentalists.

For a brief moment during and just after the 1991 Gulf war, Saudis found a measure of freedom to question and demand more participation in running the country's affairs. The royal family promised that reforms would come if the population accepted the presence of US troops during the crisis. Yet the only reform steps that materialized were the 1992 establishment of the Majlis Ash-Shura Council or Shura Council (a consultative body appointed by the government to advise on legislation) and the enactment of the Basic Law of Government (similar in nature to a constitution).¹⁸

Initiation of major reforms

The concept and extent of reform became recognized as a legitimate question of contention in Saudi Arabia in 2003 – year which saw not only a very wide-ranging discussion on the subject but also the introduction of several important reforms in the country. The year began with a petition entitled “Vision for the Present and Future of the Nation,”¹⁹ which was signed by 104 Saudi citizens and sent to the then Crown Prince Abdullah bin Abdul-Aziz Al Saud in January 2003.²⁰ Among the signatories were academics, businessmen, religious scholars and professionals – all men – drawn from various regions and religious and political orientations.²¹ The petition contained detailed

¹⁸ Rasheed Abou-Alsamh, *A democratic door the Saudi regime won't easily close*, “Arab News”, 20 March 2005.

¹⁹ For text in Arabic see: www.arabrenewal.com.

²⁰ Prince Abdullah bin Abdul-Aziz Al Saud became Crown Prince in May 1982 on the accession of his half-brother Prince Fahd bin Abdul Aziz Al Saud to the Saudi throne. Crown Prince Abdullah governed Saudi Arabia as regent from 1998 to 2005. He succeeded King Fahd on 1 August 2005 as King and the Custodian of the Two Holy Mosques.

²¹ International Crisis Group, “Can Saudi Arabia Reform Itself?”, ICG Middle East Report No. 28, Cairo/Brussels, 14 July 2004.

proposals calling for the building of a “state of constitutional institutions” within the framework of the existing monarchy; allowing popular participation in decision making; turning the Majlis Ash-Shura (Consultative Council) into an elected body, and enabling it to assume all the legislative and supervisory powers that go with this; implementing the principle of separation of powers; independence for the judiciary; respect for human rights; the establishment of “civil society institutions” such as clubs, committees, professional associations and syndicates; allowing for the evolution of religious, cultural and educational diversity that refuse unilateralism, takfir (excommunication), and all claims to the possession and monopoly of truth; and clear agenda for economic reforms. The Crown Prince responded by a surprise invitation to a group of the signatories to meet him.

In April 2003, a group of Saudi Shiite also presented a petition to Crown Prince Abdullah that stressed the need for tolerance, an end to discrimination, the need for human rights and freedom, and equality for all citizens. The fact that the Crown Prince received a Shiite petition and that this was made public is immensely significant in the context of Saudi politics. The Shiites constitute about half of the inhabitants of the Eastern Province of Saudi Arabia, the largest region of the Kingdom which also contains most of the country's natural resources. However, historically Saudi Shiites had to endure a great deal of discrimination and, and outright prejudice from the Sunni Wahhabi majority who often consider Shiites as infidels. The Shiites are prohibited to gather in community centers, they do not receive funding from the state budget for the construction and maintenance of their mosques, and do not have access to certain jobs, such as the teaching of history. In recent decades, tensions between Shiites and Sunnis in Saudi Arabia have been among even more accentuated by the regional dimensions, such as the Iranian revolution, unrest in neighboring Bahrain, and the war in Iraq.

In June 2003 Crown Prince Abdullah initiated a series of National Dialogues as a way to air the grievances of the Saudi population and provide a way to reconciliation and progress. The first round held in Riyadh on 15–18 June 2003 gathered religious figures from all the Kingdom's Islamic currents and sects: *ulama* from the official religious establishment and popular *salafi* preachers, leaders of different Shiite groups, and Sufis. The presence of Shiites and Sufis – considered heretical by many in the dominant religious leadership – was

of particular note.²² The government had hopped, and by and large succeeded, in reducing religious tensions in the country. However, while Crown Prince Abdullah had broken a taboo in Saudi society, his meetings with Shiite representatives came in for heavy criticism from conservative Wahhabi groups, which perhaps subsequently caused the Saudi leadership to become more hesitant in their efforts to address the issue of other sects in Islam and the Shiites in particular.

The first round of the dialogue led to the establishment on 3 August 2003 of the King Abdul Aziz Centre for National Dialogue to promote the public exchange of ideas as an essential part of life in the country. The Centre sponsored future sessions of the dialogue.

On 24 September 2003 more than 400 Saudis, including 50 women signatories submitted a petition, "In Defense of the Nation", addressed to Crown Prince Abdullah.²³ The petition presented on the occasion of the national day incorporated some aspects of the "Strategic Vision" and the Shiite appeal. It "emphasized the necessity to start implementing the process of a radical and comprehensive reform of all our constitutional, political, economic and social institutions."

...we believe that denying all political, intellectual, and cultural trends in our society their natural right to express their views has resulted in the dominance of one [religious] trend that is incapable, by virtue of its own tenets, of engaging in a dialogue with others. Because this particular religious trend represents neither the tolerance nor the diversity of Islam, it has led to the rise of a school of thought bent on terrorism, and on accusing others of disbelief...

We also believe that rooting out the symptoms of administrative corruption and the squandering of public wealth, diversifying the production base, implementing the principle of a just and equitable distribution of resources among all social classes and regions, suggesting practical solutions to the problems including those of poverty, unemployment, education, health and housing, and enabling women to perform their social and economic roles and other urgent issues cannot be addressed without implementing the aforementioned reforms.²⁴

²² *Ibidem.*

²³ www.carnegieendowment.org/pdf/files/SaudiPetitionTranslation.pdf.

²⁴ *Ibidem.*

In October, the then deputy prime minister and minister of defence, Prince Sultan Abdulaziz, told three representatives of the reform movement that the government intended to implement reforms beyond municipal elections. Such reforms, he said, would include empowering the Shura Council to supervise the budget and transforming the Shura and municipal councils into elected bodies, beginning by electing 30 percent of the Shura Council members.

In October 2003, the Kingdom held a human rights conference entitled "Human Rights in Peace and War" under the patronage of the Minister of Interior Prince Naif Ibn Abdul Aziz.²⁵ The conference concluded with the issuance of the "Riyadh Declaration"²⁶ which states that respect for human life and dignity is the foundation of human rights; that a human being deserves respect, regardless of race, colour or sex; that violation of human rights is a crime deserving severe punishment; that to hold a human being in custody without legal basis is forbidden by Islamic laws; that disregard for privacy and property rights is a violation of human rights; and that tolerance of faith is required by Islam, which also prohibits coercing people to follow a certain religion; that terrorism, extremism and fundamentalism are serious issues that contradict Islamic values, eternal divine laws and human nature; that respecting cultural diversity and cultural specificities of communities is the right way to crystallize and put together a fair world charter for security, peace and sustainable development. On the occasion of the conference a large pro-reform demonstration – in which women participated – was held in Riyadh.²⁷

On 27 November Prince Sultan Abdulaziz announced government plans to bolster the powers of regional councils and to allocate special budget for them.²⁸ The year closed with three important developments. On 29 November 2003 King Fahd issued a royal decree expanding the powers of the appointed Majlis Ash-Shura and thus enabling it to act as a legislative as opposed to a purely advisory body. The King created a ministerial position for consultative affairs. The second session of National Dialogues took place in Mecca on

²⁵ The conference took place between 14–16 October 2003 and was organised by the Saudi Red Crescent Society in collaboration with other humanitarian organizations.

²⁶ For text see: www.ainalyaqeen.com/issues/20031017/feat4en.htm.

²⁷ Khalid Al-Dakhil, 2003: *Saudi Arabia's Year of Reform*, "Arab Reform Bulletin", March 2004, Vol. 2, Issue 3. Carnegie Endowment for International Peace.

²⁸ A. Ghafour, *Regional Councils to have more powers: Sultan*, "Arab News", 28 November 2005.

27–30 December. Entitled “Extremism and Moderation, a Comprehensive Approach”, it brought together 60 participants, including liberal intellectuals, businessmen, Shiite clerics, state *ulama*, signatories of the reform petitions and popular *salafi* preachers. Also taking part were ten women.²⁹ The recommendations made by participants in this session included a call for the rejection of fatwas handed down by individuals on matters of national interest – such as peace and war – arguing that such vital subjects must be left to qualified official bodies. They also called for efforts to be made to cultivate a spirit of tolerance and moderation among members of the new generation. They called on relevant authorities to monitor negative tendencies among children and students. The participants also called for readmitting into society those who decide to give up violence and return to a peaceful, normal life.³⁰

While by some observers the National Dialogues are seen as examples of “controlled or pseudo democracy”, nevertheless these gatherings have

²⁹ Since 2003 eight sessions of National Dialogue took place. The third session, of the Dialogues which met in Medina on 12–14 June 2004, focussed on the “Rights and Duties of Women”. Half of the 70 participants were women. The fourth meeting was held in Dhahran in the Eastern Province on 7–9 December 2004 with 650 young people of both sexes from all over the country taking part. It was devoted to the problems and expectations of young people in the kingdom. The participants called for making more efforts to strengthen contact with other cultures. Contact among young people with differing views must be encouraged with the aim of acquainting them with dialogue culture. The fifth gathering of the National Dialogues in Abha on 13–15 December 2005 was devoted to The National Vision for Dealing with World Cultures and was attended by a group of male and female Saudi scholars, intellectuals and people of literature and culture. The participants “affirmed that Saudis, with all their rainbow colours, are part of the international human society in sharing other civilized societies in actualizing the noble human values and cooperating with other societies in caring and spreading prosperity on earth.” The sixth meeting which took place in Al-Jouf on 19 November 2007 and dealt with the theme of Education: Current Situation and Means of Development. In this meeting, a group of male and female scholars and intellectuals have met with both ministers of Education and Higher Education along with the governor of the General Organization for Technical Education and Vocational Training, some university rectors, high officials of these establishments and some high officials of related ministries. The seventh session took place in Buraydah, Al-Qaseem Province, on 23–25 April 2008, addressed unemployment and labour-market issues under the banner “Labour Sectors and Employment: A Dialogue Between Society and Labour Institutions.” Sections of the meeting dealt specifically with various aspects of women’s employment. The eighth meeting on Reform and Development, took place in Riyadh on 29–30 November 2011. It brought together 54 Saudis – 25 men and 29 women – experts from a cross-section of religion, the professions, business, education, academia, and journalism. The participants, who represented various voices in the country, were invited to address major issues related to the process of reform and development, the role of society, and the challenges and priorities for future reform and development. Requests for the need for social reforms in Saudi society focused in particular on the education system and the status of Saudi women.

³⁰ www.mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/combating-extremism-brief-overview-saudi-arabias-approach.

facilitated unprecedented opportunities for debate on previously taboo subjects and while the sessions are prepared and tightly controlled by the King Abdul Aziz Centre for National Dialogue, they provided a new forum where Saudi constituencies, in particular those from outside the recognised elite circles, have been able to express their views.

All in all the year of 2003 witnessed many unprecedented events. The notion of reform became a subject of conversation and debate with, and among, the highest echelons of the Saudi government. For the first time, women's names appeared among the signatories on reform petitions.

Expansion of political participation

The first official indication that the Saudi authorities were considering to expand the political participation of the country's citizens came in a speech by King Fahd to the Majlis Ash-Shura on 17 May 2003.³¹ In the address he said:

I would like to confirm that we will continue on the path of political and economic reform. We will work to improve our system of government and the performance of the public sector and broaden popular participation in the political process, and open new horizons for women in the workplace, within the framework of the teachings of Islam.³²

Following the King's address pronouncements from the Saudi government indicated that elections to municipals councils would be held "within a year".

Municipal Election Law

On 10 August 2004 as part of a cautious programme of change in the country the Minister of Municipal and Rural Affairs, Prince Miteb bin Abdul Aziz published the Municipal Election Law. Article 3 of the electoral regulations stipulated that:

³¹ The address followed the Riyadh explosions on 12 May 2003. Three of the attacks were on buildings in the Al-Hamra, Vinnell and Cordoba compounds for foreigners, while another was on a US-Saudi office. At least 34 people died and more 200 were injured.

³² Saudi Press Agency, 17 May 2003.

Every citizen³³ enjoys the right to vote if he meets the following conditions:

1. To be at least 21 year of age according to hijri dates.
2. Not to be an operative military officer.
3. To be living within the municipal zones for at least 12 months before the voting date. If he has addresses in more than one municipal zone, he must choose only one of them.

The rules specified that prisoners are entitled to vote and to stand as candidates. Article 1, paragraphs 6 and 7 stated:

Voter: [is] every citizen who meets the conditions of voting as stipulated in article three of this law and whose name appears in the voters lists.

Candidate: [is] every voter who meets the conditions to run for a seat on the council and whose name appears in the voters lists.

On 17 August 2004 the Saudi authorities unveiled plans for municipal elections. The Council of Ministers Resolution No. 224 stated:

Widening the popular participation in the administration of local affairs through elections, by the activation of municipal councils in accordance with the Regulations of municipalities and villages, provided half of each municipal council members are to be elected.³⁴

The 2004 election timetable

The elections were initially scheduled to begin in November 2004. However on 12 September announcement was made that the elections have been postponed until 2005. It is unclear whether the postponement of the elections was due to divisions on this issue with the Saudi royal family, or whether this was owing to the security situation in the country.³⁵ The news was certainly surprising because a month-long public awareness campaign had been announ-

³³ Change from previous version that read "Saudi men".

³⁴ Saudi Press Agency, 17 August 2004.

³⁵ In an address to the the 20th Heritage and Culture Festival in Janadriya Crown Prince Abdullah stated on 25 February 2005 that "a total of 221 people, including 92 suspected militants, have been killed in a series of terror attacks in the Kingdom over the past two years. Saudi security forces were successful in foiling 52 terrorist operations." (Saudi Press Agency, 25 February 2005). "The Saudi Gazette" reported on 27 February 2005, "Shootings and bombings in the Kingdom have killed 90 civilians, according to official figures. Thirty-nine members of the security forces and 92 militants have also been killed in the violence."

ced just the previous day.³⁶ One factor that may have played a role in the re-scheduling was that the elections would not clash with the fasting of the month of Ramadan which began in mid-October.

The 17 August 2004 announcement provided for the elections of 592 members of the 178 municipal councils in 13 districts. A total of 1,184 municipal seats have to be filled on municipal councils throughout the Kingdom. Fifty percent of the seats nominated by the Minister of Municipal and Rural Affairs and fifty percent through elections.

According to the announcement the elections were to be held according to the 1977 electoral law, because there was not enough time to draft new legislation since the government announced in 2003 of the intention to hold the polls. However, the announcement also included a commitment that the current electoral law would be amended and/or changed for the following elections in 2009. The current elections were supervised by the General Election Committee, formed under decision number 42,742 issued by the Minister of Municipal and Rural Affairs and headed by Prince Mansour bin Miteb.

The elections drew much attention from Saudi media as well as analysts and professional observers outside the country. The widespread interest focused not only on the process of voter and candidate identification and registration, but also on campaigning, balloting and the extent to which the election process stimulated the development of elements of civil society, and the role performed by leaders of professional and business associations, academics, religious leaders and the media.

On 14 September 2004 the government unveiled a detailed timetable for voter and candidate registration, campaigning and voting. The Municipal and Rural Affairs Ministry announced that the elections would be held over three stages in three regions.³⁷

³⁶ S. Henderson, *Elections in Saudi Arabia: Assessing the Latest Postponement*, The Washington Institute for Near East Policy, Policy Watch No. 903, September 24, 2004.

³⁷ Saudi Press Agency, 14 September 2004.

Fig. 1. Provinces of Saudi Arabia

Source: Royal Embassy of Saudi Arabia, Washington, DC.

The first phase involved elections in the Riyadh province on 10 February 2005. Voter registration took place from 23 November to 22 December 2004. Candidates in the Riyadh province had to register between 26–30 December. The initial list of candidates was published on 2 January 2005 and the final list on 29 January. The candidates were able to campaign between 29 January and 9 February 2005.

The second round of voting encompassed the eastern and south-eastern parts of Saudi Arabia (Eastern Province, Asir, Jizan, Najran, and Baha) and took place on 3 March 2005. Voter registration for these polls occurred from 14 December 2004 through 12 January 2005. Candidates registered between 30 January and 3 February, with the initial list of candidates published on 6 February and the final list on 19 February. Candidates campaigned from 19 February to 2 March 2005.

Elections in the provinces of Mecca, Medina, Qasim, Tabuk, Hail, Al-Jouf and the Northern Border Province were held on 21 April 2005. Registration of voters started on 15 February and ended on 16 March. Candidates in these elections had to register between 20–24 March. The first candidate list was published on 27 March and the final list on 9 April, and candidates were able to campaign between 9–20 April 2005.

The need to avoid clashing with the fasting month of Ramadan (October 2004) and the Hajj pilgrimage season in January 2005 (which particularly affects the provinces containing the holy cities of Mecca and Medina and the port city of Jeddah) was cited to explain the staggered timetable.

The Saudi cabinet approved the election regulations on 14 October 2003. Following this approval President George W. Bush declared in a major speech to the National Endowment for Democracy “the Saudi government is taking first steps toward reform, including a plan for gradual introduction of elections. By giving the Saudi people a greater role in their own society, the Saudi government can demonstrate true leadership in the region.”³⁸ Saudi Arabia was thus reminded that the United States sees broader political participation as a key component in undermining the root causes of Islamic terrorism, and that it considers local elections as a critical step in this process.³⁹

Each of the three phases of the municipal elections was supervised, in addition to General Election Committee, by Supervisory Committees formed in each region under the directives of the Minister of Municipal and Rural Affairs Prince Miteb bin Abdul Aziz.⁴⁰

³⁸ “Remarks by the President at the 20th Anniversary of the National Endowment for Democracy”, Washington, D.C., 6 November 2003, The White House, Office of the Press Secretary, www.whitehouse.gov/news/releases/2003/11/20031106-2.html.

³⁹ S. Henderson, *op.cit.*

⁴⁰ For example the Supervisory Committee for the municipal elections in Riyadh Region was chaired by Mayor of Riyadh Prince Dr Abdul Aziz bin Eyaf Al-Muqrin, and comprised the Under Secretary of the Municipality of Riyadh for Services Dr Abdulrahman Al Al-Sheikh; Director General for Municipal and Rural Affairs in Riyadh Region Ahmad Al-Tuweijiri; Director General of Education for Boys in Riyadh Region Dr Abdullah Al-Mu'eili; Sheikh Fahd Al-Obeikan; Dr Saud Al-Namir; Secretary of the Council of Riyadh Region Suleiman Al-Kannas; Director of the Administrative Development at the Ministry of Municipal and Rural Affairs Abdullah Al-Subeyel; and Lt Colonel Abdulkarim Al-Harbi of Riyadh Region's police forces.

Table 1

Estimated number of male voters per region⁴¹

Province	Estimated male voters
First phase	
Riyadh (including Riyadh city)	605,000
Second phase	
Eastern Province (Dammam)	513,834
Asir	280,001
Al-Baha	86,551
Jizan	195,887
Najran	57,866
Third phase	
Mecca	780,688
Medina	224,117
Qasim	166,281
Al-Jouf	237,414
Northern Border	42,167
Tabouk	113,510
Hail	88,568
Total	3,391,884

Source: www.saudielection.com.

Prerogatives of the councils

According to a pamphlet issued on behalf of the Jeddah municipality, the responsibilities of the municipal councils include preparing the municipal budget, approving the final accounts, preparing the municipality's organizational plan to be approved by the minister of municipal and rural affairs, monitoring the revenue, expenditures and administration of municipality finances, monitoring of municipality functions and working on improving quality of its services, and recommending projects for the benefit of the public.⁴²

⁴¹ The September 2004 census recorded the population of Saudi Arabia at 22.7 million of which 6.1 million were expatriates, representing 27.1 percent of the total population. Saudi males represent 50.1 percent of the total indigenous population. According to the census, only two percent of the population is over 60 with the average age of Saudi males and females estimated at 18 and 17 years respectively.

⁴² S. Jabarti, *Candidate registration for Western Region begin today*, "Arab News", 20 March 2005.

The issue of women's electoral rights

The Election Law defined that the right to vote was open to “every citizen”– the word “muwatin” is used in the Arabic text. However, as published, the regulations were ambiguous about women's electoral rights. The electoral rules were written using the plural pronoun when referring to Saudis, which in Arabic uses the male form. Some Saudi women saw this as a good sign, insisting that by not explicitly barring them from the elections, women were going to be allowed to vote.

The issue of voting rights for women remained unresolved, at least for a while, and thus opened to debate. Some experts maintained that that women do indeed have the right to participate in the elections, and that this right is rooted in Islam. Dr. Suheila Zein El Abidin bin Hammad, an expert in Islamic history and society at the Saudi National Human Rights Association told the Arabic daily *Al-Sharq Al-Awsat* published in London: “There was much social awareness during the early period of Islam, which showed an understanding of appointing Muslim women to important positions. [Women's participation] in Saudi elections for the posts of mayor and municipal secretary does not contradict the position of the Caliph Omar bin Al-Khattab, who appointed female Companions of the Prophet such as Shifaa bint ‘Abdallah, of the’ Udai tribe, in [the city of] Al-Madina, and Asmaa bint Nahik in Mecca to oversee the marketplace...”⁴³

In an article she published in the Saudi government daily *Al-Watan*, on 25 August 2004, Suheila Zein El Abidin wrote: “The woman is a citizen like the man. Rejecting her membership in the local councils is like stripping her of one of her civil rights. Since Islam's beginning, women had the *Shari'a* – given right to participate in elections, and this right was implemented in the capital of Islam, [the city of] Al-Madina, as well as in Mecca. It is amazing that today we see this right stripped from women in the name of Islam, particularly in this region where Islam was born, in the 15th century of the *Hijra*. Similarly, the rejection of this right is incompatible with the path of the reforms towards

⁴³ *Al-Sharq Al-Awsat* (London), August 22, 2004. Quoted after Y. Admon, *A Saudi Public Debate on Women's Participation in the Municipal Elections*, Inquiry and Analysis Series – No. 206, The Middle East Media Research Institute, February 11, 2005.

which Saudi Arabia is rapidly marching in all areas – including the area of political reform...”⁴⁴

Prominent Saudi writer, Maisoun Al-Dakhil, wrote in her column in the Saudi government daily *Al-Watan*, on 18 August 2004: “Were the reference to man alone, it would be [explicitly] mentioned [in the regulations] – as it appears in the Kuwaiti election law that limits the right to vote and to be elected in Kuwaiti parliamentary elections to men [only]... The Saudi regulations use the word ‘resident’, referring to both man and woman... Similarly, the election regulations are compatible with what appears in the Arab and international agreements that Saudi Arabia has signed and ratified – for example, the Arab Human Rights Convention, and the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW).”⁴⁵

Even at the beginning of September 2004 officials in Riyadh indicated the possibility that women might be allowed to participate but would not, however, be allowed to run for office. One Saudi official who asked not to be identified told United Press International that each of the kingdom’s 13 regions could decide whether or not to allow women to vote.⁴⁶

Saudi and other Gulf media commentary on this issue gave a complex and contrasting picture of popular reaction. Some suggested that it is “logical and Islamic” for women to “concentrate on other activities”, while other considered the move yet another indignity in a country where they need their husbands’ permission to study, travel or work.⁴⁷ Many women quoted in media reports called for improving the status of women in the society. “There is no justification in denying women’s right to alimony or the right to visit their children after divorce, or either to manage her own income... efforts must be made to establish and define women’s role in society [...] Before doing this it is meaningless to seek women’s participation in the elections.”⁴⁸

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ United Press International, 9 September 2004.

⁴⁷ CBS/AP, 12 October 2004.

⁴⁸ *Saudis to launch municipal elections media campaign*, “Gulf News”, 13 September 2004.

After the publication of the Election Law seven Saudi women submitted their candidacy of whom five were well known:⁴⁹ Nadia Hassan Bakhurji, a 37-year-old interior architect and mother of two;⁵⁰ Fatma Al-Khariji, educational counsellor; Najat Al-Shafi'i, social activist; Shadiya Al-Bayat, businesswoman and director of the Women's Branch of the Saudi-British Bank in Al-Qatif; and Fatin Al-Bundaji, business executive with the Jeddah Chamber of Commerce.

Al-Khariji and Bakhurji, who submitted their candidacies for elections in Riyadh, stated that they did so because they "as yet have received no [proof] indicating that women cannot submit their candidacy for these elections" and that their move was a kind of "national duty not restricted to male citizens [and forbidden to] female citizens." Fatma Al-Khariji called on all women "to support women's candidacies for the councils, because women have the greatest capability to understand the aspirations and problems of women."⁵¹

Najat Al-Shafi'i standing in her city of Medina explained: "I declared my candidacy for the municipal elections as a service to my beloved and dear homeland, and in order to raise the level of women's participation in public life, in order to increase their social influence and in order to personally benefit from the constructive democratic experience..."⁵²

⁴⁹ It should be noted that business women have been very vocal in promoting gender equality in the country. Saudi business women are probably the best organised section of female section of the society. There are several groups and business organisations that are open to business women, including the Centennial Fund, the Saudi Business Women Forum in the Eastern province that hold conferences, workshops and discussions on women's participation in the country's economy. By law a Saudi woman is required to have a male agent to represent her and therefore one of the principal problem they encounter is the inability to conduct their own business by themselves. Many women invest their money in the stock market because they can do it themselves through the internet and the phone without the hassle of a male agent.

⁵⁰ Nadia Hassan Bakhurji, interior architect and president of Riwaq of the Kingdom Co. Ltd., graduated in 1989 from the College of Architecture and Planning in King Faisal University in Dammam. Since then she established her own company, Riwaq of the Kingdom, which specializes in the design and implementation of architectural and interior design projects. Under her guidance Riwaq has become one of the leading design firms in Saudi Arabia today winning and executing projects Kingdom wide. From 1996 to 2001 Riwaq entered into partnership with the Kingdom Holdings Group owned by Prince Alwaleed Bin Talal creating new opportunities and areas of expertise within Riwaq. Nadia Bakhurji recently expanded Riwaq by creating a sister company, Riwaq.net, specializing in Internet services and E-commerce. She is also an artist and creative writer and a member of the Board of Trustees of the Arab International Women's Forum.

⁵¹ Y. Admon, *op.cit.*

⁵² *Ibidem.*

Shadiya Al-Bayat of the city of Al-Qatif in the Eastern District stated: "I submitted my candidacy for the municipal elections because this is a national right anchored in the text of the Elections Law that gave suffrage to every Saudi citizen regardless of gender, and because our monotheistic religion, Islam, permits women to submit their candidacy and to actively participate in building the homeland... The woman is half of society, and she plays the role of building and developing the human being, because she is the mother of the human being."⁵³

It should be noted that as the discussion and confusion about women election participation went on, Saudi women were making their presence more visible in other areas of public life. For example women for the first time took part in the elections in the Riyadh Chamber of Commerce and Industry (RCCI) on 29 November 2004. In the past, legal male agents voted on behalf of the women. Some 2,750 businesswomen registered with the chamber were allowed to vote across the Kingdom. No female candidates contested these elections but the director of the women's section at the chamber, Princess Haila Al-Farhan, reported that a substantial number turned out to vote.⁵⁴ On 30 November 2004 Saudi businesswoman Lubna Olayan became the first female board member of Saudi Hollandi Bank. She was elected to a three-year term on the bank's board by shareholders at a meeting thus becoming the first woman on the board of a Saudi joint stock company.⁵⁵

The confusion whether women would be able to vote or indeed stand as candidates was finally cleared on 10 October 2004 when Interior Minister Prince Nayef bin Abdul Aziz announced to the press during a visit to Kuwait that women will not vote in municipal elections, thus dashing the hopes of progressive Saudis who see women's participation as vital to reform.⁵⁶

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ P.K. Abdul Ghafour, *Saudi Businesswomen to Vote for First Time in RCCI Poll*, "Arab News", 28 November 2004; "Khaleej Times", 30 November 2004.

⁵⁵ In January 2004 Lubna Olayan angered religious conservatives when she appeared alongside men at an economic forum in Jeddah attended by former US President Bill Clinton. She delivered a passionate plea for equality for Saudi women when she opened the high-profile economic forum. "My vision is of a country [...] in which any Saudi citizen, irrespective of gender, who is serious about finding employment, can find a job in the field for which he or she is best qualified," Olayan told the conference. Her speech was well received by delegates but the country's highest religious authority, Grand Mufti Sheikh Abdulaziz bin Abdullah al-Sheikh, denounced it and condemned the "shameful" mixing of men and women at the conference ("Khaleej Times", 2 December 2004).

⁵⁶ *Administrative reasons cited for ban on women voting*, "Gulf News", 12 October 2004.

Prince Mansour bin Mitib bin Abdul Aziz, Chairman of the General Committee for Municipal Elections, explained that Saudi authorities did not have enough time to prepare for both sexes to run and vote. There was nothing, he said, in the electoral law explicitly banning women. "It's difficult, given the limited period of time we have, for ladies to participate in the elections,"⁵⁷ Another justification for this decision was that there are not enough women to run women's registration centres and polling stations and only a fraction of the country's women have photo identity cards.⁵⁸

Prince Mansour was not specific, but separate polling areas run by female election judges presumably would be required. Because unrelated men and women do not mix in Saudi Arabia, campaigning by female candidates also could become a sensitive subject. Saleh Al Malek, a member of the elections committee, acknowledged that "social constraints" were also a factor. Saudi Arabia imposes strict restrictions on women, and conservatives feel that giving freedoms to women would lead to the corruption of society. He said the upcoming elections are a "first experience. [...] We don't want it to be a failure."⁵⁹

Subsequently Prince Mansour bin Metieb bin Abdul Aziz explained that the possibility of Saudi women taking part in future municipal elections is to be considered by the authorities. The participation of military personnel and Saudis under 21 years of age were other main priorities to be considered.⁶⁰ He also explained that time constraints and the fact it was the first time such elections were being held in the Kingdom were the main reasons that led to women not

⁵⁷ *Panel unsure if women will be allowed to vote in 2009*, "Gulf News", 14 October 2004.

⁵⁸ Many women in kingdom balked against getting the ID cards introduced in November 2001 because the pictures would show their faces unveiled. Only 6 percent requested these cards. Saudi women have limited freedoms. They cannot travel, get an education or a job, or check into a hotel alone without written approval from a male guardian. They cannot drive, mix with men in public or leave home without covering themselves with abayas. In March 2005 the Ministry of Interior regularly placed advertisements in Saudi mass media calling on women to register their names in the branch offices of the Civil Status Department in preparation for issuing identity cards. (J. Hassan, *Large Number of Saudis to Be Trained as Election Monitors*, "Arab News", 16 March 2005.) A new regulation for issuing women's ID cards was approved on 12 April 2003. The new provision allows women to obtain ID in Civil Status Departments without a male guardian. The regulation states that a woman with a valid ID card can verify the identity of another woman in order for that woman to get her ID card. This process would allow many women especially widows and other single women with no male guardian to obtain their IDs. (M. Akeel, *Procedures for issuing women Ids simplified*, "Arab News", 13 April 2005.)

⁵⁹ *Panel unsure if women will be allowed to vote in 2009*.

⁶⁰ *Voting right for women Riyadh's main priority*, "Gulf News", 6 December 2004.

joining the process. He denied there were any other reasons and said suggestions and ideas on the election were welcome. These would be put for discussion to consider the possibility of introducing amendments or additions to existing laws.

Saudi women, joining an open forum held by Prince Mansour, expressed dismay over being denied the right to take part in the municipal election, saying the Kingdom had already signed the international treaty banning discrimination against women, including the United Nations Convention for the Elimination of Discrimination Against Women.⁶¹ In reply to a question by writer Badriya Al Bishr on women participating in future elections, the Prince stated: "We would be proud to have our sisters joining all areas of public work but the reason behind them not being able to participate in the forthcoming election was that time was short."⁶² Speaking at a press conference held on 9 February 2005 at the media center of the Ministry of Municipalities and Rural Affairs, Prince Mansoor again stated; "The government intended to go with the elections without the involvement of women due to the lack of trained women and the lack of infrastructure needed for the establishment of segregated women's ballot centers in the Kingdom."⁶³ The fact that "technical difficulties" decided the issue clearly reflects great deal of nervousness on the part of the authorities about the reaction from the conservatives and religious establishment if women got the vote.

"I understand the logistical problem but still we are very depressed that we have not been allowed to vote, this is our right," said 25-year-old Iman Qahtani, a journalist.⁶⁴ "An all-male election is a lopsided one. When you exclude 50 percent of the society and allow criminal prisoners to vote this is an insult to 9 million women," remarked Hatoon Fassi, historian and women's campa-

⁶¹ It is interesting to note that Prince Mansour's elections Web site (<http://saudielection.com/en/index.php>) has a link to the results of the 29 November 2004 Riyadh Chamber of Commerce and Industry (RCCI) elections held across the kingdom, in which 2,750 businesswomen registered with the chamber were allowed to vote for the first time. No female candidates were contesting the elections but the director of the women's section Princess Haila Al-Farhan, director of the women's section at the chamber, told *Al-Eqtisadiyah* business daily, that a substantial number turned out to vote. In the past, legal male agents voted on behalf of the women. (P.K. Abdul Ghafour, *Saudi Businesswomen to Vote for First Time in RCCI Poll*, "Arab News", 28 November 2004, "Khaleej Times", 30 November 2004).

⁶² *Voting right for women Riyadh's main priority.*

⁶³ "Arab News", 10 February 2005.

⁶⁴ BBC News, Thursday, 10 February 2005, 01:45 GMT.

igner. "Their message to us is that we're not citizens, we're not worthy, that we don't exist."⁶⁵ "Changing the situation of women depends purely on a serious political will. If there is a will women's conditions will improve," remarked another woman academic.⁶⁶

Most women appear to accept the government's decision. According to one prospective female candidate, Fatin Bundagji, the head of the Women's Empowerment and Research Department in the Jeddah Chamber of Commerce and Industry (RCCI), "The decision was taken due to logistic and administrative problems. The government had only a year to prepare for the elections and was preparing electoral law. There was not enough time... We can't expect reform to take place over night. Any change will happen gradually."⁶⁷ She also pointed out to another aspect of the problem that may have influence women not to pressure the issue further. "When I noticed that people were more interested in whether or not women would be allowed to vote, instead of highlighting the important municipal issues of concern, this bothered me."⁶⁸

Candidate Najat Al-Shafi'i said: "The officials' announcements have a positive aspect, as they have clarified that women's participation is indeed legal but that it has merely been postponed due to lack of mechanisms for implementing women's participation at this time. There is understanding regarding this idea. If there are problems, women can participate in solving these problems and in enabling women's participation in future elections." Candidate Shadiya Al-Bayat said: "It is not an issue of winning or losing. [The aim of our candidacy was] to accustom society to hearing the voice and demands of the woman."⁶⁹

Nadia Bakhurji pointed out that Saudi Arabia needs to develop a mechanism in both governmental and non-governmental organizations which will represent woman and children and allow them real participation. At present, she calls what women and children have "virtual" representation and she explains, "Women and children are represented virtually in this country. It doesn't mean

⁶⁵ *Men vote in historic Saudi elections*, Swissinfo, 10 February 2005, 7:30 PM.

⁶⁶ Reuters, 11 february 2005, 07:48.

⁶⁷ *Fatin Bundagji hopes to participate in future elections*, "Gulf News", 18 October 2004.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ Y. Admon, *op.cit*.

through the Internet; it means they are represented by a man. A man represents them. We have to get rid of that. Women should represent themselves.”⁷⁰

At the same time, others protested against the government’s decision not to allow women to vote or to be elected to office. The Saudi Center for Human Rights issued a communiqué titled “Why Do You Plunder [Women’s] Rights?” that stated: “Preventing the Saudi woman from realizing her rights is a violation of her rights, not only according to international criteria but also to Islamic [criteria], because Muslim women could already participate in decision-making during the time of the Prophet. This does not contradict the Islamic principles – which are constantly being changed in accordance with the interests of the extremist groups in society.”⁷¹

In her column in the daily newspaper “Al-Jazira”, Fatma Al-‘Uteibi wrote:

The Ministry of Municipal Affairs gave no convincing reasons for rejecting women’s participation either as candidates or as voters in the first round of municipal elections... If there is to be a new experience [i.e. elections], this experience will be new for both man and woman, and we must allow this experience to take place, with all its ramifications, for both man and woman. Then the experience will grow, improve, and be rid of its shortcomings regarding the two genders... [The Ministry of Municipal Affairs] claimed that time is tight, and that women’s participation requires arrangements for which there is no time. How can there be enough time for the arrangements for the men but not for the women? This is unacceptable... As long as we aspire to improve our image in the world, we must overcome all bureaucratic and administrative problems... The women in this [Saudi] homeland are hoping for a firm decision to end this debate around a particular point of the regulations on municipal elections – which is that every citizen over 21 has the right to vote and to be elected. Pushing women aside is an explicit violation of this section, with regard to both the text and its meaning – unless all women in the Kingdom have not yet reached the age of 21...⁷²

Reformists say it is no longer just a matter of rights for women to work but an economic necessity. Despite a surge in crude prices, the world’s biggest oil

⁷⁰ R. Qusti, *Misconception the Root of Our Problems, Says Saudi Businesswoman*, “Arab News”, 7 March 2005.

⁷¹ <http://hrinfop.net/saudi/saudihr/pr040800.shtml>.

⁷² Y. Admon, *op.cit.*

exporter is struggling to support a rapidly growing population and battle unemployment. "One of the reasons for our backwardness is the exclusion of women from decision-making. It is not only an issue of rights but women can help in the country's development," said Hanan Hamdi. "I don't feel defeated or depressed. I feel that the day will come when we will vote and run," said Nada Al Rabee'a, 44, one of seven women who nominated themselves to be candidates, without success.⁷³

The religious establishment had been lobbying against women's participation in the elections, diplomats said.

The question of women voting rights appeared to be still under consideration on the eve of the elections in Riyadh province. Saleh Al-Malik, a member of the Election Commission explained that "The issue will be scrutinized in the next round. And it is up to the Royal Court and higher authorities to decide if the time is suitable for women to be appointed or allowed to cast their votes in the second round."⁷⁴ Speaking at a press conference held on 9 February 2005 at the media center of the Ministry of Municipalities and Rural Affairs, Prince Mansoor again stated; "The government intended to go with the elections without the involvement of women due to the lack of trained women and the lack of infrastructure needed for the establishment of segregated women's ballot centers in the Kingdom."⁷⁵

On the eve of the first stage of the elections, the chairman of the Shoura Council, Saleh Al-Humaid, stated that the Council is seeking more power and wants to expand its membership to include women.⁷⁶ The issue of female repre-

⁷³ Reuters, 11 february 2005, 07:48.

⁷⁴ "Arab News", 10 February 2005.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ E.C. Cadano, *Women seen for Shoura*, "The Saudi Gazette", 8 February 2004. At that time the Saudi government let it to be known that it plans to increase the membership of the Shura Council from 120 to 150 and to grant it more powers. Indeed the number of Shura members was increased to 150 in December 2005. The 2005 government initiative also indicated increased role of the Council. Under the proposal its members would have access to state revenues, discuss the state budget and question ministers and others to bolster the council's monitoring role. A number of ministers appeared before the Shura over the past few years to give statements on the performance of their departments, including Prince Naif Bin Abdul Aziz, Minister of Interior, Prince Saud Al Faisal, Minister of Foreign Affairs and Dr Gazi Al Qusaibi, Minister of Labour. Some members of the Shura criticised the Council's performance. According to Dr Mohammad Al Zulfa, a Shura member, "The council is still unable to take initiatives despite the powers being granted to the members... The council should not just respond to what comes to it from the government, but try to cope up with the developments and transformation which Saudi society is experiencing." He said the council continues to lag behind and has failed to use its

sentation in Shoura Council, was first raised by the group of reformists during their meeting with Crown Prince Abdullah in 2003. Since then it has been an essential debating point among reformists and conservatives.⁷⁷

The issue of women and the elections resurfaced regularly during the election period. Saudi media published extensive reports quoting supporters and opponents for greater role of women in the society. Several reports illustrated the almost insurmountable problems faced by Saudi women and noted their “uneasiness over what they perceive is superficial implementation of Islamic-based equality between genders in the birthplace of Islam.”⁷⁸ On 17 February 2005 “The Saudi Gazette” published report by a female journalist entitled “Women can’t even get close to poll centres”. The report re-counted a female journalist experience in reporting voter registration in Jeddah.⁷⁹

Women appear to be excluded not only from voting and running for office, but also from observing, learning and reporting as journalists on elections. While nothing in the election law prohibits women from being involved, officials at poll centres banned female Saudi journalists from getting close to some centres by telling them that this was against the law.

power. Al Zulfa wanted to see women joining the council as full members. “The absence of women is unjustified,” he said, (M. Al Hakeem, *Saudi Shura members will be allowed to question ministers*, “Gulf News”, 2 March 2005.) However, Dr. Abdullah Omar Naseef, the vice chairman of the King Abdul Aziz National Dialogue Center, “There is nothing in Islam that prevents women from driving.” He emphasized the important place of women in Islam. “Women enjoyed equal participation in every field in the early days of Islam. Later people drifted away from Islamic teachings and denied women their basic rights but that should not be blamed on Islam.” “The participation of women in elections, their membership of the Shoura and other things such as driving will come gradually,” beginning with cities such as Jeddah and Riyadh. (*Women driving possible gradually: Naseef*, “Arab News”, 20 March 2005).

⁷⁷ In 2006 the Shura Council appointed six women as advisors, a number that has now risen to 12. These women advisors do not have a right to vote, however.

⁷⁸ S.S. Jawhar, *Women can’t even get close to poll centers*, “The Saudi Gazette”, 17 February 2005.

⁷⁹ The Red Sea port of Jeddah is a bustling, thriving city and seaport. Jeddah, located midway along the western coast of Saudi Arabia with a population of over 2.3 million, is the major commercial centre of the Western Province, a vital port for trade, and the gateway for two million Muslim pilgrims who travel to Mecca and Medina every year. Although never the official capital, Jeddah enjoyed ‘first city’ status until diplomats relocated to Riyadh in the 1980s. Many major companies maintain their head offices here and the city has a vibrant, cosmopolitan atmosphere. With modern features, squares and courtyards it is an important tourism centre, with an eighty kilometre long beautiful corniche on the Red Sea coast and international airport nearby. The city is the seat of the King Abdul Aziz University.

When I got closer to the door, the officials stopped me and asked me what I was doing there, said one Saudi female Arabic-language daily newspaper reporter, who asked for anonymity. She said that they looked down on her, asking her if her newspaper doesn't have other qualified male reporters to cover the election news instead of sending her...

The deputy chief of Umm Al-Salam center... supports the role that Saudi women are playing in pushing forward development in their country. Yet he said instructions about their participation and the reasons behind that have been clearly stated by officials.

Teacher Badriyyah A. raised the same issue when she expressed concern and an increasing feeling of inferiority by being excluded even from having knowledge about elections. I am a well-educated woman and feel sad that no one cares about introducing educational programs to us in the neighbourhood in order that we learn more about this progressive step in the history of my country, she said.

Najat Muhammad, a university student, said she expected the authorities to mobilize an army of women well educated on elections to teach other women about what's going on, so as to prepare women for participation in the coming term if they really have the intention to include us.

Teacher Manal Abbassaid felt that blame should not be cast only on election officials and argued that women should have been more courageous and played an effective role. She believes that women should push their male relatives to put pressure on candidates to include women and children in their agendas. If we have joined our efforts and worked together, we would have been more effective, she said. But all what we have been doing was crying over our destiny.⁸⁰

Another prominent Saudi writer and a mother of six, Suraya Al-Shehry, wrote in the "Arab News":

One wonders if the policy of tight control on women has been a success. Until recently the policy worked in a uniform pattern. Saudi society was very keen to keep the country uninfluenced by the developments with regard to women's status in the outside world. The policy has caused untold miseries to Saudi women. The efforts to liberate them from the iron grip of the unfair male domination without simultaneous drive to enlighten society in the matter have failed to produce the desired results.

⁸⁰ S.S. Jawhar, *op.cit.*

The diametrically opposite views held by the conservatives and others on the rights of women have only pulled the people in opposite directions affecting the welfare of all.

Therefore the right thing to do is to wait for the decision of the government. If the matter were left to the decision of the community, both the supporters and opponents of women's rights would have struggled to gain upper hand and enforce their sectarian views with scant consideration for the national interests.

The right to vote is the most basic part of a person's citizenship. How could the negligence in giving this basic right to women be justified? Out of a total population of 18 million in the Kingdom 50 percent are women and 60 percent of the total are under 21. In other words more than half of the population have no say in the elections. Only around three million men are eligible to vote. After the final analysis it can be assumed safely that only two million men would participate in the voting.

No one should forget that women's skill in political activities has its roots in the Islamic history. It is unfortunate that women, the first teacher of children in society, are not included in important political and decision-making bodies. I wonder what factors are being considered when the merit and eligibility of men and women in our society are examined.⁸¹

In his keynote address, to British-Saudi Forum in London on 23 February 2005, Prince Saud Al Faisal, the Saudi Foreign Minister, said:

We in Saudi Arabia believe in the necessity of political reform, but it must be evolutionary and it must fulfil the requirements of our own people and maintain the social fabric of our society. To this end, we set down the Basic Law of Governance, started a program of National Dialogue and increased the size of our consultative council, whose authority has been extended to review and promulgate legislation. As a result it became a member of the International parliamentary Union.

This month, we commenced the process of electing municipal council members as a step in testing the water. The Saudi Minister of Islamic Affairs has recently declared that there is nothing in Islam that prohibits women from participating in elections.

⁸¹ S. Al-Shehry, *Women and elections: Let us wait for the next phase*, "Arab News", 22 February 2005.

The smoothness of the electoral process led our election commissioner to announce that he is recommending that women participate in coming elections. Therefore, I would not be surprised if they do so the next round.

The role of Saudi women is changing rapidly; our educational reforms have created a new generation of highly educated and professionally trained Saudi women who are acquiring their rightful position in Saudi society.⁸²

The minister also announced plans to appoint women to the Foreign Ministry for the first time in 2005.

I am proud to mention here that this year we shall have women working in the Ministry of Foreign Affairs of Saudi Arabia for the first time (male diplomats beware).⁸³

⁸² Prince Saud Al Faisal, Address to the British-Saudi Forum, London, 23 February 2005.

⁸³ *Ibidem*.

According to the Arabic daily "Okaz", around 36 Saudi women will be appointed by the foreign ministry to a variety of jobs in the political, economic, women's rights and computer departments. The appointments will take place within three weeks, the director of the department for financial and administrative affairs said, adding that a large number of women had already applied for the jobs. The initiative comes amidst government plans to hire women as part of the country's political reforms. The minister added that some women would be appointed to key posts. The Foreign Ministry is in the process of developing its women's section. The move comes in the wake of a Cabinet decision in 2004 instructing all government departments to open sections for women ("Okaz", 27 February 2005).

In another development, Dr Gazi Al Gosaibi, Labour Minister, hinted women could be allowed to work as lawyers. "The Council of Ministers has issued directives to carry out studies about the prospect of allowing women to set up separate lawyers' offices," he said. He cited the difficulties faced by his ministry in hiring women in private practice. "There are a number of reasons for the high percentage of unemployed women in the kingdom. Cultural and social restrictions are at the forefront. "The vast majority of Saudi men and women don't want to work in an integrated environment, as reflected in their letters to the ministry. Hiring women also needs special infrastructure, which is also difficult at the present time," he said. (M. Al Hakeem, *Non-diplomatic jobs for Saudi women soon*, "Gulf News", 22 February 2005).

Meanwhile, a large number of women came forward to take up jobs as security guards at the women's sections of universities and hospitals, ladies' branches of banks and commercial centres as well as at girls' colleges. A number of women have also applied to be security guards at companies run by Saudi businesswomen. According to diplomatic sources, the Jeddah Chamber of Commerce and Industry is carrying out studies about the prospect of setting up an office for hiring women to work in the private sector. These include supporting jobs in the pharmaceutical and computer industry as well as in wedding halls. Hessa Al Aun, a member of the women's committee at the chamber, said the panel had been holding consultations with chamber officials about setting up a centre that served the interests of young Saudi women who want to work. (M. Al Hakeem, *op.cit.*).

In a lecture to University of Oxford's Centre for Islamic Studies on 24 February 2005, Prince Saud Al Faisal, maintained that reform should be an "evolutionary" process, adding that he would not be surprised if women were allowed to vote in the next election. "The wish is to move as fast as we can, the reality says that you have to move gradually... We in Saudi Arabia believe in the necessity of political reform, but it must be evolutionary." Asked whether the Saudi people were resisting reform, Prince Saud replied: "To a great extent it is true, but I suppose we will catch up with each other."⁸⁴

During an interview with the BBC on 27 February 2005 Prince Saud al-Faisal said the first municipal elections earlier in February, open to men only, had been such a success it was possible the vote might be extended to women.⁸⁵

Conclusions

During the past decade in particular Saudi Arabia has had to cope with the dogmatic rulings of the entrenched Wahhabim philosophy and the obstinacy of divided cliques within the al-Saud ruling family, as well as facing an increased public demand for political rights, including democratic representation. Saudi society just like citizens in neighbouring countries has been exposed to the outside world through travel, satellite television, the Internet and social networks. State paternalism combined with the Wahhabi version of Islam is no longer a sufficient basis for the formulation of a coherent policy to meet society's needs and expectations.

Crown Prince Abdullah, who before becoming the King of Saudi Arabia, was its de facto ruler for 23 years, at first energetically embarked on a series of initiatives to address the socio-political issues, aspirations and concerns of contemporary Saudi society. However, the reforms have been implemented in a very cautious way.

Some analysts argue that reforms in Saudi Arabia are "in every sense a bizarre compromise between the opposing forces of the al-Saud's" prominent family wings "and the forces of the official Wahhabi religious establishment. One result has been pseudo-democracy. Municipal elections have taken place,

⁸⁴ Prince Saud Al Faisal, "Current Suspension in the Political Philosophy between the West and the Arab and Islamic Worlds", lecture to University of Oxford's Centre for Islamic Studies, 24 February 2005.

⁸⁵ Reuters, 27 February 2005.

but they were partial, heavily managed, and of no consequence. The Shoura, or consultative council, is toothless: appointed by the king, it is unable to legislate...⁸⁶

Nevertheless the most important of the reform measures – the initiation of the National Dialogues sessions and the staging of partial elections to municipal councils in 2004 – have had a significant impact on the socio-economic discourse in the Kingdom and led to other extremely important reform initiatives. Of these the granting of voting rights to women in 2015 is the latest example of King Abdullah's attempts to cautiously shift Saudi society and its political practices towards those existing in the rest of the world. The list of his other initiatives is perhaps less spectacular but in the social and political context of Saudi Arabia they are almost revolutionary. Thus for example in 2010 the King pushed through the sweeping legal reforms and codification of Saudi law needed to meet World Trade Organization and human rights standards. He also decreed that only members of the Council of Senior Islamic Scholars were authorized to issue fatwas in a bid to halt religious rulings that embarrass the country.

Only time will tell whether the cautious reforms, including the introduction of the embryonic electoral process recently introduced in Saudi Arabia, represent a viable way forward. In the current context of the country's socio-political development such initiatives represent a strategic measure to ease societal frustration and to prepare and educate its citizens for perhaps more profound changes to come.

The Arab revolts of 2011 are a reminder of the potential of unfulfilled social and political expectations. Saudi Arabia is most unlikely to remain the long-term exception to the mass spontaneous movement of the Arab populous.

⁸⁶ M. Yamani, *Saudi Arabia's Theatre of Reform*, <http://en.qantara.de/Saudi-Arabias-Theater-of-Reform/6483c6552i1p157/index.html>.

KSZTAŁTOWANIE POLITYKI WYBORCZEJ ARABII SAUDYJSKIEJ

Streszczenie

W 2011 r. do słownictwa politycznego weszło sformułowanie „arabskie rewolucje”. Rewolucja taka nie ogarnęła jednak Arabii Saudyjskiej – w kraju tym bowiem za rządów króla Abdullaha zaczęto wprowadzać pewne reformy polityczne i społeczne. Ich przykładem są zmiany dokonane w systemie wyborczym. W artykule przeanalizowano tradycję wyborów w Arabii Saudyjskiej, a także dokonano krytycznego przeglądu efektów wprowadzonych zmian wyborczych. Istotnym walorem artykułu jest ukazanie kontekstu przeprowadzanych reform – ich znaczenia dla obywateli i obywaterek Arabii Saudyjskiej, a także ich odbiór w innych krajach regionu Zatoki Perskiej.

Słowa kluczowe: wybory, proces wyborczy, udział w wyborach, reformy polityczne, ewolucja polityczna

SAUDI ARABIA'S ELECTORAL POLITICS IN THE MAKING

Summary

The aim of this article is to provide an analytical overview of Saudi experiments with electoral politics in the context of a wider reform movement promoted by King Abdullah bin Abdul-Aziz Al Saud. The 2004 municipal elections and the dominant subject of voting rights for women are used as illustrations of some of the issues that demonstrate the complexities of these processes.

The article traces the limited experience of elections in the Kingdom of Saudi Arabia from the foundation of the state in 1924 to the present. It examines the prerogatives of the various bodies formed by respective Saudi rulers as ways and means of introducing a degree of popular participation in the Kingdom at the municipal level. Various reform programmes formulated by Saudi kings are analysed and evaluated. The author suggests that until the 1990s there was an unspoken compact between the Saudi population and the rulers: leave the Al-Saud rule unchallenged and they would take care of all of the citizens' needs. This compact held until the 1990 Iraqi invasion of Kuwait and the subsequent stationing of thousands of U.S. troops in Saudi Arabia.

An Islamic resurgence among Saudis, especially those who fought in Afghanistan against the Soviets in the 1980s, fueled anti-American sentiment and opposition to the royal family's decision to allow American troops into the country, considered holy ground by Muslim fundamentalists.

For a brief moment during and just after the 1991 Gulf war, Saudis found a measure of freedom to question and demand more participation in running the country's affairs. The royal family promised that reforms would come if the population accepted the presence of US troops during the crisis. Yet the only reform steps that materialized were the 1992 establishment of the Majlis Ash-Shura Council or Shura Council (a consultative body appointed by the government to advise on legislation) and the enactment of the Basic Law of Government (similar in nature to a constitution). The concept and extent of reform became recognized as a legitimate question of contention in Saudi Arabia in 2003.

The author analyses in detail the emergence and framework of the small reform movement that became the stimulus for evolutionary political reforms and the authorities' response to it. Next he examines the expansion of political participation that subsequently followed spelling out and evaluating legal provisions for the 2004 municipal elections, their conduct and results. The article pays particular attention to the issue of women's electoral rights.

The article concludes that the most important of the reform measures – the initiation of the National Dialogues sessions and the staging of partial elections to municipal councils in 2004 – have had a significant impact on the socio-economic discourse in the Kingdom and led to other extremely important reform initiatives. Of these the granting of voting rights to women in 2015 is the latest example of King Abdullah bin Abdul-Aziz Al Saud attempts to cautiously shift Saudi society and its political practices towards those existing in the rest of the world. The list of his other initiatives is perhaps less spectacular but in the social and political context of Saudi Arabia they are almost revolutionary. Thus for example in 2010 the King pushed through the sweeping legal reforms and codification of Saudi law needed to meet World Trade Organization and human rights standards. He also decreed that only members of the Council of Senior Islamic Scholars were authorized to issue fatwas in a bid to halt religious rulings that embarrass the country.

Only time will tell whether the cautious reforms, including the introduction of the embryonic electoral process recently introduced in Saudi Arabia, represent a viable way forward. In the current context of the country's socio-political development such initia-

tives represent a strategic measure to ease societal frustration and to prepare and educate its citizens for perhaps more profound changes to come.

Key words: Elections, electoral process, electoral partycypaction, political reforms, political evolution

*WALDEMAR POTKAŃSKI**

**SPÓR O NIEZALEŻNOŚĆ MACEDONII
WE WSPÓŁCZESNEJ „ZJEDNOCZONEJ” EUROPIE
CZĘŚĆ 2. OD II WOJNY ŚWIATOWEJ DO WSPÓŁCZESNOŚCI**

Narody europejskie mają prawo do samostanowienia i tworzenia własnego niezależnego bytu państwowego, zdarzają się jednak przypadki będące odstępstwem od tej reguły. Przykładem jest Republika Macedonii, której obywatele od 1991 r. (po rozpadzie dawnej Jugosławii) podejmują starania o uznanie pełnej suwerenności tego państwa względem społeczności międzynarodowej. W staraniach tych napotykają sprzeciw Grecji, nieuznającej samodzielności państwowej swego północnego sąsiada i nakłaniającej inne kraje do zajęcia podobnego stanowiska. Aby wyjaśnić tło tego sporu, należy dokonać analizy historycznej, co uczyniono w pierwszej części artykułu, doprowadzając ją do 1939 r. W tej części analiza będzie kontynuowana do czasów współczesnych.

Wybuch II wojny światowej spowodował ożywienie kwestii etnicznych w regionie Bałkanów. Kilkuletnia okupacja większości ziem dawnej Macedonii przez wojska bułgarskie, współpracujące z państwami Osi, wyraźnie wzmocniła poczucie odrębności narodowej Macedończyków, którzy masowo wstępowali do oddziałów partyzanckich, reprezentując przy tym coraz bardziej lewicowe poglądy¹. Co znamienne, jeszcze do niedawna w greckiej literaturze określano

* Dr Waldemar Potkański – doktor nauk humanistycznych, specjalność historia.

¹ M.L. Miller, *Bulgaria during the Second World War*, Stanford 1975; B. Jelavich, *Historia Bałkanów*. T. II: wiek XX. (Przekład: M. Chojnacki i J. Hunia, Kraków 2005), s. 268–270; M. Tanty, *Balkany w XX wieku. Dzieje polityczne*, Warszawa 2003, s. 234–236.

tutejszych mieszkańców (Słowian – Macedończyków) mianem Bułgarów. W północnej części kraju powstały formacje titowskie (jugosłowiańskie), a w części południowej działał komunistyczny ELAS (utworzony przez Greków), który w końcowej fazie wojny stworzył samodzielne państwo podziemne – Wolną Grecję Gór². Tymczasem „kwestia macedońska” oczywiście nie tylko nie jednoczyła obu lewicowych ruchów partyzanckich, ale też doprowadzała do nieustających sporów³. Działający na południu partyzanci (pochodzenia macedońskiego) byli traktowani jako niepewni politycznie, i to nie tylko przez powojenne prawicowe rządy w Atenach, wspierane przez Anglików i Amerykanów, lecz również przez greckich komunistów. Dla tych ostatnich niepodległość Macedonii była tylko kolejnym sloganem – hasłem mającym pozyskać przychylność miejscowej ludności⁴. Dlatego Macedończycy zamieszkujący w obszarze części egejskiej, po przegranej wojnie domowej (w wyniku interwencji brytyjskiej i amerykańskiej w imię obowiązującej wówczas doktryny Trumana⁵) z lat 1946–1949, byli skazani na wegetację polityczną i kulturową lub emigrację⁶. Emigranci, w tym w znacznej liczbie (około 1/3) dzieci – sieroty z okresu wojny domowej, udali się na zaproszenie komunistycznych władz państw bloku wschodniego m.in. do Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, gdzie przebywali w większości do połowy lat siedemdziesiątych XX w. Co ciekawe, na ogół mówiono o nich jako o uchodźcach z Grecji (nie uniknął tego niedopatrzenia także autor cytowanej niżej monografii, chociaż wymienia on obie nacje), zapaominając, że znaczną część z nich (prawie połowę) stanowili Macedończycy⁷.

² ELAS: Ellinikos Laikos Apelethterotikos Stratos (Grecka Armia Wyzwolenia Narodowego). Organizacja ta 10 V 1941 r. powołała Polityczny Komitet Wyzwolenia Narodowego (PEEA), który miał odgrywać rolę tymczasowego rządu, wyrażającego skrajne idee komunistyczne.

³ E. Znamierowska-Rakk, *Kontrowersje wśród bałkańskich komunistów wokół Macedonii (wiosna 1941–lato 1944)*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” 2002, t. XXXVII, s. 105–113.

⁴ I.A. Ślupkov, *The Communist Party of Greece and the Macedonian National Problem 1918–1940*, Szczecin 2006, s. 63–67.

⁵ Doktryna ta nazywana również doktryną powstrzymania ZSRR w ekspansji politycznej po 1945 r., została oficjalnie przedstawiona przez prezydenta Stanów Zjednoczonych H.S. Trumana podczas jego orędzia w Kongresie 12 III 1947 r.

⁶ O wojnie domowej w Grecji i jej następstwach: C.M. Woodhouse, *The Struggle for Greece, 1941–1949*, London 1976; D.H. Close, *The Orgins of the Greek Civil War 1943–1950*, London 1995; M. Tanty, *op.cit.*, s. 294–299.

⁷ Do Polski trafiło ponad 13 tysięcy osób. Rannych umieszczono początkowo w szpitalu na wyspie Wolin, a następnie trafili do ośrodków szkolno-wychowawczych i przejściowych ośrodków emigracyjnych w Krościenku k. Ustrzyk Dolnych, Policach, Szczecinie, Wrocławiu,

W zdecydowanie lepszej sytuacji znaleźli się partyzanci i ludność cywilna w północnej części kraju. Pod koniec II wojny światowej zdołano tu stworzyć autonomiczną reprezentację polityczną pod nazwą Antyfaszystowska Rada Wyzwolenia Narodowego Macedonii (ASNOM). Ostatecznie tutejsi Macedończycy uzyskali odrębną prowincję w powstającej od 1944 r. federacji jugosłowiańskiej. Wydarzenie to zostało źle odebrane przez Greków, którzy ocenili je jako niepotrzebne budzenie nadziei dla ludności etnicznej (ale nie narodu), co miało doprowadzić do masowego przyjmowania skrajnie komunistycznej doktryny⁸. Po raz pierwszy w dziejach Macedończycy zamieszkujący w Ludowej Republice Macedonii (w byłej Jugosławii) mogli spokojnie rozwijać swój język i kulturę⁹. Pojawiła się nawet koncepcja (wspierana przez Józefa Broza-Tito i Józefa Stalina) wcielenia bułgarskiej części Macedonii do wspólnej unii bałkańskiej – docelowo mającej ułatwić połączenie Jugosławii i Bułgarii w szerszą i silniejszą federację Słowian. Jednak plan federacji upadł na skutek tarć o przyszłość jugosłowiańskiej drogi wiodącej do socjalizmu, nazwanej potem w Moskwie wypaczeniem o charakterze prawicowo-nacjonalistycznym¹⁰.

Na tym zakończyło się „wsparcie” z zewnątrz dla samodzielnego odrodzenia macedońskiego. Centralistyczne władze w Belgradzie nie zamierzały popierać dalszych form autonomicznych, takich jak niezależna macedońska Cerkiew autokefaliczna czy narodowe formacje zbrojne w ramach armii jugosłowiańskiej. Odrzucono również ideę pełnego zjednoczenia wszystkich części dawnej historycznej Macedonii. Ostatecznie doszło do postępującej socjalistycznej indoktrynacji politycznej i gospodarczej, a patriotom przypadła w udziale swo-

Duszniakach i Zgorzelcu. Por. M. Wojecki, *Uchodźcy polityczni z Grecji w Polsce 1948–1975*, Zielona Góra 1989, s. 18 i n.

⁸ S. Palmer, R. King, *Yugoslav Communism and the Macedonian Question*, Hamden 1971. Grecki punkt widzenia przedstawiony przez: N.K. Martis, *Falszowanie historii Macedonii. Hebrajskie źródła i świadectwa o Macedonii*, Łódź 1993, s. 85–89; G.B. Zotiades, *The Macedonian Controversy*, Thessaloniki 1961; E. Kofos, *Nationalism and Communism in Macedonia*, Thessaloniki 1964.

⁹ Oficjalna nazwa: Narodna Republika Makedonija.

¹⁰ O planach federacji zob. E. Barker, *Macedonia: Its Place in Balkan Power Politics*, London 1950, s. 95–104; N. Veljanovski, *Makedonija vo jugoslovensko-bugarskite odnosi, 1944–1953*, Skopje 1998, s. 155 i n.; E. Znamierowska-Rakk, *Federacja Słowian południowych w polityce Bułgarii po II wojnie światowej. Korzenie. Próby realizacji. Upadek*, Warszawa 2005, s. 183 i n.

ista wegetacja i oczekiwanie na zmianę sytuacji geopolitycznej w tej części Europy¹¹.

Przełom nastąpił po śmierci marszałka Józefa Broza-Tito w 1980 r., kiedy to na dotychczasowej strukturze federacji jugosłowiańskiej pojawiły się ostre rysy etniczne, gospodarcze i polityczne. Rozpoczęło się od rozruchów Albańczyków w Kosowie, co doprowadziło do utraty dotychczasowego serbskiego monopolu na władzę w tym kraju. W tej sytuacji działacze macedońscy rozpoczęli starania zmierzające do wyodrębnienia i powstania państwa narodowego. W demokratycznym referendum większość zdecydowanie poparła ten postulat, podobnie jak to uczyniły dwa sąsiednie narody: Słoweńcy i Chorwaci¹². I tak, 8 września 1991 r. aż 95% głosujących opowiedziało się za ideą utworzenia niezależnego państwa¹³. Formalnie 17 listopada tego roku, w drodze „bezkrwawej rewolucji”, prezydent Kiro Gligorov (nazwany później „ojcem narodu”) proklamował powstanie suwerennego państwa: Republiki Macedonii, z ziem znajdujących się dotąd we wspomnianej federacji jugosłowiańskiej¹⁴.

Niezwykle ważną, wręcz fundamentalną kwestią dla nowego państwa było doprowadzenie do uznania tego faktu na forum międzynarodowym oraz unormowanie wzajemnych stosunków z sąsiednimi państwami bałkańskimi, w aspekcie uznania granic państwowych. Do tego dochodził jeszcze problem mniejszości narodowych, a zwłaszcza ludności albańskiej, która zdominowała zachodnią część kraju. W tym przypadku na wyróżnienie zasłużyła Bułgaria. Państwo to, co prawda po kilkumiesięcznych wzajemnych dyskusjach, jako pierwszy kraj na świecie formalnie uznało odrębność języka macedońskiego (od języka bułgarskiego), a także zagwarantowało poszanowanie praw ludności zamieszkującej bułgarski Pirin¹⁵. Dobrze zaczęły się również układać stosunki z muzułmańskimi krajami, takimi jak Turcja i Albania (będące, podobnie jak

¹¹ O tym okresie w dziejach narodu: M. Apostolski, *The Socialist Republic of Macedonia*, Skopje 1974.

¹² M.J. Zacharias, *Ku rozpadowi Jugosławii (1990–1991)*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” 2003, t. XXXVIII, s. 183 i n.

¹³ Referendum zbojkotowała ludność albańska, stanowiąca około 23% mieszkańców republiki. Wspomniani wdrażali pomysł utworzenia „wielkiej Albanii” z ziem zachodniej Macedonii i Kosowa, które miały być anektowane do dotychczasowego państwa albańskiego. T. Czereczanow, *Patot do nezawisnosta*, w: *Miejsce Macedonii na Balkanach*, red. I. Stawowy-Kawke, Kraków 2005, s. 13.

¹⁴ M.J. Zacharias, *op.cit.*, s. 194–197.

¹⁵ Stało się to 15 I 1992 r.

wielowiekowe zbliżenie między Francją i Szkocją przeciw dominującym na Wyspach Brytyjskich Anglikom, naturalną przeciwwagą dla nacjonalistycznej polityki krajów tworzących dotąd federację jugosłowiańską oraz dla politycznego bojkotu wywołanego przez Grecję¹⁶. I właśnie te państwa podjęły zdecydowanie wrogie działania, doprowadzając do zawarcia paktu łączącego Belgrad i Ateny, w celu izolacji młodej republiki. Punktem kulminacyjnym tej doktryny była propozycja serbskiego prezydenta Slobodana Miloševića wystosowana do premiera greckiego rządu, zmierzająca do faktycznego rozbioru politycznego kraju pomiędzy wymienione państwa w lecie 1992 roku¹⁷. Dopiero 8 kwietnia 1996 r. nastąpiło uznanie państwowości Macedonii przez Federacyjną Republikę Jugosławii, która sama zaczęła się coraz bardziej przeobrażać w narodowe państwo znane obecnie pod nazwą Republika Serbska¹⁸. Historię tę możemy uznać za pewnego rodzaju kontynuację, nawiązującą do dziejów z pierwszej połowy XX w., wyrażającą się we wzajemnej koegzystencji pomiędzy wrogimi na ogół sobie narodami, które niekiedy współpracowały ze sobą, podpisując wzajemne pakt, często bardzo doraźne i nietrwałe oraz godzące w racje innego państwa z regionu Bałkanów¹⁹.

Tymczasem grecki rząd rozpoczął kontynuowaną do dzisiaj wojnę dyplomatyczną, mającą dezawuować pozycję Republiki Macedońskiej. Spór dotyczy formalnie uznania nazwy nowego państwa, kolidującej z określeniem trzech prowincji z północnego pogranicza Grecji (w których występuje nazywa Macedonia), co mogłoby doprowadzić zdaniem polityków z Aten do podważenia integralności państwowej kilku rejonów ich państwa z kluczowym miastem portowym – Salonikami. Grecy utrzymują, że mieszkająca tu ludność nie ma nic wspólnego z Macedończykami, chociaż nie przeprowadzono dokładnych badań etnicznych, gdyż strona grecka stanowczo nie dopuszcza podczas spisów ludności do uznania jakiegokolwiek grupy mniejszościowej. Poza tym w roku 1995 w miejscowości Florina grupa Greków zniszczyła siedzibę miejscowej

¹⁶ „The Auld Alliance” (dawne przymierze) trwające przez kilka wieków zostało zapoczątkowane w 1168 r. N. Davies, *Wyspy. Historia*, Kraków 2003, s. 320 i n.

¹⁷ T. Michas, *Unholy alliance: Greece and Milošević's Serbia*, Austin 2002.

¹⁸ I. Stawowy-Kawka, *Historia Macedonii*, Wrocław 2000, s. 310–311; T. Czereczanow, *op.cit.*, s. 18.

¹⁹ Por. H. Batowski, *Między dwiema wojnami 1919–1939*, Kraków 2001, s. 211–213.

organizacji grupującej mniejszość macedońską pod nazwą Vinozito Rainbow²⁰. W konsekwencji Grecy wymogli na społeczności międzynarodowej przyjęcie przez nią od 1993 r. dość przedziwnej nazwy dla sąsiedniego państwa: Była Jugosłowiańska Republika Macedonii, w języku angielskim FYROM²¹. Co ciekawe, Stany Zjednoczone uznały Gruzję, mimo że jeden z ich stanów ma w języku angielskim takie samo brzmienie – Georgia. Macedończycy, parafrazując pomysł grecki, postulują, by z kolei ich kraj nazywać (wykorzystując podobne odwołania historyczne) „byłą ottomańską prowincją Junenstanu” (tak nazywano w dawnej Turcji ziemie greckie), czy wymusić na Stanach Zjednoczonych przyjęcie np. nazwy „byłe kolonie brytyjskie w Ameryce Północnej”.

Do tego rząd w Atenach sprzeciwił się uznaniu godła narodowego Macedończyków – szesnastoramiennej gwiazdy Verginy (choć symbolika ta była popularna na sztandarach Aleksandra Macedońskiego i można ją odnaleźć także na starych średniowiecznych ikonach pochodzących z kręgu macedońskiego). Ostatecznie wymuszono przyjęcie godła jako zdeformowanej wersji znaku określanego potocznie „wiatrakiem”. W istocie Grecy, wykorzystując swoje członkostwo w Unii Europejskiej oraz NATO, starają się udowodnić państwu europejskim i światu (blokując na forum ONZ uznanie nowego państwa), że w istocie nie ma osobnego narodu, a nawet nie istnieje coś takiego jak język macedoński, a tworzący tę republikę potomkowie Słowian chcą zagarnąć helleńską (czytaj: grecką) tradycję i podstępem zająć części terytorium z pogranicza Grecji i Bułgarii²². Pomijając przedziwną grecką sofistkę historyczną, jej przedstawiciele nadal dowodzą, że na obszarze tego państwa nie występuje mniejszość etniczna, lecz garstka tzw. Sławofonó (czyli słowiańskich Greków). Większość rządów europejskich, ulegając temu przedziwnemu solidaryzmowi, przyjmuje grecki punkt widzenia problemu. Choć pojawiają się artykuły świadczące o odmiennym, autorskim spojrzeniu na ten problem, co wskazał m.in. Duńczyk Gunnar Nissen, zauważając, że poszanowanie innych narodów, a zwłaszcza mniejszości narodowych we własnym państwie jest podstawowym

²⁰ *Denying ethnic identity: The Macedonians of Greece by Human Rights Watch*, Helsinki 1995; A.N. Karakasidou, *Fields of wheat, hills of blood: Passages to nationhood in Greek Macedonia, 1870–1990*, Chicago 1997.

²¹ FYROM: Former Yugoslavian Republic of Macedonia.

²² Grecy kwestionują istnienie samodzielnego języka macedońskiego i kulturowej odrębności etnicznej Macedończyków. Zob. N.P. Andriotis, *The Federative Republic of Skopje and its Language*, Athens 1966; B. Dziewiałtowski-Gintowt, *Język jako argument w dyskusji wokół kwestii macedońskiej w XX wieku*, w: *Miejsce Macedonii na Bałkanach...*, s. 138–142.

kanonem każdego demokratycznego społeczeństwa. Dlatego, jego zdaniem, popieranie stanowiska greckiego przez inne państwa naszego kontynentu jest niczym innym jak bezmyślnym aktem ignorancji i obojętności wspólnoty europejskiej, a sama Grecja z tego powodu nie jest „godna” członkostwa w UE²³.

Dużym sukcesem strony macedońskiej na początku lat dziewięćdziesiątych XX w. było doprowadzenie, dzięki zabiegom dyplomatycznym oraz akcjom (manifestacjom), do uznania niezależności politycznej tego kraju przez państwa członkowskie Unii Europejskiej. Wszystkie, oczywiście poza Grecją, uczyniły ten ukłon względem młodej republiki. Ta ostatnia, konsekwentnie dążąc do deprecjacji, a może nawet rozpadu Macedonii, zaczęła w 1994 r. blokadę gospodarczą konkurencyjnej republiki, zamykając dla dostaw tranzytowych (dostarczanych drogą morską) port w Salonikach. Poza realnym zagrożeniem ekonomicznym podjęto także działania na „froncie” wojny ideologicznej, do której zaprzęgnięto historyków i językoznawców skupionych w Instytucie Studiów Bałkańskich z siedzibą również w Salonikach (dawnym słowiańskim Sołuniu). W mieście tym już na początku lat sześćdziesiątych utworzono ośrodek naukowy, w którym powstają prace mające osłabić macedońskie dążenia do niezależności i wzmocnić grecką perspektywę oglądu historii północnego pogranicza. Starano się także oddziaływać na opinię światową, tłumacząc postawę greckiego rządu potrzebą powstrzymania niebezpiecznych nacjonalizmów lokalnych, które rodziły się ze zdwojoną siłą po upadku idei komunistycznej w Europie Środkowo-Wschodniej na początku lat dziewięćdziesiątych miniego wieku²⁴.

Aktem „dobrej woli” rządu w Skopje było wycofanie wiosną 2004 r. wojsk macedońskich z nad granicy z Grecją, w nawiązaniu do projektu zdemilitaryzowania wszystkich granic tego państwa (na mocy postanowień podpisanych przy ONZ). Pośrednio dzięki temu posunięciu w 1995 r. doszło do pewnego ocieplenia w stosunkach pomiędzy zwaśnionymi państwami i przerwania embarga handlowego. Podpisano porozumienie o wzajemnym uznaniu i poszanowaniu granic oraz zaakceptowaniu zmienionej symboliki godła macedońskiego (zgodnie z wcześniejszymi sugestiami strony greckiej). Pomoc amery-

²³ G. Nissen, *Greece is an Unworthy EU Member*, „Morgenavisen Jyllands-Posten”, 26 II 1999.

²⁴ Por. artykuł greckiego uczonego (University of Alabama at Birmingham): N. Zahariadis, *Nationalism and Small State Foreign Policy: The Greek Response to the Macedonian Issue*, „Political Science Quarterly” 1994, nr 4 (109), s. 647–668.

kańska, poza mediacją dyplomatyczną, miała również swój wymiar militarny, gdyż już od 1993 r. 1100 żołnierzy ONZ (w połowie właśnie Amerykanów) objęło kontrolę na granicy tego kraju od strony Albanii i Serbii²⁵.

Macedończycy wspierają poza tym działania sił międzynarodowych KFOR na terenie sąsiedniego albańskiego Kosowa, odgrywając rolę gospodarza udzielającego gościnnej bazy logistycznej. Zyskują tym samym poparcie gremiów natowskich, w tym byłego już szefa tej organizacji Jaapa de Hoop Scheffera, który podczas swojej ostatniej oficjalnej podróży odwiedził właśnie Skopje, wyrażając tym samym uznanie dla ich wkładu w bezpieczeństwo regionu i potwierdzając ich aspiracje członkowskie²⁶. Jest to niezwykle istotny punkt w międzynarodowym ujęciu problemu bałkańskiego, co uwidoczniło się wiosną 2008 r., kiedy to uznano separatyzm albański i utworzone przez nich państwo: Kosowo (będące wcześniej historyczną częścią Serbii i następnie federacji jugosłowiańskiej). Co ciekawe, tym razem politycy europejscy oraz amerykańscy nie mieli żadnych zastrzeżeń co do legalności nowego państwa, pomimo dyplomatycznych protestów rozgoryczonych Serbów, z ich zdaniem jednak kreatorzy światowej polityki liczą się wyraźnie mniej niż z opinią sąsiednich Greków.

Tymczasem działania diaspory macedońskiej, m.in. listy i petycje kierowane do głów państw za pomocą Internetu, pikiety w Brukseli, działalność wydawnicza i kulturowa prowadzona przez wykształcony krąg inteligencji mieszkającej na ogół w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie i Australii, przynoszą powoli zmianę odbioru praw tego narodu do samostanowienia oraz przystąpienia do struktur natowskich, a być może w późniejszym okresie do Unii Europejskiej²⁷. I chociaż oglądając Konkurs Piosenki Eurowizji nadal możemy usłyszeć

²⁵ O działalności sił pokojowych i stabilizacyjnych w Macedonii: M. Kuczyński, M. Ray-Ciemiega, *Bałkański syndrom. Konflikty zbrojne w byłej Jugosławii 1991–1999 i wojna w Kosowie. Udział wielonarodowych sił pokojowych NATO w utworzeniu pokoju na Bałkanach 1993–2000*, Warszawa 2000, s. 96 i n.

²⁶ Od 1999 r. Macedonia jest członkiem planu MAP (Membership Action Plan), mającego doprowadzić ten kraj do pełnego członkostwa w strukturach sojuszu. Władze państwa wyodrębniły nawet już siły zbrojne, które mogą współpracować w operacjach militarnych NATO. Poza tym kontynuowana jest współpraca wywiadowcza i obronna, a w Afganistanie służyło (w XII 2009 r.) 160 Macedończyków. A. Stamenkovski, *Odbrana NATO*, Skopje 1997; J. Pettifer, *Macedonia: Names, Nomenclatures and NATO*, Shrivvenham 2008; R. Czulda, *Spór o nazwę*, „Polska Zbrojna”, 8 XII 2009.

²⁷ Zob. książka C. Stefou, *History of the Macedonian People from Ancient Times to the Present*, Toronto 2005, która jest przykładem ukazania złożonej historii Macedonii z perspekty-

o artyście reprezentującym Byłą Jugosłowiańską Republikę Macedonii, to chyba nieprzypadkowo uznani mężowie stanu w różnych państwach (w tym były prezydent George W. Bush oraz członkowie jego ekipy politycznej) wypowiadali się oficjalnie o sprawach związanych z „Republiką Macedonii”. Wiosną 2008 r. podjęto energiczne działania dyplomatyczne, chcąc przekonać amerykańską administrację wspomnianego prezydenta oraz jego sekretarz stanu Condoleezę Rice do poparcia sprawy macedońskiej w akcesji do struktur NATO przed szczytem organizacji z kwietnia tego roku w Bukareszcie. Jednak intensywne działania podjęła także strona grecka, a konkretnie minister spraw zagranicznych tego rządu Dora Bakoyannis, który, uzyskując poparcie dla stanowiska szefów rządów europejskich, udał się również do Waszyngtonu ze specjalną misją dyplomatyczną. Czynniki greckie prowadziły akcję propagandową w Stanach Zjednoczonych od lat dziewięćdziesiątych XX w. za pośrednictwem m.in. poczytnej gazety „New York Times”, dowodząc, że uznanie separatystycznej Republiki Macedońskiej może doprowadzić do eskalacji konfliktu etnicznego i militarnego na terenie całych Bałkanów. Do tego straszono amerykańską opinię publiczną, że jest to inspirowane z pobudek odrodzonej ekspansji komunistycznej²⁸. Ostatecznie starania greckie ponownie odniosły sukces i na szczycie, po burzliwej dyskusji, postanowiono przyjąć członkostwo Albanii i Chorwacji (formalnie weszły do struktur natowskich 4 kwietnia 2009 r.), odrzucając zdecydowanie starania Macedonii (do czasu zakończenia sporu z Grecją o nazwę państwa) oraz plan działań dla zbliżenia do członkostwa dla Gruzji i Ukrainy (tu z kolei głosami Niemiec i Francji z obawy o niepotrzebne zaognienie stosunków z dominującą w tym regionie Federacją Rosyjską)²⁹.

Trwający spór, a właściwie blokowanie na arenie międzynarodowej przez rząd grecki, utrudnia podjęcie działań akcesyjnych ze Wspólnotą Europejską. Kolejne planowane przez Brukselę spotkania są odkładane ze względu na nieustające weto ateńskie. W tej sprawie doszło nawet do podjęcia gwałtowniejszych kroków przez władze macedońskie w 2009 r. i formalnie do skierowania

wy samych Macedończyków. O działalności diaspory macedońskiej w aneksjach do pracy: I. Šlupkov, *op.cit.*, s. 86–127.

²⁸ Zarzuty i obawy wyrażone pod adresem rządu w Skopje oraz mniejszości macedońskiej zamieszkałej w Grecji, chcącej rzekomo zagarnąć północne obszary Hellady, podobnie jak chciał to uczynić marszałek Tito, przedstawiła szefowa ateńskiej dyplomacji: J. Shea, *Macedonia and Greece*, Jefferson 1997, s. 6–21; D. Bakoyannis, *The View from Greece*, „International Herald Tribune”, 1 IV 2008.

²⁹ J. Pawlicki, *Szczyt NATO: Spór także o Macedonię*, „Gazeta Wyborcza”, 3 IV 2008.

pozwu przeciwko Grekom do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w Hadze. Również inicjatywa ONZ (od lutego tego roku) z ramienia specjalnego dyplomaty Matthew Nimetza, który prowadził mediację pomiędzy Zoranem Jolevskim (reprezentującym stronę macedońską) i Adamantiosem Vassilakisem (greckim wysłannikiem), nie spowodowała przełomu. Zaproponowane przez Nimetza ewentualne nowe określenia, takie jak: „Konstytucyjna Republika Macedonii”, „Niepodległa Republika Macedonii”, „Nowa Republika Macedonii”, „Republika Macedonii – Skopje” czy w końcu „Północna Republika Macedonii”, zostały odrzucone przez greckiego mediatora jako „daleko niewystarczające”³⁰. Pomimo apelu i rekomendacji Komisji Europejskiej z listopada 2009 r. również na szczycie unijnym 11–12 grudnia tego roku nie podjęto rozmów zmierzających do otwarcia negocjacji akcesyjnych dla Macedonii z Unią Europejską.

W opinii Wysokiego Przedstawiciela Unii Europejskiej do Spraw Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa Catherine Ashton (wyrażonej podczas wizyty w Prisztinie 19 lutego 2010 r.)³¹, kwestie bałkańskie, a zwłaszcza problem Kosowa, powinny pozostawać w centrum uwagi gremiów naszego kontynentu. Swoją drogą niepodległość albańskiego Kosowa uznało 65 państw na świecie, w tym wszystkie należące do UE. Zdecydowanie większe poparcie uzyskali ci ostatni, gdy spojrzymy na postulat demokratycznego rządu Macedonii, który pojawił się już w 1992 r., a w roku 2005 państwo to otrzymało status kandydata na członka UE³². Dlatego trudno spodziewać się znaczącego przełomu w tej sprawie pomimo zgłoszonych zapowiedzi, m.in. ministra spraw zagranicznych Hiszpanii Miguela Angela Moratinosa, szefa dyplomacji państwa, które objęło półroczne przewodnictwo w UE na początku 2010 r. Także polska prezydencja w Radzie UE będzie bardziej zapamiętana dzięki próbom reform strefy euro i całej koncepcji unijnej oraz podpisaniu traktatu akcesyjnego

³⁰ Ł. Reszczyński, *Republika Macedonii czy Północna Republika Macedonii?*, 24 VIII 2009 oraz *idem*, *Macedonia kontra Grecja. Sporu o nazwę ciąg dalszy*, 15 IX 2009, w: wiadomości 24.pl.

³¹ Jak to ujęła C. Ashton, Kosowo powinno stać się dla UE „wielkim priorytetem”, gdyż zarówno wspomniane, jak i Bałkany są częścią Europy, dlatego powinny być z nią jeszcze bardziej związane w sensie gospodarczym oraz politycznym. O wizycie w Kosowie i jej kontekście: I. Bancroft, *EU divisions over Kosovo get deeper*, „Guardian”, 17 II 2010.

³² Jak dotąd (do wiosny 2010 r.) Republikę Macedonii (z zachowaniem właśnie tej nazwy) uznało i utrzymuje z nią dyplomatyczne stosunki 125 państw na świecie, w tym trzech stałych członków Rady Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych (Chiny, Rosja i Stany Zjednoczone), sześciu członków NATO (Bułgaria, Kanada, Polska, Słowenia, Stany Zjednoczone i Turcja) oraz trzy kraje UE (Bułgaria, Polska i Słowenia).

go z Chorwacją niż podjęciu trudnego tematu macedońskiego³³. Rozwiązanie tego problemu może jedynie przyspieszyć presja opinii międzynarodowej (a w szczególności europejskiej) połączona z narastającym kryzysem finansowym w Grecji i w innych krajach strefy euro³⁴.

Streszczenie

W artykule przedstawiono problem uznania suwerenności Republiki Macedonii, państwa, które powstało w roku 1991 po rozpadzie Federacji Jugosłowiańskiej. Głównym antagonistą w uznaniu tej niezależności jest Grecja (członek NATO i UE), która odwołuje się do antycznej tradycji Hellady, dowodząc, że nie ma ciągłości historycznej pomiędzy Macedończykami a ludnością słowiańską, która zamieszkuje sporne ziemie od VI w. Nie uznają oni również osobnego języka macedońskiego, który wywodzi się z tzw. staro-cerkiewno-słowiańskiego. Państwo to stoi na straży podziału, jaki dokonał się po tzw. wojnach bałkańskich w 1913 r. i utrwalił po II wojnie światowej. Tak rozczłonkowano dawne ziemie zamieszkałe przez tę ludność, tworząc: Macedonię Wardarską (serbską), Egejską (grecką) i Pirińską (bułgarską). Państwo, o które toczy się spór, powstało na bazie byłej Ludowej Republiki Macedonii (istniejącej w dawnej Jugosławii) w dniu 17 listopada 2001 r., w drodze „bezkrwawej rewolucji”. Od tego czasu toczy się spór mający doprowadzić do pełnego uznania tego państwa na forum międzynarodowym. Jednak, jak na razie, uznano jedynie ten podmiot polityczny (w ramach ONZ) pod wymuszoną przez Greków nazwą: „Była Jugosłowiańska Republika Macedonii” (w języku angielskim FYROM). Poza tym rząd grecki torpeduje kolejne inicjatywy macedońskie zmierzające do pełnego zespolenia i członkostwa tego państwa ze strukturami północnoatlantyckimi oraz europejskimi.

Słowa kluczowe: Republika Macedonii, Była Jugosłowiańska Republika Macedonii, konflikt grecko-macedoński

³³ Podjęte w ostatnich miesiącach zabiegi dyplomatyczne oraz inicjatywy gospodarcze realizowane przez państwa z kręgu wschodniego: Turcję, Kuwejt i Katar miały ułatwić międzynarodowy odbiór kwestii macedońskiej, ale poza obszarem jednoczącej się Europy. Widoczny staje się tutaj kierunek wyznaczony przez Turcję, wspierającą Macedonię i podobnie jak ona niemającą zdecydowanego poparcia na zachodzie kontynentu dla szybkiej integracji z UE.

³⁴ O „krótkowzrocznej” polityce greckiej wobec problemu macedońskiego: Ł. Reszczyński, *Macedońsko-grecki spór nomenklaturowy i jego geopolityczne tło*, „Policy Papers” 2010, nr 9, s. 3–5.

**THE DISPUTE OVER MACEDONIA'S INDEPENDENCE
IN THE MODERN "UNITED" EUROPE.
PART II. THE PERIOD AFTER THE WORLD WAR II**

Summary

The problem of the recognition of the sovereignty of the Republic of Macedonia has been presented in this article. Macedonia was established in 1991, just after the demise of the Yugoslavian Federation. Greece, a member of NATO and the EU, is the main adversary that does not want to recognise Macedonian independence. This State safeguards the division which was made after so-called the Balkan Wars in 1913. The division has lasted since the Second World War. In this way, the former lands inhabited by this population were partitioned into: Vardar (Serbian) Macedonia, Aegean (Greek) Macedonia and Pirin (Bulgarian) Macedonia. The State, over which the dispute arose, was established on 17th November 2001 as a result of "a bloodless revolution". The People's Republic of Macedonia (existing in former Yugoslavia) was the base for establishing the State. The dispute, which has lasted since then, is supposed to lead to the full international recognition of the State of Macedonia. But, for the time being, Macedonia has been recognised (within the UN) under a name imposed by Greece "Former Yugoslavian Republic of Macedonia" (FYROM). Apart from that the Greek government is torpedoing further Macedonian initiatives which aim at a full union. It is also against the membership of this State in NATO and EU structures.

Key words: Republic of Macedonia, Former Yugoslavian Republic of Macedonia, greek-macedonian conflict

*ARTUR STASZCZYK**

**SPÓJNOŚĆ JAKO PODSTAWOWA PRZESŁANKA
POLITYKI REGIONALNEJ UNII EUROPEJSKIEJ.
WYZWANIA DLA POLSKI**

Wstęp

Politykę regionalną Unii Europejskiej (UE), będącą kierunkiem polityki strukturalnej, możemy zdefiniować jako tematycznie uporządkowane, wytyczone przez ośrodek decyzji, działanie mające na celu usunięcie, przy pomocy zespołu instrumentów prawnych i finansowych, dysproporcji w rozwoju gospodarczym i społecznym regionów w UE oraz zapewnienie zrównoważonego wzrostu jej obszarów z zachowaniem jej wewnętrznej spójności ekonomicznej i społecznej¹. Przez politykę regionalną UE możemy więc rozumieć politykę służącą zapewnieniu spójności ekonomicznej i społecznej na terytorium państw członkowskich. Ma ona na celu niwelowanie różnic w strukturze gospodarczej i społecznej UE, dlatego nazywana jest także polityką strukturalną², a od wejścia w życie w 1987 r. Jednolitego Aktu Europejskiego, który nadał jej podstawy traktatowe, również polityką spójności.

* Dr Artur Staszczuk, Instytut Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego; e-mail: artstaszczuk@op.pl.

¹ M. Rudnicki, *Polityka regionalna Unii Europejskiej*, Poznań 2000, s. 30.

² M. Witkowska, *Zasady funkcjonowania Unii Europejskiej*, Warszawa 2008, s. 253.

Jej ustanowienie na szczeblu wspólnotowym było konsekwencją procesu akcesji do Unii Europejskiej i Wspólnot Europejskich³ nowych państw, co spowodowało, że organizacje te przestały w wymiarze terytorialnym obejmować obszar homogeniczny pod względem struktury społecznej i gospodarczej. W wielu, zwłaszcza nowych, państwach UE istnieją regiony zacofane pod względem zarówno gospodarczym, jak i społecznym, których poziom rozwoju, w tym dobrobyt mieszkańców, odbiega daleko od standardów obowiązujących w najwyżej rozwiniętych krajach Unii. Funkcjonowanie tych ubogich regionów powoduje pogłębianie się trudnych do usunięcia konfliktów społecznych i przyczynia się do deformacji strukturalnych, opóźniających proces integrowania się państw UE⁴.

Duże zróżnicowanie społeczne i gospodarcze pomiędzy poszczególnymi państwami członkowskimi zostało uznane za niekorzystne dla funkcjonowania Unii Europejskiej. Ograniczenie nadmiernych zróżnicowań leży więc w strategicznym i długofalowym interesie nie tylko regionów biedniejszych, lecz także bogatych. Spójność w ramach Unii przynosi bowiem różnorodne korzyści: ekonomiczne, społeczne, polityczne i kulturowe. W europejskim kontekście nie do zaakceptowania jest bowiem sytuacja wieloletniej marginalizacji społeczno-ekonomicznej niektórych obszarów, która ma często nieodwracalny charakter⁵. Dlatego w ramach polityki regionalnej sformułowano dwa jej główne cele⁶:

1. Poprawa sytuacji w tzw. regionach problemowych (tradycyjnie zacofanych, charakteryzujących się słabo rozwiniętym przetwórstwem przemysłowym i wyraźną orientacją na rolnictwo, z niskim poziomem PKB w przeliczeniu na mieszkańca oraz w regionach schyłkowych gałęzi przemysłu – z nieodpowiednią infrastrukturą i wysokim bezrobociem).

³ Do wejścia w życie Traktatu z Lizbony zarówno Unia Europejska, jak i Wspólnota Europejska były pod względem formalnoprawnym odrębnymi organizacjami, choć silnie ze sobą powiązanymi. Oznaczało to, że inny był status prawny UE i Wspólnot Europejskich. Unię budowano na podstawie Wspólnot, uzupełniając je poszczególnymi zakresami wspólnie realizowanych polityk i formami współpracy ustanowionymi przez Traktat o Unii Europejskiej. Por. szerzej: K. Myszcza-Kostrzewa, *Wprowadzenie do prawa Unii Europejskiej*, Warszawa–Poznań 2005, s. 31–36. Wraz z wejściem w życie Traktatu z Lizbony Wspólnota Europejska uległa likwidacji, a jej zadania i kompetencje zostały inkorporowane przez UE, która stała się jednolitą i spójną organizacją międzynarodową.

⁴ Z.M. Doliwa-Klepacki, *Integracja europejska po zakończeniu negocjacji Polski z Unią Europejską*, Białystok 2003, s. 426.

⁵ J. Szlachta, *Polityka regionalna Unii Europejskiej*, Warszawa 2000, s. 6.

⁶ A. Marszałek, *Integracja europejska. Podręcznik akademicki*, Warszawa 2004, s. 226.

2. Zapobieganie powstawaniu nowych przejawów zróżnicowania regionalnego, będących efektem zmian strukturalnych zachodzących w gospodarce europejskiej i światowej, wynikających z procesu integracji europejskiej bądź powodowanych przez postęp techniczny oraz zmiany w świadomości społecznej i wartościach społecznych.

Stąd konieczność działania na rzecz spójności, czyli przeciwdziałania środkami polityki ekonomicznej państwa nadmiernym zróżnicowaniom regionalnym, została zapisana jako jeden z priorytetów w traktacie rzymskim, a następnie rozwinięta w traktatach reformujących funkcjonowanie Wspólnoty Europejskiej.

Rozwój europejskiej polityki regionalnej

Już w preambule do traktatu rzymskiego, podpisanego w 1957 r., znalazł się zapis, że „Państwa członkowskie pragną wzmocnienia jedności swoich gospodarek i zabezpieczenia ich harmonijnego rozwoju przez redukcję zróżnicowań istniejących między regionami oraz łagodzenia zacofania regionów mniej uprzywilejowanych”⁷. Jednakże traktat rzymski nie przewidywał prowadzenia polityki regionalnej na szczeblu wspólnotowym, gdyż jego twórcy wyszli z założenia, że pomoc regionom zacofanym w rozwoju będzie domeną kompetencji państwa członkowskiego.

Dopiero proces pogłębiania integracji europejskiej i rozpoczęcie rozszerzania Wspólnot Europejskich o nowe kraje spowodowały konieczność nadania polityce regionalnej charakteru wspólnotowego. Kluczową w tej kwestii decyzję podjęto na paryskim szczycie szefów państw i rządów krajów członkowskich w październiku 1972 r. Za ustanowieniem wspólnotowej polityki regionalnej przemawiały przede wszystkim względy ekonomiczne, gdyż dysproporcje międzyregionalne przyczyniały się do niewłaściwego wykorzystania popytowych i podażowych czynników wzrostu, a nierównomierny rozkład dochodów utrudniał rozwój rynku wewnętrznego, hamując wzrost gospodarczy. Z regionów problemowych migrowali i migrują ludzie oraz kapitały, kierując się do regionów uprzywilejowanych. Oprócz argumentów ekonomicznych za ustanowieniem wspólnotowej polityki regionalnej przemawiał również argument spo-

⁷ J. Szlachta, *op.cit.*, s. 7.

łeczny, którym jest równość. Transfery funduszy do regionów problemowych mają swój wymiar społeczny i ludzki, gdyż przyczyniają się do podniesienia standardu życia i wyrównania szans rozwoju w tych regionach⁸.

Akcesja do Wspólnoty Europejskiej nowych krajów, która dokonała się w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX w., spowodowała spiętrzenie problemów regionalnych, co wynikało z faktu, że nowi członkowie, a zwłaszcza Grecja, Portugalia, Hiszpania i Irlandia, posiadały w swoich granicach szereg regionów opóźnionych w rozwoju gospodarczym i społecznym. Uzmysłowało to przywódcom krajów Wspólnoty konieczność zreformowania polityki regionalnej, a szczególnie traktatowego jej usankcjonowania. Nastąpiło to w Jednolitym Akcie Europejskim, który wszedł w życie w 1987 r., wprowadzając do traktatu rzymskiego nowy tytuł – *Spójność ekonomiczna i społeczna*. Stwierdzono w nim między innymi, że „Celem wspierania swojego wszechstronnego, harmonijnego rozwoju, Wspólnota rozwija i kontynuuje działania prowadzące do wzmacniania swojej spójności ekonomicznej i społecznej. W szczególności, Wspólnota dąży do zredukowania różnic w stopniach rozwoju poszczególnych regionów i zmniejszenia zacofania regionów najmniej uprzywilejowanych, w tym terenów wiejskich”⁹.

Reforma wspólnotowej polityki regionalnej okazała się również niezbędna z tego powodu, że do końca lat osiemdziesiątych XX w. należała, z punktu widzenia jej finansowania, do słabo rozwiniętych, co świadczy o tym, że udział środków budżetu Wspólnoty przeznaczonych na jej realizację nie przekraczał 15%. Dlatego w 1988 r. wprowadzono reformę polityki regionalnej, a wraz z nią zwiększono udział funduszy strukturalnych w wydatkach budżetowych z 15% w 1988 r. do 31% w 1993 r. Kolejna reforma polityki regionalnej, zapoczątkowana na spotkaniu Rady Ministrów w Maastricht w 1991 r., doprowadziła do zwiększenia udziału funduszy strukturalnych w wydatkach budżetowych UE do ponad 35%. W Traktacie o Unii Europejskiej podpisanym w Maastricht zaznaczono, że wzmacnianie spójności gospodarczej i społecznej stanowi jeden z głównych celów UE. Na lata 2000–2006 przeznaczono na politykę regionalną już 37% całego budżetu Wspólnoty.

⁸ A. Marszałek, *op.cit.*, s. 227.

⁹ *Dokumenty Wspólnot Europejskich*, oprac. A. Przyborowska-Klimczak, E. Skrzydło-Tefelska, Lublin 1994, s. 120.

Całokształt polityki regionalnej prowadzono na podstawie funduszy strukturalnych, które powstawały w różnym okresie. Chronologicznie utworzono następujące fundusze:

1. Europejski Fundusz Społeczny – utworzony w 1960 r., koncentrujący się na walce z bezrobociem w państwach członkowskich. Zakres interwencji funduszu obejmuje: aktywne formy walki z bezrobociem, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, rozwój powszechnego kształcenia ustawicznego, doskonalenie kadr gospodarki i rozwój przedsiębiorczości oraz aktywizację zawodową kobiet.
2. Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej – powstał w 1964 r., w celu wspierania przekształceń strukturalnych w rolnictwie oraz rozwoju obszarów wiejskich (w tym np.: zmiana struktury zawodowej mieszkańców wsi, zwiększanie konkurencyjności produktów rolnych, dostosowanie gospodarstw do wymogów rynku, rozwój ruchu turystycznego, inwestycje w dziedzinie ochrony środowiska).
3. Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego – utworzony w 1975 r. jako reakcja na coraz głębsze rozbieżności w rozwoju regionów państw członkowskich UE, w celu niwelowania dysproporcji w poziomie rozwoju regionalnego poszczególnych krajów. Zakres interwencji tego funduszu obejmuje: inwestycje produkcyjne służące tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy, inwestycje w dziedzinie infrastruktury oraz różne inicjatywy zmierzające do zwiększania potencjału gospodarczego na poziomie lokalnym i regionalnym. Szczególnie istotne jest wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw, rozwój usług dla przedsiębiorstw, transfer nowych technologii oraz polepszenie dostępu przedsiębiorstw do kredytów i innych instrumentów finansowych¹⁰.
4. Finansowy Instrument Orientacji Rybołówstwa – powstał w 1993 r., w celu wspierania restrukturyzacji rybołówstwa państw tworzących UE. Za jego pośrednictwem finansowano: rozwój hodowli ryb, infrastrukturę portów rybackich, restrukturyzację i unowocześnianie floty rybackiej oraz metod połowu i przetwarzania ryb, podnoszenie konkurencyjności produktów rybnych i ich promowanie na rynku¹¹.

¹⁰ I. Pietrzyk, *Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich*, Warszawa 2003, s. 93.

¹¹ J. Babiak, *Polityka strukturalna jako czynnik wyrównywania dysproporcji rozwojowych krajów Unii Europejskiej*, w: *Fundusze Unii Europejskiej*, red. J. Babiak, Warszawa 2006, s. 19.

W 1993 r., na mocy postanowienia traktatu z Maastricht, ustanowiono nowy instrument polityki strukturalnej – Fundusz Spójności, w celu wzmocnienia społecznej i gospodarczej spójności UE. Wsparcie z jego strony nie jest przeznaczone dla regionów (jak w przypadku funduszy strukturalnych), lecz dla państw członkowskich uznanych za najuboższe. Kryterium kwalifikującym dane państwo do korzystania z pomocy jest poziom PKB *per capita* niższy niż 90% średniego poziomu we Wspólnocie. Z Funduszu Spójności finansowane są projekty w dziedzinie ochrony środowiska oraz projekty dotyczące transeuropejskiej sieci transportowej.

Przemiany unijnej polityki regionalnej odbywały się zarówno jako konsekwencja zachodzących procesów społeczno-gospodarczych, które zmieniały obraz zróżnicowania regionalnego wewnątrz UE, a także były wymuszane poprzez kolejne rozszerzenia oddalające osiągnięcie celu głównego – spójności ekonomicznej i społecznej¹².

W 2000 r. na szczycie państw Unii Europejskiej przyjęto dokument zwany Strategią Lizbońską. Zakładano w nim przekształcenie Unii Europejskiej do roku 2010 w najbardziej konkurencyjną, opartą na wiedzy gospodarke na świecie, zdolną do utrzymania zrównoważonego wzrostu gospodarczego, tworzenia większej liczby lepszych miejsc pracy i zachowania spójności społecznej, co wymagało koncentracji środków finansowych przeznaczonych na budowanie społeczeństwa opartego na wiedzy oraz zwiększania nakładów na badania i rozwój. W ślad za Strategią Lizbońską rozpoczęto debatę nad Nową Polityką Spójności, wskazano na konieczność modyfikacji dotychczasowej polityki w związku z przyjęciem nowych członków.

5 maja 2006 r. Rada do Spraw Ekonomicznych i Finansowych przyjęła pakiet legislacyjny dotyczący polityki regionalnej UE na lata 2007–2013. Do podstawowych założeń przyjętej reformy zaliczają się¹³:

1. Zachowanie znaczenia i wielkości budżetu polityki strukturalnej (na poziomie ponad 1/3 całego budżetu UE)¹⁴.

¹² P. Churski, *Obszary problemowe w Polsce z perspektywy celów polityki regionalnej Unii Europejskiej*, Włocławek 2004, s. 19–23.

¹³ J.W. Tkaczyński, R. Willa, M. Świstak, *Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013*, Kraków 2008, s. 62.

¹⁴ Na politykę spójności w okresie 2007–2013 przewidziano kwotę 347,4 mld euro, która stanowi ok. 36% budżetu unijnego i 0,37% PKB 27 państw UE. Z tej sumy ok. 51% środków trafi do nowych państw członkowskich. Zob. E. Kawecka-Wyrzykowska, *Cele i zasady polityki*

2. Koncentracja działań na trzech celach:
 - a) konwergencja – jego zadaniem jest ożywienie wzrostu gospodarczego i zatrudnienia w najsłabiej rozwiniętych regionach. Kładzie on szczególny nacisk na innowacyjność i społeczeństwo oparte na wiedzy, na przystosowanie do zmian gospodarczych i społecznych, na jakość i skuteczność administracji. Celem tym objęte są regiony, w których PKB na mieszkańca wynosi poniżej 75% średniej wspólnotowej na mieszkańca;
 - b) konkurencyjność regionalna i zatrudnienie – cel ukierunkowany na zwiększenie konkurencyjności i atrakcyjności regionów, jak również zatrudnienia poprzez przewidywanie zmian gospodarczych i społecznych;
 - c) europejska współpraca terytorialna – jego zadaniem jest umacnianie współpracy na poziomie transgranicznym, ponadnarodowym i międzyregionalnym. Dąży do promowania wspólnych rozwiązań dla samorządów w różnych państwach w dziedzinie rozwoju obszarów miejskich, wiejskich i nadmorskich, rozwoju stosunków gospodarczych oraz tworzenia sieci małych i średnich przedsiębiorstw. Współpraca ukierunkowana jest na badania, rozwój, społeczeństwo informacyjne, środowisko, zapobieganie zagrożeniom oraz zintegrowane zarządzanie gospodarką wodną¹⁵.

Podział środków finansowych na powyższe cele przedstawia się następująco:

- a) 81,5% na konwergencję,
 - b) 16% na konkurencyjność regionalną i zatrudnienie,
 - c) 2,5% na europejską współpracę terytorialną¹⁶.
3. Ograniczenie liczby funduszy strukturalnych do dwóch: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) oraz zachowanie niebędącego funduszem strukturalnym Funduszu Spójności.
 4. Podniesienie pułapu możliwego do uzyskania maksymalnego dofinansowania z dotychczasowych 75% do 85%¹⁷.

spójności UE, w: J. Barcz, E. Kawecka-Wyrzykowska, K. Michałowska-Gorywoda, *Integracja europejska*, Warszawa 2007, s. 263.

¹⁵ *Polityka spójności 2007–2013. Komentarze i teksty oficjalne*, Wspólnoty Europejskie 2007, s. 13–20.

¹⁶ *Ibidem*, s. 24.

¹⁷ J.W. Tkaczyński, R. Willa, M. Świstak, *op.cit.*, s. 63–64.

Podstawę prawną instrumentów służących realizacji polityki spójności w latach 2007–2013 stanowi pakiet pięciu rozporządzeń przyjętych przez Radę i Parlament Europejski w lipcu 2006 r.:

– Rozporządzenie (WE) nr 1080/06 w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1783/1999;

– Rozporządzenie (WE) nr 1081/2006 w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1784/1999;

– Rozporządzenie (WE) nr 1082/2006 w sprawie europejskiego ugrupowania współpracy terytorialnej;

– Rozporządzenie (WE) nr 1083/2006 ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999;

– Rozporządzenie (WE) nr 1084/2006 ustanawiające Fundusz Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) 1164/94¹⁸.

Dopełnieniem reformy polityki spójności są zmiany jej kształtu traktatowego, polegające na dodaniu nowego komponentu, tj. spójności terytorialnej, co znalazło odzwierciedlenie w traktacie lizbońskim, w którym stwierdzono między innymi, że UE „wspiera spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną oraz solidarność między państwami członkowskimi”¹⁹.

W nowym tytule XVIII Traktatu o Funkcjonowaniu UE, który w wyniku reformy lizbońskiej zastąpił Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, podkreślono, że „Unia zmierza do zmniejszenia dysproporcji w poziomach rozwoju różnych regionów, szczególną uwagę poświęcając obszarom wiejskim, obszarom podlegającym przemianom przemysłowym i regionom, które cierpią na skutek poważnych i trwałych niekorzystnych warunków przyrodniczych lub demograficznych”²⁰.

Takie podejście do polityki spójności ze strony UE stało się szczególnie ważne dla nowych państw członkowskich, a zwłaszcza dla Polski, która ze względu na zapóźnienia rozwojowe stała się jej największym beneficjentem.

¹⁸ Zob. szerzej: M. Jankowska, A. Sokół, A. Wicher, *Fundusze Unii Europejskiej dla przedsiębiorców 2007–2013*, Warszawa 2009, s. 16–18.

¹⁹ Cyt. za: A. Filipek, *Fundusze Unii Europejskiej*, Warszawa 2009, s. 53.

²⁰ Cyt. za: J. Barcz, *Przewodnik po Traktacie z Lizbony. Traktaty stanowiące Unię Europejską. Stan obecny oraz teksty skonsolidowane w brzmieniu Traktatu z Lizbony*, Warszawa 2008, s. 378.

Wyzwania dla Polski wynikające z realizacji unijnej polityki spójności

Zapewnienie zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego całej UE wymaga intensyfikacji działań wspierających wzrost ekonomiczny i zatrudnienie w krajach członkowskich. Jest to konieczne dla osiągnięcia celów, jakimi są przekształcenie UE w najbardziej konkurencyjną gospodarkę świata i zbudowanie społeczeństwa innowacyjnego, opartego na wiedzy. Proces ten nie dokona się bez przeprowadzenia przynajmniej częściowej homogenizacji społeczno-gospodarczej obszaru UE, który obecnie, zwłaszcza w wyniku rozszerzenia o kraje środkowoeuropejskie, a wcześniej o państwa południowoeuropejskie, stał się w znacznym stopniu heterogeniczny. Dlatego z punktu widzenia takiego kraju jak Polska, charakteryzującego się niskim poziomem PKB na mieszkańca w stosunku do średniego poziomu w UE, unijna polityka spójności jest polityką priorytetową, której efektywna realizacja musi być rozpatrywana w kategoriach racji stanu. Optymalizacja tej polityki leży zarówno w interesie Polski, jak i całej UE, gdyż wynikające z kolejnych rozszerzeń powiększenie dysproporcji regionalnych niesie ze sobą zagrożenie nie tylko dla wzrostu gospodarczego i poprawy konkurencyjności Unii, ale też jej przetrwania jako jednolitej konstrukcji ekonomicznej i politycznej.

Wychodząc naprzeciw tym zagrożeniom, 6 października 2006 r. Rada UE podjęła decyzję w sprawie strategicznych wytycznych Wspólnoty dla spójności²¹, na podstawie której zobowiązano państwa członkowskie do opracowania zgodnych z wytycznymi własnych narodowych strategicznych ram odniesienia oraz programów operacyjnych. Ponadto w dokumencie tym przedstawiono priorytety, na realizacji których powinno się skoncentrować zasoby polityki spójności. Za szczególnie ważne uznano:

- zwiększenie atrakcyjności państw członkowskich, regionów i miast poprzez poprawę dostępności, zapewnienie odpowiedniej jakości i poziomu usług oraz zachowanie stanu środowiska;
- wspieranie innowacyjności, przedsiębiorczości oraz rozwoju gospodarki opartej na wiedzy poprzez wykorzystywanie możliwości w dziedzinie badań i innowacji, w tym nowych technologii informacyjnych i komunikacyjnych;

²¹ Zob. DzU L 291 z 21.10.2006 r., s. 11–14.

- tworzenie lepszych miejsc pracy oraz większej ich liczby poprzez zainteresowanie większej ilości osób zdobyciem zatrudnienia i działalnością gospodarczą, zwiększenie zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw oraz zwiększenie inwestycji w kapitał ludzki.

Dla państw członkowskich UE, w tym Polski, konieczne dla prowadzenia działań spójnościowych na ich własnym terytorium stało się przyjęcie określonych regulacji krajowych. W *Strategii Rozwoju Kraju na lata 2007–2015*, przyjętej 29 listopada 2006 r. przez Radę Ministrów RP²², ustalono założenia w znacznym stopniu zbieżne z wytycznymi Wspólnoty i podkreślono, że okres obowiązywania *Strategii* pozwoli zakończyć wiele programów rozwojowych, również tych zasilanych środkami unijnymi. Do najważniejszych priorytetów zawartych w tym dokumencie zaliczono między innymi: 1) wzrost konkurencyjności i innowacyjności gospodarki, 2) poprawę stanu infrastruktury zarówno technicznej, jak i społecznej, 3) zwiększenie stanu zatrudnienia i spadek bezrobocia, 4) zapewnienie obywatelom poczucia bezpieczeństwa, 5) zapewnienie sprawności i efektywności funkcjonowania systemowi administracji publicznej, 6) rozwój społeczeństwa obywatelskiego, 7) wykorzystanie zasobów ludzkich, kulturowych i przyrodniczych dla efektywnego rozwoju kraju, 8) realizację polityki zrównoważonego rozwoju w celu zapewnienia krajowi spójności społecznej, gospodarczej i terytorialnej.

Realizacja tych priorytetów zgodnie z założeniami *Strategii* powinna zapewnić Polsce optymalne warunki rozwoju społeczno-gospodarczego, umożliwiające osiągnięcie w 2015 r. PKB na mieszkańca w wysokości 2/3 prognozowanej na ten rok średniej unijnej.

Na potrzeby osiągnięcia najważniejszych celów polityki spójności w Polsce przygotowano Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007–2013 (NSRO) – dokument zaakceptowany zarówno przez Komisję Europejską, jak i Radę Ministrów RP, który określa kierunki wsparcia ze środków finansowych dostępnych z budżetu UE w okresie siedmiu lat w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności. NSRO jest instrumentem odniesienia dla przygotowania programów operacyjnych, zawiera analizę sytuacji społeczno-gospodarczej kraju i jego regionów, formułuje najważniejsze wyzwania dla Polski w perspektywie

²² Zob. szerzej: *Strategia Rozwoju Kraju 2007–2015*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2006.

kolejnych lat, określa cele zmierzające do osiągnięcia spójności społeczno-gospodarczej i terytorialnej z krajami i regionami Wspólnoty, prezentuje alokację środków finansowych na poszczególne programy oraz ramy systemu realizacji. Ponadto w dokumencie tym znajduje się opis programów operacyjnych realizujących zakładane w NSRO cele²³.

Przygotowanie powyższych dokumentów było warunkiem rozpoczęcia procesu realizacji w Polsce działań spójnościowych niezbędnych z punktu widzenia rozwoju kraju. Należy zwrócić uwagę na fakt, że Polska jako cały kraj objęta jest celem „konwergencja polityki spójności UE”. Oznacza to, że we wszystkich regionach – województwach naszego kraju PKB na mieszkańca nie przekracza 75% średniego poziomu PKB *per capita* w UE, mierzonego według parytetu siły nabywczej, przy czym pięć województw Polski wschodniej²⁴ przed wejściem do UE Bułgarii i Rumunii należało do najbiedniejszych regionów w całej Wspólnocie²⁵.

Dlatego zmniejszenie dystansu gospodarczego i szerzej cywilizacyjnego dzielącego Polskę od wysokorozwiniętych krajów Europy Zachodniej staje się najważniejszym wyzwaniem stojącym przed unijną polityką spójności. Optymalne osiągnięcie celów spójnościowych jest także warunkiem skutecznego przeprowadzenia przez Polskę reform warunkujących zapewnienie szybkiego rozwoju społeczno-gospodarczego, podniesienie standardu życia ludności i dokonanie postępu w realizacji odnowionej Strategii Lizbońskiej. Zgodnie z dokumentem przyjętym przez Radę Ministrów w listopadzie 2008 r., reformy w ramach Krajowego Programu Reform przeprowadzone będą w trzech obszarach: 1) aktywne społeczeństwo – realizacja działań w tym obszarze stworzy odpowiednie warunki dla rozwoju zarówno całości społeczeństwa, jak i poszczególnych obywateli; 2) innowacyjna gospodarka – podjęcie działań w tym obszarze będzie warunkować rozwój sektorów i gałęzi o dużej wartości dodanej oraz wysokiej innowacyjności, co wpłynie na długookresowy wzrost gospodarczy; 3) sprawne instytucje – efektywne wykorzystanie środków publicznych osiągnięte poprzez działania w tym obszarze ma umożliwić sprawną realizację

²³ *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie. Narodowa Strategia Spójności*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2007, s. 4.

²⁴ Są to województwa: lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie.

²⁵ *Ibidem*, s. 5.

polityk prorozwojowych i inwestycji publicznych, przy zapewnieniu właściwego poziomu zabezpieczenia socjalnego²⁶.

Jest rzeczą oczywistą, że bez udziału środków europejskich, mających istotny wpływ na tempo rozwoju gospodarczego, realizacja przynajmniej części tych reform byłaby niezwykle trudna, zwłaszcza obecnie, w dobie światowego kryzysu ekonomicznego. Jednakże dla efektywnego osiągnięcia celów spójnościowych niezbędna wydaje się intensyfikacja działań reformatorskich w wyżej wymienionych obszarach, gdyż warunkuje to powstanie w dłuższej perspektywie czasowej konkurencyjnej gospodarki i innowacyjnego, opartego na wiedzy, mobilnego społeczeństwa zdolnego funkcjonować i rozwijać się na europejskim wspólnym rynku. Powstanie takiego modelu gospodarki i społeczeństwa będzie niewątpliwie świadczyło, że absorpcja przez Polskę środków dostępnych w ramach unijnej polityki spójności zakończyła się sukcesem i spowodowała przynajmniej częściowe zniwelowanie wciąż dużych różnic w poziomie rozwoju dzielących nasz kraj od wysokorozwiniętych państw UE. Czy tak się stanie, zależy to głównie od determinacji polskich władz i społeczeństwa w przeprowadzaniu koniecznych zmian, jak również od poczucia solidarności i przywiązania do wartości, które legły u podstaw integracji europejskiej, ze strony przywódców najbogatszych państw UE, będących płatnikami netto do wspólnego budżetu.

Nie ulega wątpliwości, że Polska, będąc największym spośród wszystkich państw członkowskich beneficjentem funduszy strukturalnych (prawie 20% budżetu polityki spójności na lata 2007–2013), stanowi swoiste laboratorium skuteczności polityki spójności na płaszczyźnie makroekonomicznej, społeczno-gospodarczej, instytucjonalnej. Projekty współfinansowane ze środków europejskich stanowią większość inwestycji prorozwojowych realizowanych w Polsce i w istotnym stopniu przyczyniają się mimo światowego kryzysu do poprawy sytuacji gospodarczej naszego kraju. Polityka spójności oprócz tego, że jest czynnikiem wzrostu konkurencyjności i innowacyjności polskiej gospodarki i przyczynia się do budowy społeczeństwa informacyjnego, stanowi nośnik zmian najważniejszych struktur społeczno-gospodarczych i przestrzennych, mając również wpływ na tempo konwergencji instytucjonalnej, ze szczególnym uwzględnieniem sprawności i jakości funkcjonowania administracji.

²⁶ *Krajowy Program Reform na lata 2008–2011 na rzecz realizacji Strategii Lizbońskiej*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2008, s. 5.

Jednakże nie należy zapominać, że polityka spójności generuje korzyści nie tylko dla Polski i jej regionów, ale także dla partnerów zagranicznych, zwłaszcza tych pochodzących z najbogatszych krajów UE, którzy są bezpośrednimi beneficjentami projektów realizowanych w Polsce, a finansowanych z funduszy europejskich. Również w sposób pośredni kraje „starej” Unii korzystają z polityki spójności adresowanej do Polski, gdyż osiągnięcie celów spójnościowych w naszym kraju zwiększa popyt na dobra i usługi importowane z państw UE-15²⁷.

Polska, chcąc być znaczącym graczem europejskim, nie może sobie pozwolić na zmarnowanie szansy rozwojowej, która pojawiła się wraz z nadaniem przez UE priorytetowego charakteru działaniom spójnościowym w nowo przyjętych krajach środkowoeuropejskich. Sposób wykorzystania przez Polskę środków z funduszy europejskich może zdecydować o przyszłości unijnej polityki spójności w następnych okresach prognozowania, a co się z tym wiąże, może przesądzić o powodzeniu realizacji jednego z najważniejszych celów UE, jakim jest bez wątpienia zapewnienie całemu jej obszarowi spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej, gdyż dopiero wówczas pojęcie zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego, warunkującego poprawę konkurencyjności Europy w globalizującym się świecie, nabierze realnych kształtów, a nie pozostanie tylko w sferze szczytnych haseł, niemających pokrycia w rzeczywistości. Aby to osiągnąć, Europa musi rzeczywiście się zjednoczyć, tzn. zmniejszyć dystans rozwojowy ciągle widoczny między krajami tzw. starej i nowej UE, tak aby zapewnić sobie homogeniczność społeczno-gospodarczą, bez której nie będzie możliwe odgrywanie przez nią wiodącej roli w zmieniającym się bardzo szybko porządku międzynarodowym.

Streszczenie

Polityka spójności jest obecnie obok wspólnej polityki rolnej najbardziej kosztowną polityką, na realizację której z budżetu UE w latach 2007–2013 przeznaczono 308 mld euro. W artykule powyższym autor analizuje skalę wyzwań stojących przed

²⁷ *Efekty polityki spójności UE w Polsce. Dokument problemowy*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2009, s. 3–5.

Polską w kontekście absorpcji środków europejskich przyznanych naszemu krajowi w ramach polityki spójności. Autor stawia tezę, że cel polityki spójności UE, czyli zapewnienie Wspólnocie zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego oraz powstanie innowacyjnego społeczeństwa opartego na wiedzy, nie będzie zrealizowany bez ekonomicznego sukcesu Polski, którego urzeczywistnienie wymaga optymalnego wykorzystania środków finansowych przyznanych w ramach polityki spójności oraz podjęcia szeregu reform dostosowujących polską gospodarkę jak i społeczeństwo do standardów obowiązujących w wysokorozwiniętych krajach UE.

Słowa kluczowe: Unia Europejska, Fundusze Europejskie, Polityka regionalna UE, Polityka spójności UE

CONSISTENCY AS A BASIC PREMIE OF THE EUROPEAN UNION'S REGIONAL POLICY CHALLENGES FOR POLAND

Summary

At the moment Cohesion Policy is apart from Common Agricultural Policy the most expensive policy, which cost UE budget around 308 billions in years 2007–2013. In this article author analysis the scope of challenges to Poland in the context of absorption of funds granted to our country in the frames of cohesion policy. Author advances the thesis, that the target of cohesion policy – providing socio-economic sustainable development to Community and creation of innovative society based on knowledge – will not be realised without the economic success of Poland. This demands optimization of the usage of financial means awarded in the frames of cohesion policy and taking a number of reforms adjusting Polish economy and society to the standards standing in highly developed UE countries.

Key words: European Union, European Funds, EU Regional Policy, EU Cohesion Policy

*TOMASZ CZAPIEWSKI**

**POLSKI SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA
PO TRAKTACIE LIZBOŃSKIM
– ANALIZA POLITOLOGICZNA I PRAWNA**

Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest opis ustrojowej pozycji i aktywności polskiego samorządu województwa zarówno w ramach struktur państwowych, jak i Unii Europejskiej. Właściwe wyjaśnienie skali tego zjawiska wymaga podejścia komparatystycznego. Z wielu wykorzystywanych indeksów mierzących poziom decentralizacji w niniejszym artykule zostanie wykorzystany indeks RAI. Szczególna uwaga w odniesieniu do pozycji i aktywności regionów w Unii Europejskiej zostanie poświęcona zmianom wynikającym z wejścia w życie traktatu lizbońskiego.

Ustrojowa pozycja polskiego samorządu województwa

Istnienie społeczności (wspólnoty) regionalnej zostało uznane prawnie przez reformy samorządowe z lat 1997–1999. Nowy ustrój terytorialny opierał się na daleko posuniętej decentralizacji, w której samorząd terytorialny jest na

* Dr Tomasz Czapiewski, Instytut Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego, e-mail: tomekczapiewski@gmail.com.

tyle samodzielny, że nadzór organów centralnych ogranicza się generalnie do środków przewidzianych ustawowo. Siłą samorządu jest mandat społeczności regionalnej przyznany w ramach wyborów bezpośrednich. Na szczeblu wojewódzkim, odmiennie niż na szczeblu gminnym (miejskim), tylko jeden organ pochodzi z wyborów bezpośrednich – organ stanowiący, jakim jest sejmik województwa. Pozostałe organy władzy wykonawczej: zarząd i marszałek województwa wybierane są pośrednio – przez radnych sejmiku. Organy samorządu regionalnego wykonują dwa rodzaje zadań – własne i zlecone, gdzie nadzór władzy państwowej dotyczy także osiągnięcia celu, a nie tylko przestrzegania prawa. Przyznanie, że samorząd regionalny w Polsce jest samodzielny, nie może prowadzić jednoznacznie do stwierdzenia jego autonomiczności. Wspólne wykonywanie zadań publicznych przez administrację rządową i samorządową buduje silną sieć wzajemnych powiązań. Szczególnie istotnym narzędziem wpływu ze strony państwa są instrumenty oddziaływania o charakterze finansowym, np. dotacje celowe i subwencje ogólne.

Należy zwrócić uwagę, że samorząd regionalny w Polsce nie ma szczególnie rozbudowanych tradycji. W okresie międzywojennym samorząd wojewódzki funkcjonował tylko w niektórych częściach kraju i działał nie jako samodzielny szczebel samorządności, ale jako związek powiatów¹.

Samodzielność samorządu regionalnego wyraża się między innymi poprzez samodzielność kształtowania ustroju wewnętrznego, samodzielność finansową i majątkową. Samorządowi województwa w Polsce brakuje uprawnień fiskalnych – do ustalania, choćby częściowo, wysokości podatków i opłat lokalnych. Silną pozycję samorządu województwa redukuje również dualizm kompetencji, tzn. podział zadań między administrację rządową i samorządową, funkcjonujące równocześnie na jednym szczeblu. Choć formalnie istnieje instytucja demokracji bezpośredniej w postaci referendum regionalnego, nie jest ona często wykorzystywana.

Do zadań jedyne go organu pochodzącego z wyborów bezpośrednich – sejmiku województwa zgodnie z ustawą należy m.in.²:

- stanowienie aktów prawa miejscowego,
- uchwalanie strategii rozwoju województwa oraz wieloletnich programów wojewódzkich,

¹ H. Izdebski, *Samorząd terytorialny. Podstawy ustroju i działalności*, Warszawa 2009, s. 71–72.

² Art. 18 Ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (DzU 2001, nr 142, poz. 1590).

- uchwalenie planu zagospodarowania przestrzennego,
- podejmowanie uchwał w sprawie trybu prac nad projektem uchwały budżetowej,
- uchwalenie budżetu województwa,
- rozpatrywanie sprawozdań i wykonanie budżetu,
- podejmowanie uchwał w sprawie wykonania budżetu,
- podejmowanie uchwał w sprawie absolutorium dla zarządu,
- uchwalenie projektów współpracy zagranicznej województwa,
- powoływanie i odwoływanie skarbnika województwa na wniosek marszałka,
- podejmowanie uchwał w sprawach majątkowych województwa.

Z powyższego katalogu za najważniejsze należy uznać: kreowanie składu organu wykonawczego, uchwalanie budżetu województwa oraz strategii rozwoju. Podstawowym zadaniem ogólnie pojętych władz samorządowych polskiego województwa jest właśnie przygotowanie i realizacja strategii rozwoju województwa, która ma prowadzić do osiągnięcia szerokiego spektrum celów, od pielęgnowania polskości i kształtowania świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej mieszkańców, poprzez pobudzanie aktywności gospodarczej, aż po kształtowanie i utrzymanie ładu przestrzennego³. Na prowadzoną przez samorząd województwa politykę rozwoju województwa składają się: tworzenie warunków rozwoju gospodarczego, w tym kreowanie rynku pracy, utrzymanie i rozbudowa infrastruktury społecznej i technicznej o znaczeniu wojewódzkim, pozyskiwanie i łączenie środków finansowych: publicznych i prywatnych w celu wykonywania zadań z zakresu użyteczności publicznej, wspieranie i prowadzenie działań na rzecz podnoszenia poziomu wykształcenia obywateli, racjonalne korzystanie z zasobów przyrody oraz kształtowanie środowiska naturalnego zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, wspieranie rozwoju nauki i współpracy między sferą nauki i gospodarki, popieranie postępu technologicznego i innowacji, wspieranie rozwoju kultury oraz sprawowanie opieki nad dziedzictwem kulturowym i jego racjonalne wykorzystywanie, promocja walorów i możliwości rozwojowych województwa oraz wspieranie i prowadzenie działań na rzecz integracji społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu⁴.

³ Art. 11 Ust. 1 Ustawy o samorządzie województwa.

⁴ Art. 11 ust. 2 Ustawy o samorządzie województwa.

Omawiając pozycję prawną województwa, należy też wspomnieć o art. 14 ustawy, który w zakresie kompetencji samorządu województwa wymienia zadania dotyczące: edukacji publicznej, w tym szkolnictwa wyższego, promocji i ochrony zdrowia, kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, pomocy społecznej, polityki prorodzinnej, modernizacji terenów wiejskich, zagospodarowania przestrzennego, ochrony środowiska, gospodarki wodnej, w tym ochrony przeciwpowodziowej, a w szczególności wyposażenia i utrzymania wojewódzkich magazynów przeciwpowodziowych, transportu zbiorowego i dróg publicznych, kultury fizycznej i turystyki, ochrony praw konsumentów, obronności, bezpieczeństwa publicznego, przeciwdziałania bezrobociu i aktywizacji lokalnego rynku pracy, z jednym jednak arcyważnym zastrzeżeniem – powyższe zadania o charakterze wojewódzkim samorząd wykonuje wyłącznie w sposób określony ustawami⁵. Przepis ten nie może więc, zgodnie z regułą państwa prawa, stanowić samodzielnej podstawy do działania organów samorządu, ani tym bardziej nie może być podstawą prawną czynności władczych.

Pozycja polskiego samorządu województwa w porównaniu z innymi krajami Unii Europejskiej

W literaturze przedmiotu na gruncie europejskim w ostatnich dziesięciu latach wymienia się wiele metod służących ilościowemu pomiarowi zakresu kompetencji i poziomu niezależności władz regionalnych. Najczęściej stosowany, co w ocenie autora niniejszej pracy wydaje się słuszne, jest Indeks Władz Regionalnych (Regional Authority Index – RAI) opracowany przez G. Marksa, L. Hooghe’a i A. Schakela⁶. Posłużył on badaczom do oceny rozwoju samorządności regionalnej na świecie w latach 1950–2006. Zakres władzy posiadanej przez region samorządowy jest tutaj określany w ośmiu wymiarach podzielonych na dwie kategorie.

Pierwsza kategoria: „władza samorządowa” dotyczy generalnie różnych wymiarów niezależności władz regionalnych od władz państwowych. Badany region w zależności od swojej pozycji w każdej z płaszczyzn mógł otrzymać

⁵ Art. 14 ust. 1 Ustawy o samorządzie województwa.

⁶ G. Marks, L. Hooghe, A.H. Schakel, *Measuring Regional Authority*, „Regional and Federal Studies” 2008, t. 18, nr 2–3, s. 111–181.

maksymalnie 3 lub 4 punkty, minimalnie 0 punktów. W kategorii „władza samorządowa” wyróżniono takie płaszczyzny, jak (w nawiasie podane zostało określenie atrybutu najwyżej i najniżej punktowanego w danej płaszczyźnie):

- zasięg instytucjonalny (brak administracji samorządowej ogólnego przeznaczenia na szczeblu regionu – istnienie nierozdzielonej administracji samorządowej ogólnego przeznaczenia, wobec której władze państwowe nie mają prawa weta),
- zakres polityki (polityka ekonomiczna, kulturalna, edukacyjna, społeczna poza zakresem kompetencji samorządowych władz regionalnych – do zakresu kompetencji samorządowych władz regionalnych należą dwie z powyższych trzech dziedzin oraz trzy z następującego katalogu: policja, władze lokalne, zdolność samookreślenia własnej struktury, imigracja i obywatelstwo),
- autonomia fiskalna (władze państwowe określają wysokość stawki i podstawę opodatkowania wszystkich podatków, także tych o charakterze regionalnym – władze regionalne mają prawo do określenia wysokości stawki i podstawy opodatkowania jednego z najważniejszych podatków: od towarów i usług, podatku dochodowego od osób fizycznych, podatku dochodowego od osób prawnych),
- sposób reprezentacji (brak regionalnego zgromadzenia, regionalna władza wykonawcza jest powoływana przez władze państwowe – istnieje regionalne zgromadzenie wybierane w wyborach bezpośrednich oraz regionalna władza wykonawcza wybierana w wyborach bezpośrednich lub przez zgromadzenie regionalne).

Druga kategoria – władza dzielona dotyczy możliwości wpływania przez region na kształt polityki prowadzonej przez władze państwowe. Wyróżniono w tym przypadku cztery płaszczyzny (w nawiasie podano określenie atrybutu najwyżej i najniżej punktowanego w danej płaszczyźnie):

- ustawodawstwo (żadna z izb parlamentu krajowego nie jest jednostką reprezentującą regiony ani żaden z członków parlamentu krajowego nie jest wybierany przez władze regionalne – istnieje izba parlamentu, która reprezentuje regiony, władze regionalne wybierają członków izby, którzy stanowią większość składu tej izby, a izba ta ma szerokie kompetencje ustawodawcze),
- kontrola władzy wykonawczej (brak rutynowych spotkań regionalnej władzy wykonawczej i rządu centralnego w celu konsultacji politycznych –

- rutynowe spotkania regionalnej władzy wykonawczej i rządu centralnego uprawnione do podejmowania prawnie wiążących decyzji),
- kontrola fiskalna (władze regionalne lub ich reprezentanci w parlamencie krajowym nie są konsultowani odnośnie do dystrybucji dochodów podatkowych – władze regionalne lub ich reprezentanci w parlamencie krajowym mają prawo weta odnośnie do dystrybucji dochodów podatkowych),
 - zmiany konstytucji (władze państwowe lub obywatele państwa mogą jednostronnie zmienić konstytucję – przedstawiciele większości spośród władz regionalnych mają prawo weta wobec zmian konstytucyjnych).

Wykorzystanie powyższych płaszczyzn do analizy pozycji polskiego samorządu województwa prowadzi do kilku konkluzji. Ustrój polskiego samorządu terytorialnego charakteryzuje się względną jednolitością. Żaden z regionów nie dysponuje silniejszą pozycją niż pozostałe i nie ma autonomicznego charakteru. Nie występują również dwa szczeble regionów – niższy i wyższy. Wszystkie atrybuty niezależności, które posiada polskie województwo, należą do pierwszej kategorii – władzy samorządowej. W kategorii władza dzielona polskim województwom nie można przyznać żadnych punktów. Polski senat, wbrew pojawiającym się z rzadka w latach dziewięćdziesiątych propozycjom, nie ma charakteru regionalnego, nie stanowi reprezentacji strony samorządowej. Samorząd jako całość jest podmiotem konsultowanym w ramach procedury legislacyjnej, ale nie istnieje zwyczaj rutynowych spotkań władz wykonawczych różnego szczebla w celu koordynacji procesu inicjacji i formułowania polityki rządowej. Władze regionu mogą dysponować środkami finansowymi tylko w ramach kategorii dochodów własnych, brak jest realnych możliwości wpływu na kształtowanie budżetu centralnego. W procedurze zmiany konstytucji strona samorządowa nie występuje jako podmiot, aczkolwiek trzeba przyznać, że rozwiązanie takie jest charakterystyczne wyłącznie dla państw federacyjnych.

Największą, maksymalną liczbę punktów (4) polskie województwo otrzymuje na płaszczyźnie „sposób reprezentacji”. Organ stanowiący polskiego samorządu województwa pochodzi z wyborów bezpośrednich. Kształt organu wykonawczego jest określany wyłącznie przez członków organu stanowiącego. Oba organy realizują całość przyznanych ustawowo samorządowi województwa kompetencji. Dodatkowo po dwa punkty należy przyznać polskiemu samorządowi województwa na dwóch płaszczyznach – zasięgu instytucjonalnego i zakresu kompetencji. Istnieje administracja samorządowa ogólnego przeznaczenia

w postaci urzędu marszałkowskiego i szeregu podległych zarządowi województwa wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych. Jednocześnie wiele zadań publicznych na szczeblu regionalnym nadal wykonuje administracja rządowa, w części podległa wojewodzie. Administracja rządowa również wobec zadań własnych wykonywanych przez samorząd województwa sprawuje nadzór według kryterium legalności. Odnośnie do ostatniej płaszczyzny w literaturze zagranicznej pojawiają się sprzeczne głosy. Według niektórych autorów nadzór ograniczony do kryterium legalności nie jest równoznaczny z nadrzędnością organów administracji rządowej⁷. Zgodnie z takim ujęciem, w tej płaszczyźnie polskie województwo należałoby ocenić na poziomie 4 punktów. Deprecjacja znaczenia nadzoru ze strony administracji rządowej w polskim przypadku nie jest uzasadniona, zwłaszcza że stwierdzenie o ograniczeniu do kryteriów legalności nie oddaje w pełni stanu rzeczy (pomijana jest w takim ujęciu instytucja zadań zleconych). Nie budzi za to żadnych wątpliwości stwierdzenie całkowitego braku autonomii fiskalnej województwa. Ustanawianie podatków i ich stawek zgodnie z konstytucyjną zasadą jest wyłączną kompetencją polskiego parlamentu i może przyjmować wyłącznie formę ustaw. Zgodnie z indeksem RAI należałoby zatem przyznać polskiemu województwu 8 z możliwych 24 punktów.

Aby właściwie ocenić ten rezultat, należy go porównać z indeksami wybranych krajów członkowskich Unii Europejskiej. Państwa UE są bardzo zróżnicowane, jeżeli chodzi o podział terytorialny i zakres kompetencji jednostek samorządu, co dobrze obrazuje tabela 1.

Średnia arytmetyczna dla regionów Unii Europejskiej wynosi dokładnie 8,0, mediana zaś 7. Aby właściwie ocenić znaczenie tych wyników, należy uwzględnić kilka okoliczności. Indeks RAI musi być wysoki w państwach o ustroju federacyjnym, w których naczelną zasadą konstytucyjną jest szeroko zakrojona podmiotowość regionów jako podstawowych elementów struktury państwowej. Dodatkowo w ostatnich dekadach w kilku państwach Unii Europejskiej postępuje proces asymetrycznej decentralizacji (Zjednoczone Królestwo, Hiszpania), w wyniku którego regionom o kulturowo-etnicznych odrębnościach przyznano szeroki zakres kompetencji. Polska jest zgodnie z konstytu-

⁷ M. Arzaghi, J. Henderson, *Why countries are fiscally decentralizing*, „Journal of Public Economics” 2005, t. 89, nr 7, s. 1167–1169.

cją państwem jednolitym i unitarnym. W konsekwencji polski ustrój terytorialny należy uznać za umiarkowanie zdecentralizowany.

Tabela 1

Indeksy wybranych krajów członkowskich Unii Europejskiej

Państwo	Władza samorządowa	Władza dzielona	Łączna punktacja
Austria	11	7	18
Czechy	7	0	7
Francja	8	0	8
Grecja	2	0	2
Węgry	1	0	1
Bułgaria	1	0	1
Estonia	0	0	0
Litwa	4	0	4
Szkocja jako region Zjednoczonego Królestwa	12	4,5	16,5
Walia jako region Zjednoczonego Królestwa	9	2,5	11,5
Finlandia	6	0	6
Niemcy	13	8	21
Flamandia jako region Belgii	12	8	20
Polska	8	0	8

Źródło: opracowanie własne.

Polskie województwa w Unii Europejskiej

Aktywność prowadzoną przez polskie województwa w realiach Unii Europejskiej da się z pewnym uproszczeniem podzielić na trzy kategorie:

- uczestniczenie w polityce strukturalnej Unii Europejskiej poprzez udział w opracowaniu krajowych mechanizmów programowania wykorzystania funduszy Unii,
- współpraca transgraniczna (aczkolwiek trzeba przyznać, że rozwija się ona również z krajami pozostającymi poza Unią Europejską)⁸,

⁸ Jak słusznie zauważa F. Skawiński, „współpraca transgraniczna nie jest wynalazkiem Wspólnoty Europejskiej. Jest przez nią jedynie wspierana. Natomiast koncepcja prawnego jej uregulowania została znacznie wcześniej zrealizowana na forum Rady Europy w drodze kilku umów międzynarodowych”. Zob. F. Skawiński, *Reprezentacja interesów regionów w Unii Europejskiej*, Warszawa 2008, s. 62.

- działalność lobbingsowa poprzez zakładanie przedstawicielstw województw w Brukseli⁹.

Okres programowania w latach 2007–2013 uchodzi za niesłychanie korzystny dla polskiego państwa i polskich regionów. Można jednoznacznie stwierdzić, że instytucje samorządu województwa podołały trudnemu zadaniu udziału w programowaniu i realizacji programów finansowanych ze środków funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności. Co do zasady, środki unijne rozdzielane są na dwóch poziomach – centralnym i regionalnym. Skutkiem tego założenia jest powstanie oprócz krajowych programów operacyjnych także 16 regionalnych programów operacyjnych. Przekazały one do dyspozycji województw w latach 2007–2013 środki rządu 16,5 mld euro. Wysokość środków przypadających na każde województwo jest uzależniona od wielkości powierzchni, ludności i poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego¹⁰. Środki rozdzielane różnymi drogami – w ramach konkursów lub projektów indywidualnych czy systemowych przyczyniły się do zrównoważonego rozwoju polskich województw.

Polskie województwa wykazywały daleko idącą aktywność w zakresie współpracy transgranicznej. Instrumentem sprzyjającym intensyfikacji takiej współpracy były programy INTERREG III. Całość współpracy w wymiarze transgranicznym, transnarodowym i międzyregionalnym realizowana była w latach 2007–2013 w ramach odrębnego celu polityki spójności Unii Europejskiej o nazwie „Europejska Współpraca Terytorialna”. Programy współpracy transgranicznej realizowane przykładowo w województwie zachodniopomorskim to obecnie „Południowy Bałtyk” oraz „Meklemburgia-Pomorze Przednie/Brandenburgia – Polska (Województwo Zachodniopomorskie)”. Program INTERREG IV C przypisywany jest do kategorii współpracy międzyregionalnej. Powyższe trzy programy dysponują łącznie środkami rządu przeszło 600 mln euro¹¹.

Warto zwrócić uwagę, że wszystkie polskie województwa mają swoje przedstawicielstwa w Brukseli. Ich powstanie uzależnione jest od uchwały sejmiku województwa za uprzednią zgodą ministra spraw zagranicznych, ponie-

⁹ K. Tomaszewski, *Regiony w procesie integracji europejskiej*, Kraków 2007, s. 227–232.

¹⁰ Więcej informacji o realizacji RPO województwa zachodniopomorskiego można znaleźć na stronie www.rpo.wzp.pl/ (15.12.2011).

¹¹ www.ewt.wzp.pl/ewt/ewt_2007-2013/europejska_wspolpraca_terytorialna_2007_-_2013.htm (15.10.2011).

waż słusznie działanie takie jest traktowane jako inicjatywa zagraniczna. W przeszłości częstą praktyką ze względu na oszczędności finansowe było otwieranie przedstawicielstw przy biurach regionów partnerskich¹². Dodatkowo działalność biur regionalnych jest wspomagana przez Stałe Przedstawicielstwo RP przy Unii Europejskiej, poprzez regularne spotkania merytoryczne lub kontaktowanie polskich biur regionalnych z instytucjami europejskimi, oraz biura regionalne innych państw członkowskich. Działalność regionów o charakterze lobbingsowym w Brukseli przyjmuje często formę stowarzyszeń o charakterze wyspecjalizowanym, ale akurat polskie województwa nie są szczególnie aktywne na tej niwie¹³.

Wydaje się, że polskie regiony dość szybko i efektywnie przystosowały się do warunków wynikających z przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Właściwe wykorzystanie nowego kontekstu instytucjonalnego wymierną korzyścią dla społeczności regionalnych.

Zmiany pozycji regionów w Unii Europejskiej po traktacie lizbońskim

Choć koncepcja Europy Regionów promowana przez federalistów i zakładająca, że regiony zastąpią państwa jako podstawowe podmioty Unii Europejskiej, jeszcze w latach sześćdziesiątych odbiła się szerokim echem¹⁴, to trudno uznać jakiegokolwiek reformy traktatowe, nawet te przeprowadzone na mocy traktatu z Maastricht z 1992 r., za realizację tej koncepcji. Jak wprost ocenił F. Skawiński w tytule podrozdziału swojej pracy: „region w prawie wspólnotowym: więcej ograniczeń niż możliwości”¹⁵.

W oficjalnych oświadczeniach organów Unii Europejskiej dominowały deklaracje postrzegające traktat lizboński jako daleko idący krok na drodze do realizacji zasady samorządności lokalnej i regionalnej. Stwierdzono wprost, że zasada pomocniczości ma dotyczyć czterech poziomów: unijnego, państwowego, ale także lokalnego i regionalnego. W tekście traktatu pojawiło się pojęcie

¹² K. Tomaszewski, *op.cit.*, s. 231.

¹³ F. Skawiński, *op.cit.*, s. 227–230, s. 62.

¹⁴ M. Burgess: *Federalism and European Union: Political Ideas, Influences, and Strategies in the European Community 1972–1986*, London 2002, s. 11.

¹⁵ F. Skawiński, *op.cit.*, s. 75.

spójności terytorialnej, rozumianej jako harmonizacja rozwoju gospodarczego i społecznego, która stała się nowym staje się fundamentalnym celem UE¹⁶.

Zmianą kosmetyczną, postrzeganą przez przedstawicieli Unii Europejskiej jako kolejny krok w kierunku realizacji zasady subsydiarności, jest wydłużenie kadencji Komitetu Regionów (KR). W miejsce poprzednio przyjętej czteroletniej kadencji, po traktacie lizbońskim Komitet Regionów będzie funkcjonować w określonym składzie przez pięć lat, a jej bieg będzie zsynchronizowany z kadencją Parlamentu Europejskiego. Odpowiednio, kadencja przewodniczącego KR została wydłużona do dwóch i pół roku¹⁷.

Poszerzono zakres obowiązkowych konsultacji Komisji Europejskiej z reprezentantami szczebla regionalnego, a wymiar regionalny powinien być uwzględniony w każdym projekcie nowego aktu prawnego, który przygotowuje Komisja. Ten proces należy rozumieć jako analizę potencjalnych skutków na szczeblu regionalnym, zarówno o charakterze finansowym, jak i administracyjnym, oraz minimalizowanie skutków negatywnych.

Rola Komitetu Regionów została w procesie konsultacyjnym poszerzona dodatkowo w ten sposób, że KR stał się obowiązkowym partnerem konsultacyjnym nie tylko dla Komisji Europejskiej i Rady Ministrów, ale również dla Parlamentu Europejskiego. Udział Komitetu Regionów dotyczy każdego etapu procedury prawodawczej – opracowywania, zmieniania i monitorowania prawodawstwa, które dotyczy władz lokalnych i regionalnych¹⁸. Do dziedzin uznanych za dotyczące regionu, tzn. w których konsultacje z KR są obowiązkowe, należą: spójność terytorialna, społeczna i gospodarcza; sieci transeuropejskie; transport, telekomunikacja i energia; zdrowie publiczne; edukacja i młodzież; kultura; zatrudnienie; polityka społeczna; środowisko; kształcenie zawodowe; zmiany klimatu i usługi świadczone w interesie ogólnym. Organy Unii mogą zdecydować o przeprowadzeniu konsultacji z KR we wszystkich innych dziedzinach. Wskazane byłoby to w sytuacjach, gdy sprawy dotyczą współpracy

¹⁶ Art. 3 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej C 83, 30.03.2010, bookshop.europa.eu/is-bin/INTERSHOP.enfinity/WFS/EU-Bookshop-Site/pl_PL/-/EUR/ViewPublication-Start?PublicationKey=FXAC10083 (15.12.2011).

¹⁷ Art. 305 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej C 83, 30.03.2010, bookshop.europa.eu/is-bin/INTERSHOP.enfinity/WFS/EU-Bookshop-Site/pl_PL/-/EUR/ViewPublication-Start?PublicationKey=FXAC10083 (15.12.2011).

¹⁸ Art. 307 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

transgranicznej. Dodatkowo KR może wydawać opinie, kiedykolwiek uzna to za stosowne, z własnej inicjatywy.

Szczególnie interesujące i nowatorskie rozwiązanie w traktacie lizbońskim dotyczy wprowadzenia mechanizmu wczesnego ostrzegania w zakresie monitorowania zasady pomocniczości. W jej procesie Komisja Europejska przesyła projekty aktów prawnych parlamentom krajowym, które dokonują oceny, zanim proces legislacyjny wejdzie w kolejny etap. Jeżeli w danym państwie członkowskim ustrojowo przewidziane jest istnienie parlamentów wyposażonych w kompetencje ustawodawcze, to z nimi parlament krajowy będzie musiał się konsultować. Wówczas rozpoczyna się bieg ośmiu tygodni działania systemu wczesnego ostrzegania. W jego ramach Komitet Regionów ma za zadanie kooperację z parlamentami regionalnymi i krajowymi, by sprawdzić, czy wniosków Komisji Europejskiej nie dałoby się skuteczniej pogodzić z regułą subsidiarności, tzn. realizować efektywniej na szczeblu lokalnym, regionalnym lub państwowym¹⁹. Całość struktury ma nosić nazwę Sieci Monitorującej Stosowanie Zasady Pomocniczości.

Podstawą skuteczności systemu jest jednak gromadzenie informacji przed faktyczną publikacją wniosków ustawodawczych, a informacje te powinny dotyczyć zwłaszcza potencjalnego wpływu wniosków w kontekście zasad pomocniczości i proporcjonalności na władze regionalne²⁰. Efektem tego procesu będzie publikowanie specjalistycznych *dossier* na stronie Systemu Monitorowania²¹.

Komitet Regionów może ostatecznie podjąć kilka kroków – zwrócić się do Komisji Europejskiej o kontynuowanie prac nad konkretnym wnioskiem, ponowny przegląd wniosku lub zwrócić się do Parlamentu Europejskiego bądź Rady Europejskiej o wstrzymanie procedury legislacyjnej. W trakcie biegu terminów systemu wczesnego ostrzegania KR może zmienić treść swojej opinii.

Najważniejszą w opinii autora jest przyznana Komitetowi Regionów kompetencja do wniesienia skargi do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej pod zarzutem nieuwzględnienia aspektów lokalnych i regio-

¹⁹ Protokół 2 w sprawie stosowania zasad pomocniczości i proporcjonalności do Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej C 310/207, 16.12.2004.

²⁰ Program prac Sieci Monitorującej Stosowanie Zasady Pomocniczości na rok 2011 przyjęty przez Prezydium KR-u 4 marca 2011 r.; http://portal.cor.europa.eu/subsidiarity/SiteCollection/Documents/Work%20programme%202011/Subsidiarity%20Annual%20Report%202010_ann1_corr1_cdr57_A3857_11_pl.pdf (15.12.2011).

²¹ <http://portal.cor.europa.eu/subsidiarity/pages/welcome.aspx>.

nalnych lub wobec uchybienia proceduralnego w postaci pominięcia obowiązkowych konsultacji z KR. Komitet może również przyłączyć się do skargi wniesionej przez któreś z państw członkowskich na nieważność aktu prawa pochodnego, jeżeli dotyczy ona naruszenia zasady pomocniczości. Wprowadzenie sankcji za pominięcie konsultacji z Komitetem powinno ograniczyć zakres tego zjawiska, dość powszechnego w przeszłości. Szczególnie istotne jest zastrzeżenie, że w przypadku istotnych zmian w treści projektu proces konsultacyjny z Komitetem należałoby powtórzyć.

Jako ciekawostkę można dodać, że po raz pierwszy swojego reprezentanta w Komitecie Regionów ma województwo zachodniopomorskie – członkiem KR został Marszałek Województwa Zachodniopomorskiego Olgierd Geblewicz²².

Zakończenie

Reforma samorządowa z lat 1997–1999 stworzyła województwo jako podmiot istotny w sprawowaniu władzy publicznej i względnie niezależny. Skala decentralizacji jest istotna nawet w ujęciu porównawczym wobec innych państw Unii Europejskiej, mimo że od lat osiemdziesiątych obserwuje się w wielu z nich proces regionalizacji. Największą słabością polskiego samorządu województwa jest dualizm administracji na szczeblu wojewódzkim oraz w szczególności brak realnego wpływu na działania władz państwowych w zakresie wykonywania zadań, które pośrednio lub bezpośrednio wpływają na sytuację społeczności regionalnych. Polskie województwo stało się również w wymiarze ekonomicznym i politycznym jednym z najważniejszych beneficjentów procesu integracji europejskiej, co wiąże się głównie z realizacją polityki spójności. Choć spójność terytorialna została wpisana do celów Unii Europejskiej dopiero na mocy traktatu lizbońskiego, to *de facto* jej realizacja widoczna była co najmniej od czasu traktatu z Maastricht. Wyrównywanie pozycji regionów Unii Europejskiej nie jest jednak równoznaczne z przyznaniem regionom podmiotowości i aktywnej roli w formułowaniu polityki UE. Choć Unia Europejska jest nadal bez wątpienia organizacją państw, to traktat lizboń-

²² R. Molenda, *Marszałek Geblewicz doradcą w UE*, <http://www.radio.szczecin.pl/index.php?idp=1&idx=77926> (15.12.2011).

ski należy uznać za kolejny drobny krok w zwiększaniu roli regionów w systemie politycznym Unii Europejskiej.

Streszczenie

Niniejszy artykuł podejmuje próbę opisu ustrojowej pozycji i aktywności polskiego samorządu województwa w ramach struktur państwowych, jak i Unii Europejskiej. W celu właściwego wyjaśnienia skali tego zjawiska wykorzystane jest podejście komparatystyczne, w szczególności powszechnie wykorzystywany ilościowy indeks mierzący poziom decentralizacji – indeks RAI. Podstawową konkluzją artykułu jest stwierdzenie, że reforma samorządowa z lat 1997–1999 stworzyła województwo jako podmiot istotny w sprawowaniu władzy publicznej i względnie niezależny, także w porównaniu wobec innych państw Unii Europejskiej. Największą słabość polskiego samorządu województwa stanowi dualizm administracji na szczeblu wojewódzkim oraz w szczególności brak realnego wpływu na działania władz państwowych w zakresie realizowania zadań, które pośrednio lub bezpośrednio wpływają na sytuację społeczności regionalnych. Szczególną uwagę trzeba zwrócić na fakt, że polskie województwo stało się w wymiarze ekonomicznym jak i politycznym jednym z najważniejszych beneficjentów procesu integracji europejskiej, co wiąże się głównie z realizacją polityki spójności. Choć Unia Europejska jest nadal bez wątpienia organizacją państw, to traktat lizboński należy uznać za kolejny drobny krok w zwiększaniu roli regionów w systemie politycznym Unii Europejskiej.

Słowa kluczowe: samorząd wojewódzki, samorząd regionalny, traktat lizboński, Unia Europejska, decentralizacja

POLISH REGIONAL AUTHORITIES IN EUROPEAN UNION AFTER THE LISBON TREATY – POLITICAL AND JUDICIAL ANALYSIS

Summary

The aim of the article is to describe the position and activities of polish voivodeship in the structure of Poland and European Union. Reform carried in Poland years

1997–1999 resulted in decentralized structure and quite independent regions, even in comparison to other EU countries. Voivodeships were beneficiaries of European integration's process, mostly because of cohesion policy. Activity in order to promote economic equality between regions does not mean that regions are important actors in initiation and formulation of UE policies. Lisbon Treaty can be viewed as another small step in increasing regions' role in the political system of European Union, but still EU is organisation of countries.

Key words: regional authorities, Lisbon Treaty, European Union, decentralization

MICHAŁ SIEDZIAKO*

WYBORY DO SEJMIKU
WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO W 2010 ROKU

Wstęp

W 2010 r. odbyły się w Polsce czwarte po reformie z 1998 r. wybory samorządowe. Polacy po raz kolejny wybierali swoich przedstawicieli do organów trójstopniowego samorządu terytorialnego, z których najwyższym pozostaje stopień wojewódzki.

Mieszkańcy województwa tworzą z mocy ustawy wspólnotę samorządową¹. Jej organami są sejmik i zarząd województwa. Pierwszy z nich jest organem stanowiącym i kolegialnym, wybieranym w wyborach bezpośrednich co cztery lata. Liczba radnych zależy od liczby ludności województwa. W województwach poniżej 2 mln mieszkańców jest ich w sejmiku trzydziestu, w większych – dodatkowych trzech na każde rozpoczęte 500 tys. mieszkańców powyżej tej liczby². Mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego wybierają zatem trzydziestu przedstawicieli³.

* Absolwent Instytutu Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego, pracownik naukowy Oddziałowego Biura Edukacji Publicznej IPN w Szczecinie, e-mail: msiedziako@wp.pl.

¹ Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa, tekst jednolity: DzU 2001, nr 142, poz. 1590, art. 1.

² *Ibidem*, art. 15–16.

³ Na temat organów samorządu województwa zachodniopomorskiego szerzej zob. Ł. Tomczak, *Władza samorządowa i rządowa w województwie zachodniopomorskim*, w: *Pomorze Zachodnie w latach 1945–2005. Wybrane problemy polityczne, administracyjne, demograficzne i ekonomiczne*, Szczecin 2005, s. 233–243; *idem*, *Struktury polityczne i administracyjne Pomorza*

Samorząd województwa uchodzi powszechnie za najbardziej upolityczniony stopień samorządu terytorialnego. Ze względu na rozwiązania prawa wyborczego stosowane w wyborach do sejmików województw, małym podmiotem, reprezentującym lokalne społeczności, które wprowadzają swoich przedstawicieli np. do rad gmin i powiatów, niezwykle trudno jest wywalczyć miejsce w „parlamentach” wojewódzkich. Głównymi rozgrywającymi wyborów do sejmików pozostają partie polityczne o zasięgu ogólnopolskim.

Podstawowe zasady prawa wyborczego

Za niechlubną tradycję polskiej polityki po 1989 r. należy uznać tzw. inżynierię wyborczą⁴. Przed poszczególnymi elekcjami, zarówno parlamentarnymi, jak i samorządowymi, nader często zmienia się reguły gry wyborczej (ustawodawcy nierzadko kierują się przy tym głównie interesami własnych formacji politycznych). Nie inaczej było w przypadku wyborów w 2010 r. Tym razem jednak zmiany ograniczyły się przede wszystkim do zniesienia rozwiązania wprowadzonego niedługo przed wyborami samorządowymi w 2006 r. – tzw. blokowania list⁵ (pozostałe poprawki ordynacji w latach 2006–2010 były zmianami kosmetycznymi, niemającymi większego wpływu na wyniki głosowania). Przywrócono główne zasady obowiązujące w 2002 r.⁶

Zachodniego, w: *Pomorze Zachodnie wobec Unii Europejskiej*, red. A. Wojtaszak, Szczecin 2003, s. 47–60.

⁴ Na temat prawa wyborczego w Polsce po 1989 r. szerzej zob. W. Sokół, *Geneza i ewolucja systemów wyborczych w państwach Europy Środkowej i Wschodniej*, Lublin 2007, s. 261–363.

⁵ Ustawa z dnia 11 kwietnia 2008 r. o zmianie ustawy – Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw, DzU 2008, nr 96, poz. 607. Na temat ordynacji wyborczej obowiązującej w wyborach samorządowych w 2006 r. szerzej zob. B. Michalak, *Zmiany przepisów prawa wyborczego w związku z wyborami do organów samorządu terytorialnego w 2006 r.*, „Athenaeum. Political Science” 2007, vol. 17, s. 11–22. O następstwach blokowania list zob. m.in.: Ł. Tomczak, *Efekt grupowania (blokowania) list na przykładzie wyborów do sejmików; udana czy nieudana manipulacja?*, w: *Demokracja w Polsce po 2005 roku*, red. D. Karnowska, Toruń 2008, s. 35–48; F. Rymarz, *Grupowanie list kandydatów w wyborach samorządowych w 2006 r.*, „Przegląd Sejmowy” 2007, nr 2, s. 53–66.

⁶ Szerzej zob. J. Sielski, *System wyborczy do samorządu terytorialnego w Polsce*, w: *Wybory samorządowe w 2002 roku w Szczecinie*, red. K. Kowalczyk, Szczecin 2003, s. 9–21. Na temat przepisów prawa wyborczego w wyborach samorządowych w III RP od 1990 r. szerzej zob. M. Bąkiewicz, *System wyborczy do samorządu terytorialnego w Polsce na tle europejskim*, Toruń 2008.

W świetle obowiązujących przepisów czynne prawo wyborcze w wyborach do sejmików województw w Rzeczypospolitej posiadają wszyscy obywatele polscy na stałe zamieszkali na terenie danego województwa, którzy najpóźniej w dniu wyborów ukończyli 18 lat. Do ograniczenia prawa głosowania może dojść w trzech przypadkach: pozbawienia praw publicznych, ubezwłasnowolnienia prawomocnym wyrokiem sądu i w wyniku orzeczenia Trybunału Stanu. Bierne prawo wyborcze posiadają osoby dysponujące prawem wybierania oraz dodatkowo: niekarane za przestępstwa umyślne ścigane z oskarżenia publicznego (co więcej, nie może kandydować również osoba, wobec której prawomocnym wyrokiem sądu warunkowo umorzono prowadzenie postępowania karnego w sprawie popełnienia takiego przestępstwa) i niepozbawione możliwości kandydowania prawomocnym wyrokiem sądu. Kandydat do sejmiku województwa nie może być jednocześnie kandydatem do rady gminy lub powiatu⁷.

Listy kandydatów na radnych zgłaszają komitety wyborcze, które mają również wyłączność na prowadzenie kampanii wyborczej (listy w wyborach do sejmików nie mogą zawierać mniej niż pięciu i więcej niż dwukrotność liczby radnych nazwisk pretendentów do mandatu radnego⁸; każda lista musi być poparta podpisami minimum 300 wyborców⁹). Prawo tworzenia komitetów przysługuje partiom politycznym, koalicjom partii, stowarzyszeniom i organizacjom społecznym (funkcje komitetu wyborczego partii, stowarzyszeń i organizacji społecznych pełnią organy upoważnione do ich reprezentowania na zewnątrz) oraz wyborcom (wymagana jest tu grupa minimum pięciu obywateli posiadających czynne prawo wyborcze, którzy wejdą do komitetu, oraz lista 20 lub 1000 podpisów obywateli mających prawo wybierania – w zależności od tego, czy dany komitet ma zamiar wystawić listy kandydatów na radnych w jednym czy w większej ilości województw – popierających jego utworzenie). Komitety powołują pełnomocników wyborczych oraz finansowych i zgłaszają swoje powstanie do Państwowej Komisji Wyborczej lub właściwego komisarza wyborczego (w przypadku komitetów organizacji i wyborców, które planują zgłaszać kandydatów na radnych na terenie tylko jednego województwa)¹⁰.

⁷ Ustawa z dnia 16 lipca 1998 r. – Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw, tekst jednolity: DzU 2010, nr 176, poz. 1190, art. 6–8.

⁸ *Ibidem*, art. 98, 165.

⁹ *Ibidem*, art. 165.

¹⁰ *Ibidem*, art. 64.

Kampania wyborcza według ordynacji wyborczej rozpoczyna się z dniem ogłoszenia rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów o zarządzeniu wyborów, kończy się zaś na 24 godziny przed dniem głosowania¹¹ (ostatni dzień przed wyborami jest dniem tzw. ciszy wyborczej). Wszelkie formy agitacji na rzecz poszczególnych komitetów (organizacja wieców czy rozpowszechnianie różnego rodzaju materiałów propagandowych) wymagają zgody ich pełnomocników wyborczych¹². Wszystkie wykorzystywane w kampanii materiały wyborcze muszą zawierać informację o podmiocie, przez który zostały sfinansowane, oraz od kogo pochodzą¹³. Komitety wyborcze i osoby prowadzące agitację wyborczą nie mogą organizować w toku kampanii loterii fantowych, gier losowych i konkursów, w których nagrodami są pieniądze lub przedmioty o wartości przekraczającej wartość przedmiotów używanych zwyczajowo w celach reklamowych i promocyjnych. Zabronione jest ponadto oferowanie potencjalnym wyborcom napojów alkoholowych za darmo lub po cenach niższych niż koszty ich nabycia czy wytworzenia¹⁴. Kampania nie może być prowadzona w urzędach administracji rządowej, samorządowej, w sądach, w zakładach pracy (jeśli miałyby zakłócić ich normalne funkcjonowanie), na terenie jednostek wojskowych i innych, podlegających ministrowi obrony narodowej, jednostek obrony cywilnej i skoszarowanych jednostek podległych ministrowi spraw wewnętrznych, a także w szkołach podstawowych oraz gimnazjach wobec uczniów nieposiadających czynnego prawa wyborczego¹⁵.

Komitetom wyborczym, które zarejestrowały listy kandydatów, przysługuje prawo nieodpłatnej emisji reklam wyborczych za pośrednictwem terenowych oddziałów publicznego radia i telewizji. Reklamy te są emitowane od 15. dnia przed dniem wyborów do końca kampanii. Łączny czas emisji spotów wszystkich komitetów (dzielony między nie proporcjonalnie do liczby list zarejestrowanych kandydatów w okręgach, na obszarze których emitowane są audycje wyborcze) wynosi 15 godzin w każdym programie regionalnym Telewizji Polskiej (TVP) i 20 godzin w każdym programie regionalnym Polskiego Radia

¹¹ *Ibidem*, art. 65.

¹² *Ibidem*, art. 67.

¹³ *Ibidem*, art. 70, 74.

¹⁴ *Ibidem*, art. 68–69.

¹⁵ *Ibidem*, art. 65.

(PR)¹⁶. Komitetom, które zarejestrowały listy kandydatów w ponad połowie okręgów w wyborach do wszystkich sejmików wojewódzkich przysługuje ponadto nieodpłatny czas antenowy w ogólnokrajowych programach TVP i PR (dzielony z takiej samej puli i na takich samych zasadach jak na szczeblu regionalnym)¹⁷.

Poza nieodpłatnym czasem antenowym w radiu i telewizji działania podejmowane w ramach kampanii finansowane są ze środków własnych komitetów wyborczych. Komitety nie mogą organizować zbiórek publicznych. Jedyńm źródłem finansowania komitetu wyborczego partii politycznej może być fundusz wyborczy tej partii (w przypadku komitetu koalicyjnego fundusze wyborcze partii związanych umową koalicyjną)¹⁸. Komitet wyborców lub organizacji społecznej może natomiast dysponować pieniędzmi z dwóch źródeł: wpłat od osób fizycznych (wpłacający musi być przy tym obywatelem polskim, pieniądze zaś muszą być przekazywane czekiem, przelewem lub kartą płatniczą) oraz kredytów bankowych zaciąganych na cele związane z wyborami¹⁹. Zgodnie z obowiązującą ustawą „łączna suma wpłat od osoby fizycznej na rzecz komitetu wyborczego nie może przekraczać 15-krotności minimalnego wynagrodzenia za pracę, ustalanego na podstawie odrębnych przepisów, obowiązującego w dniu poprzedzającym dzień ogłoszenia rozporządzenia o zarządzeniu wyborów. W przypadku gdy łączna suma wpłat od osoby fizycznej na rzecz komitetu wyborczego przekroczy 15-krotność minimalnego wynagrodzenia za pracę, wówczas nadwyżka sumy ponad dopuszczalny limit podlega przepadko-

¹⁶ *Ibidem*, art. 76.

¹⁷ *Ibidem*, art. 78.

¹⁸ Według ustawy o partiach politycznych tworzą one stałe fundusze wyborcze, z których finansowany jest ich udział we wszystkich wyborach. Środki gromadzone w funduszu wyborczym mogą pochodzić z „wpłat własnych partii politycznej oraz darowizn, spadków i zapisów”. Łączna suma przekazana przez osobę fizyczną na fundusz wyborczy jednej partii nie może przekroczyć w ciągu roku 15-krotności minimalnego wynagrodzenia za pracę obowiązującego na podstawie odrębnych przepisów w dniu poprzedzającym wpłatę. Limit ten wzrasta do 25-krotności minimalnego wynagrodzenia, jeżeli w danym roku odbywają się więcej niż jedne wybory. Wpłaty mogą być dokonywane tylko czekiem, przelewem lub kartą płatniczą (Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych, DzU 1997, nr 98, poz. 604 z późn. zm.). Na temat finansowania partii politycznych w Polsce szerzej zob. A. Jackowska, J. Zbieranek, *System finansowania partii politycznych w Polsce*, w: *Partie i system partyjny III RP*, red. K. Kowalczyk, Toruń 2011, s. 22–40; A. Ławniczak, *Finansowanie partii politycznych*, Warszawa 2001, s. 145–169.

¹⁹ Ustawa z dnia 16 lipca 1998 r. – Ordynacja..., art. 82–83d.

wi na rzecz Skarbu Państwa [...]”²⁰. Ordynacja wyborcza określa ponadto maksymalny pułap wydatków, które komitety wyborcze mogą przeznaczyć na finansowanie kampanii. Pułap ten może być różny dla poszczególnych komitetów. W przypadku wyborów do sejmików województw oblicza się go, mnożąc liczbę radnych wybieranych w okręgach wyborczych, w których dany komitet zarejestrował listy kandydatów, przez 5000 zł²¹.

Wybory do wojewódzkich „parlamentów” są wyborami proporcjonalnymi. Obowiązuje klauzula zaporowa: w podziale mandatów mogą brać udział tylko te komitety wyborcze, na które w skali województwa padło minimum 5% wszystkich ważnie oddanych głosów (próg jest taki sam dla wszystkich; nie ma wyższych wymagań wobec komitetów koalicyjnych, które stosuje się w wyborach parlamentarnych)²². Przy przeliczaniu głosów na mandaty stosuje się metodę d’Hondta²³.

Głosowanie odbywa się w okręgach wyborczych, których kształt ustala sejmik na wniosek marszałka województwa. Obowiązuje przy tym jednolita norma przedstawicielstwa obliczana przez podzielenie liczby mieszkańców danego regionu przez liczbę wybieranych w nim radnych wojewódzkich²⁴ (jak już wspomniano we wstępie, Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego jako województwa poniżej 2 mln mieszkańców liczy od 2002 r. trzydziestu radnych). W jednym okręgu wybiera się od 5 do 15 radnych²⁵. Zachodniopomorskie podzielone jest na pięć okręgów wyborczych. W stosunku do wyborów w latach 2002 i 2006. w 2010 r. dokonano pewnych zmian w ich obszarze i ilości przypisanych im mandatów (powiat choszczeński odłączono od okręgu nr 5 i wraz z jednym mandatem przyłączono do okręgu nr 3)²⁶. Szczegółowe dane przedstawia tabela 1.

²⁰ *Ibidem*, art. 83d.

²¹ *Ibidem*, art. 83e.

²² *Ibidem*, art. 162.

²³ *Ibidem*, art. 178; zob. W. Sokół, *op.cit.*, s. 54.

²⁴ Ustawa z dnia 16 lipca 1998 r. – Ordynacja..., art. 164.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Por. K. Kowalczyk, Ł. Tomczak, *Wybory samorządowe w Szczecinie w 2006 roku*, Szczecin 2008, s. 16–17.

Tabela 1

Okręgi wyborcze w wyborach do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego
w 2010 r.

Numer okręgu	Granice	Liczba uprawnionych do głosowania	Ilość mandatów
1	Miasto Szczecin, powiat policki	372 450	8
2	Miasto Świnoujście, powiaty: goleniowski, gryficki, kamieński, łobeski	216 673	5
3	Powiaty: białogardzki, choszczeński, drawski, kołobrzescki, świdwiński, wałecki	273 031	6
4	Miasto Koszalin, powiaty: koszaliński, sławieński, szczecinecki	247 097	5
5	Powiaty: gryfiński, myśliborski, pyrzycki, starogardzki	249 536	6

Źródło: *Wybory samorządowe 2010. Geografia wyborcza – województwo zachodniopomorskie*, <http://wybory2010.pkw.gov.pl/geo/pl/320000/320000.html#tabs-4>, data dostępu: 22 II 2011

Oceniając przepisy prawa wyborczego mające zastosowanie w wyborach do sejmików województw w Polsce, należy stwierdzić, że są one jedną z głównych przyczyn znacznego upolitycznienia tego szczebla samorządu. Elementami systemu wyborczego mającymi wpływ na taki stan rzeczy są przede wszystkim 5-procentowy próg wyborczy, premiująca silniejsze podmioty formuła wyborcza oraz stosunkowo małe okręgi wyborcze²⁷. Lokalne stowarzyszenia i organizacje społeczne, które dobrze radzą sobie w wyborach na poziomie gmin czy powiatów, na szczeblu wojewódzkim nie mają większych szans w konkurowaniu z silnymi, ogólnopolskimi partiami politycznymi. Te ostatnie posiadają większe fundusze na kampanię, samorząd województwa zaś traktują jako jedno z pól podziału stanowisk między partyjnych działaczy i są żywo zainteresowane w utrzymaniu korzystnego dla siebie prawnego *status quo*.

²⁷ Por. R. Alberski, *System wyborczy do sejmików województw w Polsce. Gra o zmiennych regulach*, w: *Wybory do sejmików województw w 2006 roku*, red. R. Alberski, M. Cichosz, Ł. Tomczak, Wrocław 2010, s. 11.

Kandydaci, programy i kampania wyborcza

Samorządowa kampania wyborcza rozpoczęła się 15 września 2010 r. wraz z ogłoszeniem przez premiera Donalda Tuska terminu wyborów. Na jej przebieg rzutowała oczywiście sytuacja polityczna na szczeblu ogólnopolskim: stała obecność w debacie publicznej tematu katastrofy prezydenckiego samolotu pod Smoleńskiem 10 kwietnia 2010 r., „wojna o krzyż” przed Pałacem Prezydenckim na Krakowskim Przedmieściu czy zabójstwo przez niezrównoważonego mężczyznę pracownika biura poselskiego PiS w Łodzi Marka Rosiaka. Wszystkie wskazane wyżej wydarzenia, których przywoływanie w toku kampanii miało znaczący wpływ na zaostrzenie sporów na polskiej scenie politycznej, były stałym elementem dyskursu politycznego przede wszystkim za sprawą polityków PiS. Po próbie stworzenia łagodniejszego wizerunku Jarosława Kaczyńskiego w wyborach prezydenckich liderzy tej partii znacząco zradykalizowali swoje wystąpienia. Odpowiedzią Platformy na przybranie przez PiS ostrzejszego kursu były hasła „odpolitycznienia”. Na ulicach miast pojawiły się billboardy z wizerunkiem premiera i sloganami „Nie róbmy polityki. Budujmy Polskę” (w innych wersjach: szkoły, boiska lub mosty)²⁸.

Kreśląc ogólnopolskie tło kampanii przed wyborami samorządowymi, nie sposób nie wspomnieć o rozłamach w dwóch głównych konkurujących ze sobą ugrupowaniach. PORP opuścił jeden z barwniejszych, ale i kontrowersyjnych działaczy – Janusz Palikot, będący do tej pory bardziej liberalną (zarówno w odniesieniu do gospodarki, jak i sfery aksjologicznej) twarzą partii i jednocześnie jednym z najostrzejszych krytyków PiS (wcześniej również prezydenta Lecha Kaczyńskiego). To ostatnie ugrupowanie rozstało się natomiast (niektórzy zostali wyrzuceni, inni odeszli sami) z grupą polityków kojarzonych jak dotąd z mniej radykalną częścią PiS (jednak bez wyraźnie odróżniającego ich od kolegów partyjnych programu politycznego), na czele z Joanną Kluzik-Rostkowską i Elżbietą Jakubiak, które w minionej kampanii prezydenckiej pracowały nad ociepleniem wizerunku Jarosława Kaczyńskiego. O ile jednak odejście Palikota, jak się wydaje, nie przyniosło PO większych strat, to, znaczą-

²⁸ A. Czupryn, „Nie róbmy polityki”. Donald Tusk na billboardach wspiera kampanię PO, www.polskatimes.pl/fakty/328159,nie-robmy-polityki-donald-tusk-na-bilboardach-wspiera,id,t.html?cookie=1, data dostępu: 23 II 2011. Co ciekawe, na plakatach zrezygnowano z rozważanego wcześniej „budowania dróg” (por. *Rusza wyborcza ofensywa PO. Będą billboardy, spoty i ulotki wyborcze*, www.polskatimes.pl/fakty/wyborysamorzadowe/327598,rusza-wyborcza-ofensywa-po-beda-bilboardy-spoty-i-ulotki,id,t.html, data dostępu: 23 II 2011).

nie głębszy zresztą, rozłam w PiS mógł wywrzeć wpływ na ostateczny wynik wyborów.

Wspomniane wyżej, a także inne wydarzenia na arenie krajowej niewątpliwie oddziaływały na przebieg samorządowej kampanii wyborczej. Przedmiotem dalszych rozważań będą jednak działania poszczególnych ugrupowań na szczeblu lokalnym związane z wyborami do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego. Analizie poddano kampanie czterech najważniejszych komitetów, reprezentujących najsilniejsze, posiadające reprezentację parlamentarną partie, którym udało się uzyskać mandaty w wojewódzkim „parlamencie”: PORP, PiS, SLD oraz PSL.

Komitet Wyborczy Platforma Obywatelska RP

Przed potencjalnymi kandydatami PORP na radnych gminnych, powiatowych i wojewódzkich w województwie zachodniopomorskim postawiono dodatkowe wymogi, wykraczające poza uregulowania ordynacji wyborczej. W świetle uchwały podjętej przez Zarząd Regionu Zachodniopomorskiego PORP kandydatem mogła zostać tylko osoba „o nieposzlakowanej opinii”, na stałe zamieszkała na terenie działania danej rady. Kandydaci na kandydatów Platformy niebędący jej członkami zostali dodatkowo zobowiązani do złożenia deklaracji, że w przypadku wyboru na radnego wejdą do klubu radnych PO, będą wywiązywali się z ustaleń poczynionych w jego ramach oraz aktywnie włączą się w działalność partii²⁹.

PORP jako jedyne ugrupowanie w wyborach do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego w 2010 r. wystawiła pełne listy we wszystkich okręgach. Wśród sześćdziesięciu jej kandydatów znalazło się czternaście kobiet (23% ogółu). Najmłodszy pretendent do mandatu radnego z Platformy miał 22, najstarszy zaś 67 lat (średnia wyniosła 46 lat). Pierwsze miejsca na listach w poszczególnych okręgach zajmowali kolejno: okręg nr 1 – Marek Jan Tałasiewicz (były długoletni wojewoda szczeciński), okręg nr 2 – Olgierd Tomasz Geblewicz (od listopada 2008 r. przewodniczący sejmiku, prezes Zakładu Wodociągów i Kanalizacji w Szczecinie), okręg nr 3 – Marek Tomasz Hok (wicemarsza-

²⁹ Uchwała Zarządu Regionu Zachodniopomorskiego Platformy Obywatelskiej RP z dnia 6 września 2010 roku w sprawie „Regulamin zgłaszania kandydatów na kandydatów na radnych Rad Gmin/Miast, Powiatów oraz Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z ramienia Platformy Obywatelskiej RP w wyborach w 2010 roku”, w zbiorach autora.

łek województwa odpowiedzialny za służbę zdrowia), okręg nr 4 – Andrzej Stanisław Jakubowski (wiceprezydent Koszalina), okręg nr 5 – Robert Stanisław Zdobyłak (prezes Szczecińskich Zakładów Zbożowo-Młynarskich PZZ)³⁰. Geblewicz, reklamując wszystkich kandydatów przed rejestracją list, mówił: „Stawiamy na ludzi kompetentnych, zarówno młodych, jak i starszych, z dużym doświadczeniem życiowym oraz pomysłowych i zaangażowanych. [...] Postawiliśmy nie tylko na ludzi należących do Platformy, ale i tych, którzy utożsamiają się z naszymi pomysłami na rozwój województwa. Są to ciekawe i wybitne osoby”³¹. Na listach PORP oprócz wcześniej wymienionych znaleźli się m.in. dwaj byli marszałkowie województwa zachodniopomorskiego – Józef Jerzy Faliński (wcześniej związany z lewicą; drugie miejsce na liście w okręgu nr 5) i Norbert Obrycki (czwarte miejsce w okręgu nr 1), Jarosław Łojko (dyrektor Zachodniopomorskiego Oddziału Regionalnego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa; drugie miejsce w okręgu nr 1), Andrzej Niedzielski (ordynator Oddziału Ginekologiczno-Położniczego Samodzielnego Publicznego Specjalistycznego Zakładu Opieki Zdrowotnej „Zdroje” w Szczecinie; trzecie miejsce w okręgu nr 1), Adam Wyszomirski (dyrektor Samorządowej Agencji Promocji i Kultury w Szczecinku; drugie miejsce w okręgu nr 4), Roman Biłas (przewodniczący koszalińskiego Zarządu Oddziału Związku Ukraińców w Polsce; czwarte miejsce w okręgu nr 4), Grażyna Bielawska (prezes Miejskiej Energetyki Ciepłej w Koszalinie; piąte miejsce w okręgu nr 4). Co ciekawe, na liście PORP, na ostatnim miejscu w okręgu nr 5 znalazł się również Piotr Paczkowski (w zachodniopomorskim sejmiku III kadencji przewodniczący klubu radnych Samoobrony RP)³².

PORP nie wysunęła w wyborach samorządowych w 2010 r. jednolitego, całościowego programu dla województwa zachodniopomorskiego. Źródłem wiedzy na jego temat były dla wyborców ulotki i wypowiedzi poszczególnych kandydatów.

³⁰ <http://wybory2010.pkw.gov.pl/geo/pl/320000/320000-k-2c9682212b43a7f4012b577b7c5d1543.html?komitet=2c9682212b43a7f4012b577b7c5d1543&wyniki=1>, data dostępu: 23 II 2011.

³¹ Cyt. za: MRK, *Talaszewicz „jedyneką” PO do sejmiku*, „Gazeta Wyborcza Szczecin”, 22 X 2010, s. 3.

³² *Ibidem*; MAS, *Platforma do sejmiku*, „Głos Koszaliński”, 28 X 2011, s. 4; J. Kowalewska, *Kim są kandydaci?*, „Kto do Sejmiku” (dodatek do „Gazety Wyborczej Szczecin”), 10 XI 2010, s. 3.

Punktem wyjścia postulatów programowych podnoszonych przez pretendentów do mandatu radnego wojewódzkiego z ramienia PORP była pozytywna ocena poprzednich, czteroletnich rządów koalicji PO-PSL w województwie. Dobrą opinię o pracy „parlamentu” Pomorza Zachodniego w latach 2006–2010 wyraził po zakończeniu jego ostatniej, uroczystej sesji Olgierd Geblewicz. Przewodniczący kończącej kadencję sejmiku, wyliczając sukcesy minionych czterech lat, wskazał na otwarcie 150 „orlików” (ogólnodostępne, bezpłatne boiska budowane przez samorządy przy wsparciu rządu w ramach programu „Moje Boisko – Orlik 2012”³³), zakup dwunastu szynobusów, rozpoczęcie inwestycji związanych z rozbudową szpitala w Szczecinie-Zdrojach (utworzenie Zachodniopomorskiego Centrum Opieki nad Kobiętą i Dzieckiem) oraz przekroczenie wskaźnika 20% wydatkowania funduszy unijnych z Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007–2013, dzięki czemu Zachodniopomorskie otrzymało możliwość wzięcia udziału w podziale między województwa, które spełniły to kryterium, dodatkowych 512 mln euro³⁴. Jednocześnie polityk wyraził ubolewanie nad zbyt wolną realizacją ze środków wspomnianego programu inwestycji drogowych, tłumacząc jednak przy tym: „Gdy rozpoczynaliśmy kadencję, obowiązywały inne wytyczne środowiskowe, a nasze prawo nie było jeszcze odpowiednio dostosowane do prawa Unii Europejskiej. Dlatego musieliśmy wszystkie dokumenty przerabiać, na co niestety straciliśmy sporo czasu, ale gdybyśmy tego nie zmienili, to dotacje zostałyby cofnięte. Wydatkowanie środków unijnych to nie są wyścigi, tu liczy się racjonalizm ich wykorzystania”³⁵. Zasługi zarządu województwa dla służby zdrowia wyliczał innym razem wicemarszałek Marek Hok: „Kupiliśmy sprzęt za 100 mln zł, w tym tomografy, aparaty do USG, mammografy, karetki. [...] Nasze szpitale są na plusie, na profilaktykę przeznaczaliśmy 360 proc. więcej pieniędzy niż w poprzedniej kadencji. Przez rozwój neonatologii umiera mniej noworodków, rozwijająca się kardiologia ratuje ludzi z chorobami krążenia”³⁶.

Program PORP w wyborach do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego był wyraźnie programem kontynuacji. Centralnym jego punktem było

³³ Zob. <http://www.orlik2012.pl/index.php/o-programie>, data dostępu: 25 II 2011.

³⁴ *Dla Gazety – Olgierd Geblewicz, przewodniczący sejmiku województwa zachodniopomorskiego (PO)*, not. SL, „Gazeta Wyborcza Szczecin”, 30 X–1 XI 2010, s. 4.

³⁵ Cyt. za: *ibidem*.

³⁶ Cyt. za: ASH, *PO: Dużo zrobiliśmy dla zdrowia*, „Gazeta Wyborcza Szczecin”, 16 XI 2010, s. 4.

wskazywanie pozytywów płynących z rządów partii w województwie. Skrajnym przykładem tej taktyki są ulotki wyborcze Jarosława Łojko. Poza informacjami na temat swojego życiorysu i rodziny oraz krótkiej notki z uzasadnieniem, dlaczego zdecydował się na start w wyborach, kandydat skupił się na opisie sytuacji w województwie pod rządami Platformy, podporządkowując poszczególne jego punkty głównemu hasłu: „Dbamy o województwo!” (a więc w dalszej kolejności o: „Przedsiębiorczość, innowacje, turystykę”, „Ludzi – nasz największy kapitał”, „Zdrowie mieszkańców” oraz „Infrastrukturę – krwiobiegi województwa”). Zrezygnował przy tym ze składania obietnic, stwierdzając: „W przeciwieństwie do moich konkurentów nie składam obietnic bez pokrycia. W polityce chodzi bowiem nie o władzę dla niej samej, ale o władzę w służbie idei. Uważam, że polityka daje możliwość przede wszystkim służenia ludziom”³⁷.

Hasła kontynuacji zawierały również materiały wyborcze Pawła Kryzana³⁸. Posiadał on jednak przy tym także stosunkowo rozbudowany program wyborczy. W swoich ulotkach zamieścił jego główne punkty, natomiast szerszą wersję na stronie internetowej. Jako dziewięć na liście w okręgu nr 1 przedstawił „9 punktów dla Regionu”. Pierwsze trzy punkty opatrzone zostały wspólnym hasłem „Współpraca – to przybliżenie władzy do obywateli”. P. Kryzan proponował zatem: „1. Ożywienie komunikacji urzędów z obywatelami. 2. Informowanie wyborców o działaniach władz. 3. Współpraca z gminami i miastami w celu lepszego wykorzystania terenów”. Kolejne trzy punkty opatrzone zostały tytułem: „Systematyczność i kontynuacja – miasto Szczecin i powiat policki [granice okręgu, z którego startował kandydat – M.S.] potrzebują gospodarza”. W tym zakresie szczegółowe postulaty dotyczyły poprawy funkcjonowania urzędów, kontynuacji rozpoczętych wcześniej „dobrych pomysłów” oraz długoterminowego planowania inwestycji w regionie. Trzecia część propozycji kandydata związana była z hasłem „Prostota rozwiązań” i diagnozą: „miasto i region zmieniają się na lepsze, ale powoli, przez co zostajemy w tyle za tymi bardziej dynamicznymi”. Ażeby to zmienić, zdaniem Kryzana potrzebne są: „7. Proste zadania (cele) i rozwiązania, koncentracja na problemach kluczowych dla mieszkańców. 8. Uczenie się od innych, podpatrywanie rozwiązań

³⁷ Ulotka wyborcza Jarosława Łojko, materiał sfinansowany ze środków Komitetu Wyborczego Platforma Obywatelska RP, w zbiorach autora.

³⁸ Ulotka wyborcza Pawła Kryzana, materiał sfinansowany ze środków Komitetu Wyborczego Platforma Obywatelska RP, w zbiorach autora.

z innych regionów. 9. Upraszczenie procedur”. Każdy ze wskazanych wyżej punktów/problemów na stronie internetowej miał swoje rozwinięcie, w którym wskazywano na rozwiązania szczegółowe, wraz z praktycznymi przykładami³⁹. Rozbudowane postulaty programowe nie pomogły jednak kandydatowi w osiągnięciu sukcesu wyborczego, Paweł Kryzan nie został radnym sejmiku.

W istocie kampania wyborcza nie była kampanią programową, lecz wizerunkową⁴⁰. W materiałach wyborczych większość kandydatów do sejmiku z ramienia PORP skupiało się na prezentacji własnej sylwetki, program zaś ograniczono zwykle do kilku zdań, utrzymanych na wysokim poziomie ogólności. Przykładowo, na ulotce wyborczej Roberta Zdobylaka oprócz notki biograficznej znalazł się tylko krótki tekst, w którym kandydat, prosząc o głos, zapewniał, że wie, jak pozyskiwać środki na rozwój swojego miasta i powiatu, oraz obiecywał starania o dobre wykorzystywanie możliwości płynących z członkostwa Polski w Unii Europejskiej (na drugiej stronie ulotki zamieszczono notki biograficzne dwojga innych kandydatów do sejmiku z tej samej listy)⁴¹.

Kandydaci PORP do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego posługiwali się w toku kampanii szerokim wachlarzem środków i metod reklamy politycznej: ulotkami, plakatami, billboardami, spotami telewizyjnymi i radiowymi, płatnymi ogłoszeniami w prasie, niektórzy dysponowali własnymi stronami internetowymi⁴². W materiałach drukowanych stosowano standaryzowany wzór. Nie różnił się on zasadniczo od wzoru wykorzystywanego w kampanii samorządowej w 2006 r.⁴³ Zabieg ten z punktu widzenia marketingu politycznego należy ocenić pozytywnie: tego rodzaju działania (zarówno standaryzacja, jak i stosowanie w kolejnych kampaniach podobnych wzorów) wpływają dodatnio na utrwalenie u wyborców określonego wizerunku partii, kreują markę,

³⁹ P. Kryzan, *Grajmy razem. Program wyborczy „9 punktów dla regionu”*, <http://www.kryzan.pl/index.php?s=7>, data dostępu: 20 XI 2010.

⁴⁰ Zob. W. Cwalina, A. Falkowski, *Marketing polityczny. Perspektywa psychologiczna*, Gdańsk 2006, s. 147–214; M. Cichosz, *Wizerunek lidera politycznego*, w: *Marketing polityczny w poszukiwaniu strategii wyborczego sukcesu*, red. M. Jeziński, Toruń 2009, s. 78–92.

⁴¹ Ulotka wyborcza Roberta Zdobylaka, materiał sfinansowany ze środków Komitetu Wyborczego Platforma Obywatelska RP, w zbiorach autora.

⁴² Zob. m.in.: <http://www.norbertobrycki.pl/>, data dostępu: 20 XI 2010; <http://www.jacek.garnowski.dosejmiku.org/>, data dostępu: 20 XI 2010; <http://www.kryzan.pl>, data dostępu: 20 XI 2010; <http://krzysztofwojcik.dosejmiku.org/>, data dostępu: 20 XI 2010; <http://www.jaroslawlojko.pl/index.php>, data dostępu: 20 XI 2010.

⁴³ Zob. K. Kowalczyk, Ł. Tomczak, *op.cit.*, s. 133–142.

pozostającą w pamięci, z której mogą korzystać poszczególni kandydaci w swoich materiałach wyborczych⁴⁴.

W materiałach wyborczych PORP dominowały kolory pomarańczowy i niebieski⁴⁵. Standardowa ulotka na pierwszej stronie zawierała zdjęcie kandydata (uśmiechniętego, w przypadku mężczyźni w garniturze i krawacie, w dużym zbliżeniu, zazwyczaj na białym tle), imię i nazwisko, numer listy i miejsca na liście, logo partyjne (kontur Polski z „uśmiechem” wewnątrz), ewentualnie hasło wyborcze (główne hasło stosowane przez różnych kandydatów brzmiało: „Dbamy o województwo!”). Większą różnorodnością cechowały się kolejne strony ulotek (ulotki dwu- i czterostronicowe – zginane). Kandydaci zamieszczali na nich informacje o sobie, swoich rodzinach, postulaty programowe, zdjęcia (nierzadko przedstawiające ich w sytuacjach z życia prywatnego, np. podczas gry w piłkę, przy pracy itp.), niekiedy również informacje o innych kandydatach. Prezentowane materiały nie zawierały oryginalnych akcentów⁴⁶, były jednak przygotowane w profesjonalny sposób.

Rys. 1. Przykładowe ulotki wyborcze kandydatów PORP do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego

⁴⁴ Por. *ibidem*, s. 135.

⁴⁵ Zdaniem Krzysztofa Kowalczyka i Łukasza Tomczaka, kolory te, jako przedstawiające z jednej strony „radość, rzeźkość, młodość, optymizm” (pomarańczowy), z drugiej zaś „spokój, harmonię, bezpieczeństwo, uporządkowanie” (niebieski), „doskonale wpisują się w wartości eksponowane przez Platformę” (*ibidem*). Por. T. Brzeziński, B. Michalak, *Kolor i symbol jako wizualne środki emocjonalnego oddziaływania w polityce*, w: *Marketing polityczny w poszukiwaniu...*, s. 179–181.

⁴⁶ Wyjątkiem była reklama Jacka Garnowskiego, który obok hasła „do pracy w Sejmiku” prezentował się na zdjęciu z łopatą (zob. „Gazeta Wyborcza Szczecin”, 17 XI 2010, s. 4).

Sztab wyborczy Platformy dysponował również wieloma różnymi gadżetami, reklamującymi nie konkretnych kandydatów – a całą partię (opatrzonymi logo oraz adresem internetowym), które rozdawano wyborcom. Były to m.in. czapeczki z daszkiem, koszulki, kubki, ołówki, parasolki, materiałowe torby na zakupy, gąbki i skrobaczki do szyb samochodowych⁴⁷. Jako element ogólnej kampanii należy też potraktować wizyty w regionie pierwszoplanowych polityków partii: Cezarego Grabarczyka, Stefana Niesiołowskiego, Grzegorza Schetyny, Donalda Tuska, Janusza Lewandowskiego, Bogdana Zdrojewskiego, Danuty Hübner czy Radosława Sikorskiego⁴⁸.

Kampania wyborcza Komitetu Wyborczego PORP w województwie zachodniopomorskim była zdecydowanie bardziej widoczna niż kampanie wyborcze innych komitetów. Głównym kierunkiem działań była jednakże promocja kandydatów na prezydentów miast (w Szczecinie Arkadiusza Litwińskiego, w Koszalinie Piotra Jedlińskiego, w Świnoujściu Dariusza Śliwińskiego) czy radnych miejskich. Reklama kandydatów do sejmiku, choć się pojawiła, była elementem drugiego planu działań kampanijnych.

Komitet Wyborczy Prawo i Sprawiedliwość

Na listach wyborczych Komitetu Wyborczego Prawo i Sprawiedliwość do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego znalazło się 58 kandydatów. Przy średniej wieku 50 lat najmłodszy z nich miał 24, najstarszy zaś 73 lata. Wśród pretendentów do mandatu radnego wojewódzkiego z ramienia PiS było 17 kobiet (29% całej obsady list)⁴⁹. Na pierwszych miejscach list w poszczególnych okręgach znaleźli się: w okręgu nr 1 – Leszek Dobrzyński (były poseł, przewodniczący PiS w Szczecinie), nr 2 – Waldemar Jaworowski (były kapitan żegluga wielkiej, radny Rewala), nr 3 – Andrzej Piotr Subocz (wieloletni radny

⁴⁷ Materiały wyborcze PORP, w zbiorach autora.

⁴⁸ mk, *Wsparcie z Sejmu RP*, „Miasto. Tygodnik Koszaliński” 2010, nr 33, s. II (dodatek wyborczy); E. Podgajna, *Premier i Harper na inaugurację AS*, „Gazeta Wyborcza Szczecin”, 4 X 2010, s. 1; J. Kowalewska, MPR, *Prezydent Świnoujścia został Pominieły*, „Gazeta Wyborcza Szczecin”, 6 X 2010, s. 1; AKR, *Budżetowy komisarz Unii Europejskiej o przyszłości zakładów chemicznych*, „Gazeta Wyborcza Szczecin”, 8 XI 2010, s. 4; J. Kowalewska, *Akademia Sztuki dziękuje Zdrojewskiemu*, „Gazeta Wyborcza Szczecin”, 9 XI 2010, s. 3; MA, *Hübner: Głosujcie na kobiety*, „Gazeta Wyborcza Szczecin”, 16 XI 2010, s. 4; J. Ziębka, *Sikorski o Litwińskim, Nitras o Krzystku*, „Gazeta Wyborcza Szczecin”, 19 XI 2010, s. 4.

⁴⁹ Zob. PiS: *w wyborach mamy dużo pań*, „Gazeta Wyborcza Szczecin”, 30 X–1 XI 2010, s. 4.

w Wałczu, były prezes tamtejszego Stowarzyszenia Rodzin Katolickich), nr 4 – Piotr Tadeusz Głód (były prezes Uzdrawiska Świnoujście, urzędnik administracyjny w Kancelarii Prezydenta RP za prezydentury Lecha Kaczyńskiego), nr 5 – Michał Jach (były poseł, przewodniczący PiS w Stargardzie Szczecińskim)⁵⁰. Ponadto na listach znaleźli się m.in. Kazimierz Drzazga (były wiceprezes i dyrektor Zarządu Morskich Portów Szczecin i Świnoujście S.A.; drugie miejsce w okręgu nr 1), Krystyna Bodnar (była dyrektor Urzędu Celnego w Szczecinie, prezes Szczecińskiego Klubu Katolików; jedenaste miejsce w okręgu nr 1), Łucja Plaugo (jedna z bohaterek szczecińskiego Sierpnia '80 – członkini prezydium Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego w Stoczni Szczecińskiej im. Adolfa Warskiego; szóste miejsce w okręgu nr 1), Zbigniew Obrocki (zastępca przewodniczącego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników Indywidualnych „Solidarność”; dwunaste miejsce w okręgu nr 3), Paweł Mucha (przewodniczący klubu radnych PiS w Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego; drugie miejsce w okręgu nr 5), Dariusz Florek (dyrektor Białogardzkiej Biblioteki Publicznej im. Karola Estreichera; drugie miejsce w okręgu nr 4)⁵¹.

W samorządowej kampanii wyborczej w województwie zachodniopomorskim w 2010 r. PiS posługiwało się dwoma obszernymi dokumentami programowymi. Pierwszym z nich był blisko pięćdziesięciostronicowy program ogólnopolski⁵². Odrębny program, liczący nieco ponad trzydzieści stron, przygotowano dla województwa zachodniopomorskiego⁵³. Skupmy się na omówieniu drugiego ze wskazanych dokumentów.

Jego autorzy, po ogólnym wprowadzeniu na temat całego kraju, pokusili się o szczegółowy opis sytuacji społeczno-gospodarczej regionu, poparty danymi statystycznymi⁵⁴. Dalej przedstawiono społeczeństwo, gospodarkę i śro-

⁵⁰ <http://wybory2010.pkw.gov.pl/geo/pl/320000/320000-k-2c9682222b53a74d012b58712e340f90.html?komitet=2c9682222b53a74d012b58712e340f90>, data dostępu: 27 II 2011.

⁵¹ J. Kowalewska, *Kim są...*, s. 3; *Kandydaci PiS do sejmiku wojewódzkiego w okręgu nr 1*, „Gazeta Samorządowa. Biuletyn KW Prawo i Sprawiedliwość” 2010, nr 1, s. 4–5; http://www.solidarnosci.pl/index.php?option=com_content&view=section&layout=blog&id=1&Itemid=7, data dostępu: 27 II 2010; <http://www.biblioteka.bialogard.info/index.php?p=kontakt>, data dostępu: 27 II 2010.

⁵² *Program samorządowy 2010–2014*, materiał Komitetu Wyborczego Prawo i Sprawiedliwość, b.m. i d.w. [2010], w zbiorach autora.

⁵³ *Program samorządowy 2010–2014. Województwo zachodniopomorskie*, materiał Komitetu Wyborczego Prawo i Sprawiedliwość, b.m. i d.w. [2010], w zbiorach autora.

⁵⁴ *Ibidem*, s. 4–12.

dowisko województwa na podstawie analizy SWOT⁵⁵. Jej wnioski przedstawia tabela 2.

Tabela 2

Diagnoza stanu społeczeństwa, gospodarki i środowiska województwa zachodniopomorskiego na podstawie analizy SWOT według PiS

	Społeczeństwo	Gospodarka	Środowisko
1	2	3	4
Mocne strony	Duży udział liczby uczących się w ogólnej liczbie mieszkańców, różnorodność kulturowa, partnerska współpraca międzynarodowa (Euroregion Pomernia), brak przeludnienia wsi	Silny węzeł transportowy (port morski, port lotniczy, węzeł kolejowy, przejścia graniczne), strategiczne położenie, walory turystyczne, otwartość na inwestycje zagraniczne, aktywność gospodarcza mieszkańców i dynamiczny rozwój sektora prywatnego	Warunki sprzyjające rozwojowi turystyki, duża powierzchnia lasów, korzystne warunki rozwoju energetyki opartej o odnawialne źródła energii
Słabe strony	Wyraźnie zarysowany niski współczynnik migracji oraz aktywności zawodowej, wysokie bezrobocie, zły stan służby zdrowia, wyjazdy lekarzy do pracy za granicę, niski poziom bezpieczeństwa publicznego, małe wydatki samorządów na kulturę i oświatę, ubożenie społeczeństwa, narastająca destrukcja rodziny, rozpad rodzinnych więzi i deficyt autorytetów	Niskie nakłady na działalność naukowo-badawczą, brak współpracy jednostek z otoczenia biznesu, duże dysproporcje w rozwoju poszczególnych części województwa, niewystarczająca promocja gospodarcza regionu	Nadmierne zanieczyszczenie emisją spalin w dużych aglomeracjach, niski poziom wdrożenia systemu recyklingu, niski poziom wykorzystania odnawialnych źródeł energii
Szanse	Wzrost świadomości mieszkańców w zakresie pogłębiania wiedzy i podnoszenia kwalifikacji zawodowych, rosnący stopień wykorzystania wsparcia rozwoju społecznego ze środków UE, rozwój demokracji lokalnej	Poprawa koniunktury gospodarczej, budowa systemu wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw, wzrost kapitału i inwestycji zagranicznych, wzmacnianie proekologicznego sektora rolniczego	Wykorzystanie szlaku wodnego Odry oraz połączenia z systemem dróg wodnych Berlina i Europy Zachodniej, utworzenie Środkowoeuropejskiego Korytarza Transportowego, poprawa stanu środowiska naturalnego

⁵⁵ Analiza uwzględniająca cztery czynniki, z ang. S – *Strengths* (mocne strony), W – *Weaknesses* (słabe strony), O – *Opportunities* (szanse), T – *Threats* (zagrożenia).

1	2	3	4
Zagro- żenia	Starzenie się społeczeństwa, pogłębiające się rozwarstwienie w poziomie dochodów poszczególnych gospodarstw domowych, powodujące zjawisko wykluczenia społecznego, pogarszająca się infrastruktura społeczna (szczególnie na obszarach wiejskich)	Wysokie koszty pracy, zagrożenie marginalizacją ze strony sąsiednich regionów, upadek tradycyjnych gałęzi przemysłu, rosnąca rola ograniczeń inwestycyjnych, spowodowanych często obostrzeniami o charakterze ekologicznym	Zobowiązania w zakresie ochrony środowiska naturalnego wynikające z członkostwa Polski w Unii Europejskiej, nieharmonijne zagospodarowanie atrakcyjnych przyrodniczo terenów województwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Program samorządowy 2010–2014. Województwo zachodniopomorskie...*, s. 12–15.

Na kolejnych stronach omawianego programu przedstawiono wizję rozwoju województwa zachodniopomorskiego do 2020 r. Stwierdzono, że „należy stworzyć warunki do stabilnego i zrównoważonego rozwoju naszego regionu, w oparciu o konkurencyjną gospodarkę i aktywność mieszkańców. Największe znaczenie dla województwa będzie miało stworzenie możliwości pełnego uczestnictwa w wolnym przepływie dóbr, usług, kapitału oraz siły roboczej w ramach Unii Europejskiej. Również ważnym czynnikiem będzie rywalizacja regionalna o środki redystrybuowane w ramach budżetu UE oraz inwestorów”⁵⁶. Jako jedno z ważnych zadań na następne lata wskazano wyrównanie dostępu do edukacji dzieciom z obszarów wiejskich i z miast. Zdaniem autorów programu w województwie należy również zwiększyć ilość inwestycji w dziedzinie wysokiej techniki. Podstawę rozwoju regionu według PiS powinny natomiast stanowić: gospodarka żywnościowa, turystyka, gospodarka morską oraz szeroki zakres usług komercyjnych⁵⁷.

Ostatnia część dokumentu („Priorytety”) została podzielona na następujące podrozdziały: gospodarka, ekologia i ochrona przyrody, bezpieczeństwo, edukacja, polityka. Najwięcej miejsca poświęcono gospodarce (nie tyle jednak propozycjom rozwiązań, ile w dużej części opisowi sytuacji). Wśród szczegółowych postulatów w tym zakresie znalazły się m.in.: modernizacja dróg krajowych i linii kolejowych (wskazywano przy tym na konkretne drogi i linie kolejowe wymagające prac), poprawa warunków żeglugowych i „rehabilitacja” portów rzecznych na Odrze, budowa zabezpieczeń przeciwpowodziowych (zbiorniki retencyjne), wielotorowe wsparcie dla obszarów wiejskich (np. poprzez zwiększenie nakładów finansowych na edukację szkolną i pozaszkolną

⁵⁶ *Program samorządowy 2010–2014. Województwo zachodniopomorskie...*, s. 16.

⁵⁷ *Ibidem*, s. 16–17.

dzieci i młodzieży, rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej i społecznej, inwestycje z zakresu ochrony środowiska, wsparcie polskich producentów zbóż regulacjami handlu zagranicznego – refundacje wywozowe, cła importowe, rozwój produkcji biopaliw), modernizacja sieci kanalizacyjnych, budowa oczyszczalni ścieków i zakładów recyklingu odpadów⁵⁸. Podczas gdy wiele miejsca poświęcono sprawom rolnictwa (strony 19–24), nie przedstawiono żadnych odrębnych propozycji adresowanych do prywatnych przedsiębiorców.

W podrozdziale o ekologii i ochronie przyrody postulowano m.in. powołanie przez wojewodę parków: Kołobrzeskiego Parku Krajobrazowego, Wałeckiego Parku Krajobrazowego, Parku Doliny Płoni oraz Bobolicko-Polanowskiego Parku Krajobrazowego.

Miałoby to służyć m.in. zwiększeniu efektywności funkcjonowania i nadzorowania obszarów chronionych oraz poprawie edukacji ekologicznej⁵⁹.

Na tle szczegółowych postulatów gospodarczych i ekologicznych bardzo ogólnie przedstawiono propozycje w zakresie bezpieczeństwa. Konstatowano przy tym: „PiS dysponuje przemyślanym i spójnym programem poprawy bezpieczeństwa. W ciągu kilku ostatnich lat niejednokrotnie udowodniliśmy (choć byliśmy tylko opozycją), iż można wywalczyć oczekiwane przez polskie społeczeństwo zmiany prawa. Nie tworzymy na poczekaniu haseł wyborczych, aby się przypodobać wyborcom. My mówimy o tym od lat. Domagaliśmy się sprawnej policji, która nie lekceważy obywateli i szybko reaguje na każde przestępstwo. Już niedługo wprowadzimy te postulaty w życie, w przekonaniu, że dzięki nim polskie rodziny będą bezpieczne”⁶⁰.

W dziedzinie edukacji autorzy programu stwierdzali, że „należy stworzyć spójną i efektywną strategię działań, które będą służyć właściwemu rozwojowi edukacji na etapie przedszkolnym, szkolnym, jak również szkolnictwa wyższego”⁶¹. Wśród konkretnych propozycji znalazło się tworzenie przedszkoli oraz klas profilowanych (przede wszystkim ukierunkowanych na sport) i integracyjnych w szkołach⁶².

⁵⁸ *Ibidem*, s. 18–26.

⁵⁹ *Ibidem*, s. 26–27.

⁶⁰ *Ibidem*, s. 28.

⁶¹ *Ibidem*, s. 29.

⁶² *Ibidem*, s. 30.

W ostatnim podrozdziale programu, dotyczącym polityki regionalnej i funduszy europejskich, skupiono się na opisie aktualnej sytuacji i wskazaniu programów unijnych, z których możliwe jest pozyskiwanie środków na rozwój województwa zachodniopomorskiego. Stwierdzono ponadto, że „wymagana jest pełna determinacja samorządu województwa i beneficjentów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego w uzyskaniu krajowej rezerwy wykonania”⁶³. Zdaniem PiS należy także przystąpić do prac programowych mających na celu przygotowanie województwa zachodniopomorskiego do wykorzystania funduszy unijnych w perspektywie budżetowej Unii Europejskiej na lata 2014–2021⁶⁴.

Oprócz kwestii zawartych w opisanym wyżej programie, swoje postulaty programowe przedstawiali także poszczególni kandydaci. Niekiedy były to propozycje bardzo konkretne. Robert Stankiewicz w swojej „Strategii rozwoju Szczecina i regionu” proponował m.in. uruchomienie ekspresowego połączenia kolejowego Szczecin–Berlin z czasem dojazdu wynoszącym 60 minut, budowę mostu łączącego Police i wieś Święta, utworzenie sezonowych, regularnych połączeń wodnych na trasie: Szczecin–Police–Trzebież–Nowe Warpno–Świnoujście–Międzyzdroje–Bornholm czy rozwój turystyki wodnej poprzez inwestycje w infrastrukturę (budowa nowych i modernizacja już istniejących marin)⁶⁵. Niektórzy pretendenci do mandatu radnego deklarowali z kolei: „popierać wszystkie inicjatywy służące dobru społeczeństwa Pomorza Zachodniego, niezależnie od tego, kto będzie ich autorem”⁶⁶. Za demagogiczną należy uznać zapowiedź utworzenia, po wygraniu przez PiS wyborów, województwa śródkowopomorskiego – mówił o tym na konwencji wyborczej pod Koszalinem poseł i szef komitetu wykonawczego partii, Joachim Brudziński⁶⁷ (postulatu

⁶³ *Ibidem*, s. 31. Postulat ten został spełniony jeszcze w czasie trwania samorządowej kampanii wyborczej. Chodzi o wspomniane wcześniej dodatkowe 512 mln euro do podziału między województwa w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ Ulotka wyborcza Roberta Stankiewicza, materiał sfinansowany ze środków Komitetu Wyborczego Prawo i Sprawiedliwość, w zbiorach autora.

⁶⁶ Ulotka wyborcza Krystyny Bodnar, materiał sfinansowany ze środków Komitetu Wyborczego Prawo i Sprawiedliwość, w zbiorach autora; zob. też ulotka wyborcza Agnieszki Przybylskiej, materiał sfinansowany ze środków Komitetu Wyborczego Prawo i Sprawiedliwość, w zbiorach autora.

⁶⁷ M. Sutryk, *Prawo i Sprawiedliwość idzie po władzę*, „Głos Koszaliński”, 25 X 2010, s. 5.

podziału województwa zachodniopomorskiego nie odnajdziemy zresztą w omówionym wyżej „Programie samorządowym 2010–2014”).

Na konwencję wyborczą PiS przybył do Szczecina sam Jarosław Kaczyński. Swoje przemówienie w sali Filharmonii Szczecińskiej rozpoczął od nawiązania do napadu przez uzbrojonego mężczyznę na biuro poselskie PiS w Łodzi i zabójstwa jego pracownika Marka Rosiaka. Mówił: „Czas mamy smutny. Doszło w Polsce do wydarzeń strasznych, bezprecedensowych. Ale przyjeżdżam do Szczecina, by zbudować w mieszkańcach tego województwa nadzieję na zmianę. Upadła stocznia, Zakłady Chemiczne Police są zagrożone, wielkie bezrobocie, wysoka przestępczość, fatalny stan dróg. Ale są przesłanki do wiary w to, że ten region, tak ważny dla Polski, będzie regionem rozwoju, będzie regionem, w którym budowana będzie siła, wasza siła, mieszkańców Pomorza, ale także polska siła”⁶⁸. Polityk jako klucz do sukcesu wskazał odbudowę gospodarki morskiej. Mówiąc o potrzebie walki o pozycję na Bałtyku portu Szczecin i Świnoujście, przypomniał o sprawie gazociągu Nordstream, który ma łączyć Niemcy z Rosją i może uniemożliwić dopływ do Świnoujścia statków o zanurzeniu przekraczającym 14 metrów. Deklarował, że gdyby wybory parlamentarne w 2007 r. wygrało PiS, „tej rury by nie było”⁶⁹. Były premier postulował ponadto utworzenie funduszu wsparcia dla Pomorza Zachodniego. W jego wystąpieniu nie zabrakło krytyki pod adresem politycznych rywali. Jak czytamy w dziennikarskiej relacji, „prezes PiS zaznaczył, że do działań w kierunku odbudowy gospodarki morskiej trzeba zmusić obecną władzę i spowodować, »by przestali grać w piłkę, a wzięli się do pracy«”⁷⁰.

O ile przytoczona wypowiedź Jarosława Kaczyńskiego na szczecińskiej konwencji była aluzyjna, o tyle otwartej i ostrej krytyki pod adresem PORP nie szczędzili w toku kampanii liderzy PiS w województwie zachodniopomorskim. Na łamach wyborczej gazetki prezes zarządu okręgowego ugrupowania, Leszek Dobrzyński ocenił: „Platforma Obywatelska skonfliktowała region, podzieliła samorządowców na »swoich« i »nie swoich«. Ta partia wprowadziła do samorządu współpracownika mafii, polityków zażywających narkotyki, gwiazdora wdającego się w szarpaninę z policją i innych podobnych im osobników. To

⁶⁸ Cyt. za: J. Kowalewska, *Kaczyński: Gdybyśmy wygrali, rury by nie było*, „Gazeta Wyborcza Szczecin”, 25 X 2010, s. 3.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ *Ibidem*.

wielki wstyd i skandal. Nic też dziwnego, że ta partia, po zwycięskich wyborach nie była w stanie udźwignąć ciężaru władzy i odpowiedzialności za Pomorze Zachodnie⁷¹. W tym samym biuletynie sporo miejsca poświęcono omówieniu „pustych obietnic Platformy” (do tekstu dołączono satyryczny rysunek z karykaturami czołowych polityków Platformy przy bogato zastawionym stole i z automatem do gier – tzw. jednorękim bandytą – wraz z hasłem: „Już ponad 1000 dni bawią się na TWÓJ koszt!”⁷²). Na ostatniej stronie wydawnictwa znalazł się z kolei prześmiewczy tekst przedstawiający tydzień z życia działacza PO według PiS oraz krzyżówka, w której obok pytań o nazwę zbiornika na wodę święconą umieszczonego w krużganku kościoła i proroka ze Starego Testamentu nie zabrakło również pytania o „afere z Rychem, Mirem i Zbychem”⁷³. Z kolei podczas konwencji wyborczej PiS w Kołobrzegu poseł Marek Hoc zarzucał PORP nepotyzm i upolitycznianie urzędów, których pracownicy wstępują jego zdaniem do Platformy „często wyłącznie w obawie o miejsca pracy”⁷⁴. Wielotorowa krytyka partii Donalda Tuska (zarówno w wypowiedziach na wiecach partyjnych, w materiałach wyborczych, w sposób poważny, jak i prześmiewczy, z użyciem kpiny i satyry) była jednym z głównych elementów przekazu samorządowej kampanii wyborczej PiS w regionie.

Kandydaci Prawa i Sprawiedliwości do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego promowali się z użyciem wielorakich metod reklamy politycznej: ulotek, plakatów, billboardów, spotów telewizyjnych i radiowych, płatnych ogłoszeń w prasie, niektórzy mieli własne strony internetowe⁷⁵. Na ulotkach dominowały kolory niebieski i czerwony⁷⁶. Materiały poszczególnych kandyda-

⁷¹ „Gazeta Samorządowa. Biuletyn KW Prawo i Sprawiedliwość” 2010, nr 1, s. 6.

⁷² *Ibidem*, s. 7.

⁷³ *Ibidem*, s. 8.

⁷⁴ IMA, *Kołobrzeg: PiS przeciw nepotyzmowi, za festiwalem*, „Głos Koszaliński”, 27 X 2010, s. 11.

⁷⁵ Zob. m.in. <http://www.muchapawel.pl/>, data dostępu: 20 XI 2010; http://robertstankiewicz.szczecin.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=94&Itemid=89; data dostępu: 20 XI 2010.

⁷⁶ Opisując logo PiS, Konrad Józwiak stwierdza, że dominujący w nim kolor ciemnoniebieski „ma symbolizować spokój, harmonię, bezpieczeństwo, porządek, czyli wartości szczególnie bliskie partii, która prezentuje konserwatywny wachlarz wartości (rodzina, państwo, solidaryzm). Także utożsamiane są z tym kolorem odwaga, młodość, nadzieja, wolność, co z kolei współgra z propozycjami zmian i budowy lepszej Polski. Element czerwony, do którego partię w Polsce odwołują się w nieznacznej ilości jest kolorem pobudzającym, aktywnym, jest utożsa-

Wybierz kompetencje i doświadczenie

Prawo i Sprawiedliwość

Moje hasło:

**W służbie Płn.- Zach. Kresom
Rzeczypospolitej, ludziom i prawdzie**

Jako radny Sejmiku zamierzam podjąć działania aby naszym Kresom nadać blask porównywalny do dawnych Kresów Wschodnich II Rzeczypospolitej, a Szczecinowi, jako stolicy metropolii szczecińskiej takie znaczenie, jakie miały Lwów i Wilno, zarówno w wymiarze narodowym, jak też europejskim, a nawet ogólnosiwiatowym.

e-mail: akarut@op.pl

Andrzej Karut

O mnie

Jestem Harcmistrzem i Harcerzem Rzeczypospolitej urodzonym 17.05.1949 r. w Krakowie. Prywatnie od 30 lat mężem, ojcem i dziadkiem, emerytem po przeszło 30-tu latach pracy pedagogicznej. Z tych 30 lat, 7 pracowałem jako nauczyciel matematyki i fizyki, 2 lata jako wychowawca w Domu Dziecka i od powrotu z internowania w stanie wojennym ponad 21 lat jako katecheta. W tym 15 lat w I LO. Obecnie od września 2005 na emeryturze. Działalem w Radzie Samorządowej Osiedla Bukowe-Kłeskowo. Obecnie jestem członkiem Komisji Harcmistrzowskiej ZHR, Zarządu SRK i radnym V kadencji Rady Miasta Szczecina, aktywnie pracuje w 5. stałych komisjach Rady Miasta oraz w Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Wspieram wszelkie inicjatywy zmierzające do pogłębienia wśród młodego pokolenia Polaków miłości Boga i Ojczyzny oraz dumy z dziedzictwa naszych przodków.

**Kandydat do Sejmiku Województwa
Okręg 1 Szczecin i Powiat Policki
Szczęśliwa 13 na liście nr 5**

mieniem ognia, energii, witalności, siły” (K. Józwiak, *Takich dwóch, co zdobyło elektorat*, w: *Wybory parlamentarne 2005. Analiza marketingowa*, red. M. Jeziński, Toruń 2006, s. 71). Por. T. Brzeziński, B. Michalak, *op.cit.*, s. 178–180.

Rys. 2. Przykładowe ulotki wyborcze kandydatów PiS do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego

tów, choć podobne, nie były tworzone według jednego wzoru. Większość ulotek na pierwszej stronie zawierała jednak: zdjęcie kandydata/kandydatki (w planie bliskim lub zbliżeniu), logo partii, informację o numerze na liście (często nie wskazywano jej numeru) oraz hasło wyborcze, np. „Gospodarka. Nauka. Bezpieczeństwo”⁷⁷, „Szczecin w naszych sercach”⁷⁸, „Przyszłość zależy

⁷⁷ Ulotka wyborcza Kazimierza Drzazgi, materiał sfinansowany ze środków Komitetu Wyborczego Prawo i Sprawiedliwość, w zbiorach autora.

⁷⁸ Ulotka wyborcza Leszka Dobrzyńskiego, materiał sfinansowany ze środków Komitetu Wyborczego Prawo i Sprawiedliwość, w zbiorach autora.

od Twojego wyboru”⁷⁹, „Może być lepiej”⁸⁰, „W służbie północno-zachodnim Kresom Rzeczypospolitej, ludziom i prawdzie”⁸¹. Na kolejnych stronach (występowały zarówno ulotki w formie zadrukowanej obustronnie kartki, jak i czterostronicowe – składane na pół oraz sześciostronicowe – z dwoma składanymi skrzydłami) kandydaci przedstawiali swoje sylwetki i indywidualne programy (z naciskiem na pierwszy ze wskazanych punktów) oraz dodatkowe fotografie: z rodziną, oficjalne czy z prywatnych albumów (niektórzy prezentowali się na zdjęciach, ściskając dłoń Jarosława Kaczyńskiego). Większość ulotek przygotowana była w sposób profesjonalny, brak standaryzacji spowodował jednak, że trafiały się także materiały na zdecydowanie niższym poziomie (zarówno pod względem czysto marketingowym – np. wykorzystanych fotografii czy przejrzystości, jak i technicznym – redakcji tekstów).

Podobnie jak w przypadku PORP, kampania wyborcza PiS do sejmiku odgrywała drugoplanową rolę wobec promocji kandydatów partii na prezydentów poszczególnych miast i radnych miejskich. Na podstawie obserwacji kampanii w samym Szczecinie można ponadto stwierdzić, że partia Jarosława Kaczyńskiego prowadziła kampanię o zdecydowanie węższym zakresie niż jej główni konkurenci.

Komitet Wyborczy Sojusz Lewicy Demokratycznej

W wyborach samorządowych 2010 r. SLD wystąpił pierwszy raz od wyborów w roku 1998 z własnym, samodzielnym komitetem wyborczym. Wcześniej trzykrotnie (w 2001, 2002 i 2009 r.) występował wspólnie z UP, w 2006 i 2007 r. zaś w ramach KKW SLD + SUPL. + PD + UP Lewica i Demokraci⁸².

⁷⁹ Ulotka wyborcza Pawła Muchy, materiał sfinansowany ze środków Komitetu Wyborczego Prawo i Sprawiedliwość, w zbiorach autora.

⁸⁰ Ulotka wyborcza Agnieszki Przybylskiej...

⁸¹ Ulotka wyborcza Andrzeja Karuta, materiał sfinansowany ze środków Komitetu Wyborczego Prawo i Sprawiedliwość, w zbiorach autora.

⁸² Zob. szerzej: Ł. Tomczak, *Polska lewica – konsekwencje podziałów i konsolidacji*, w: *Polska lewica u progu XXI wieku. Wybrane aspekty*, red. Ł. Tomczak, Wrocław 2008, s. 27–39; *idem*, *Centrolewica i lewica w wyborach samorządowych 2006 roku*, „Athenaeum. Political Science” 2007, vol. 17, s. 59–71; *idem*, *Lewicowi demokraci czy demokratyczni lewicowcy – przypadek LiD*, w: *OPiSy politologów. Uwagi o polskiej scenie politycznej*, red. M. Drzonek, J. Mieczkowski, Szczecin 2007, s. 83–93; *idem*, *Szczecińska centrolewica i lewica w wyborach samorządowych 2006 roku*, w: *Oblicze polityczne regionów Polski*, red. M. Dajnowicz, Białystok 2007, s. 277–291; W. Peszyński, *Pozycjonowanie oferty wyborczej LiD* wzglę-

Przed wyborami zawarto jednak szereg porozumień, na mocy których na listach Sojuszu w całym kraju znaleźli się także przedstawiciele innych ugrupowań. Nie inaczej było na Pomorzu Zachodnim.

KW SLD wystawił do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego ogółem 54 kandydatów, z których najmłodszy miał 19, najstarszy zaś 72 lata (średnia wieku wyniosła 47 lat). Na listach 30% stanowiły panie – kandydowało 16 kobiet. „Lokomotywami” wyborczymi w poszczególnych okręgach byli: w okręgu nr 1 – Dariusz Krzysztof Wieczorek (były wiceprezydent Szczecina w zarządach Mariana Jurczyka i Marka Koćmiela, przewodniczący SLD w województwie zachodniopomorskim), nr 2 – Leon Ryszard Kowalski (wiceprezydent Świnoujścia), nr 3 – Jerzy Waldemar Kotłęga (były zachodniopomorski kurator oświaty), nr 4 – Małgorzata Genowefa Chyła (prezes Związku Nauczycielstwa Polskiego w Koszalinie), nr 5 – Albin Krystian Majkowski (sekretarz SLD w województwie zachodniopomorskim)⁸³. Z innych ugrupowań startowali: z Partii Kobiet – Magdalena Anna Kasznia (trzecie miejsce w okręgu nr 1), Joanna Helena Krzemieniecka-Grudzień (czwarte miejsce w okręgu nr 2) oraz Iwona Małgorzata Olejarz (czwarte miejsce w okręgu nr 4), z Zielonych 2004 – Ewa Izabela Koś (drugie miejsce w okręgu nr 1). Na listach znaleźli się ponadto m.in. Jerzy Barański (wieloletni dyrektor Wojewódzkiego Ośrodka Ruchu Drogowego w Szczecinie; czwarte miejsce w okręgu nr 1), Jacek Jekiel (były wiceprezydent Szczecina w zarządzie Marka Koćmiela; dziesiąte miejsce w okręgu nr 1), Ryszard Toczyk (były dwukrotny wicemarszałek województwa, wójt gminy Bierzwnik i poseł na sejm IV kadencji; drugie miejsce w okręgu nr 3), Maryla Zofia Sochacka (prezes Oddziału ZNP w Karlinie; siódme miejsce w okręgu nr 3), Jan Waław Sylwestrzak (były wicewojewoda zachodniopomorski; ósme miejsce w okręgu nr 5)⁸⁴. W wyniku konfliktu o miejsce na liście z kandydowania w okręgu nr 3 – już po druku kart do głosowania – zrezygnował Włodzimierz Adam (na miejscu czwartym umieszczono go wbrew wcześniejszym ustaleniom, że startuje z trzeciej lokaty)⁸⁵. Listy kandydatów

dem PiS w kampaniach 2006 i 2007 roku, w: *Demokracja w Polsce...*, s. 81–98; L. Nikolski, *Lewica i Demokraci w wyborach parlamentarnych 2007*, Warszawa 2008.

⁸³ <http://wybory2010.pkw.gov.pl/geo/pl/320000/320000-k-2c9682842b43b341012b52677c4c00e1.html?komitet=2c9682842b43b341012b52677c4c00e1>, data dostępu: 2 III 2011.

⁸⁴ J. Kowalewska, *Kim są...*, s. 3; *eadem*, *Kto w SLD będzie robił frekwencję?*, „Gazeta Wyborcza Szczecin”, 14 X 2010, s. 5; <http://www.kandydaci.sld.zachpomor.pl/index.php/sejmik-województwa/okrg-nr-3>, data dostępu: 20 XI 2010.

⁸⁵ I. Marciniak, *Adam zły na SLD*, „Głos Koszaliński”, 18 XI 2010, s. 12.

SLD do sejmiku w województwie zachodniopomorskim poparło Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych⁸⁶.

Oprócz ogólnopolskiej deklaracji wyborczej⁸⁷ zachodniopomorski SLD dysponował w wyborach samorządowych w 2010 r. także programem dla regionu. W jego wstępie negatywnie oceniono aktualną sytuację województwa, przypominając, że „Sojusz Lewicy Demokratycznej przez ostatnie lata obserwował i często krytycznie oceniał dokonania koalicji PO-PSL w sejmiku. Jako konstruktywna opozycja przedstawialiśmy własne rozwiązania. Niestety nie brano ich pod uwagę”⁸⁸. Dalej postawiono diagnozę i wezwano do zmian: „Efekt jest taki, że jako region zajmujemy ostatnie miejsca w większości rankingów województw tak dotyczących wykorzystania środków z UE jak i bezrobocia czy zamożności mieszkańców regionu. Czas to zmienić! Stać nas na więcej. Musimy wspólnie dążyć do integracji województwa zachodniopomorskiego i przywrócenia Szczecinowi roli stolicy regionu!”⁸⁹. Deklarowano, że SLD jest gotów przyjąć odpowiedzialność za działania zmierzające w tym kierunku⁹⁰.

Dalsza część programu podzielona została na minirozdziały, dotyczące kolejno: przemysłu i usług, wykorzystania środków z UE, infrastruktury i transportu, gospodarki morskiej, rolnictwa, edukacji, kultury i sportu, ochrony środowiska i zasobów naturalnych, opieki zdrowotnej, polityki społecznej, turystyki i współpracy międzynarodowej⁹¹. W każdym z nich zawarto przedstawione w kilku/kilkunastu punktach najważniejsze postulaty programowe SLD. Większość punktów sformułowana została w sposób bardzo ogólny, np. „działać na rzecz wyrównywania szans gospodarczych poszczególnych regionów województwa”, „rozwijać infrastrukturę województwa”, „wspierać małą i średnią przedsiębiorczość”⁹², „rozwijać transport publiczny”⁹³, „chronić miejsca

⁸⁶ MAS, *Lewica idzie do sejmiku*, „Głos Koszaliński”, 6–7 XI 2010, s. 5.

⁸⁷ *Człowiek – dom – praca. Samorząd 2010*, deklaracja wyborcza SLD, b.m. i d.w. [2010], w zbiorach autora.

⁸⁸ *Człowiek, dom, praca. Program Sojuszu Lewicy Demokratycznej województwa zachodniopomorskiego w wyborach samorządowych 2010 roku*, materiał Komitetu Wyborczego SLD, b.m. i d.w. [2010], w zbiorach autora, s. 3.

⁸⁹ *Ibidem*.

⁹⁰ *Ibidem*.

⁹¹ *Ibidem*, s. 4.

⁹² *Ibidem*, s. 5.

⁹³ *Ibidem*, s. 7.

pracy w gospodarce morskiej”⁹⁴, „tworzyć atrakcyjną ofertę kształcenia w placówkach oświatowych samorządu województwa”⁹⁵, „poprawić jakość i dostęp do usług socjalnych”⁹⁶ czy „wspierać rozwój infrastruktury turystycznej na terenie województwa”⁹⁷. Niektóre postulaty miały nieco bardziej konkretny charakter. Proponowano przykładowo zwiększenie nadzoru nad wydatkowaniem środków z funduszy unijnych⁹⁸, wsparcie dla rozwoju Portu Lotniczego Szczecin-Goleniów i budowy tunelu na wyspę Uznam⁹⁹, poparcie modernizacji infrastruktury portów w Szczecinie, Świnoujściu i Kołobrzegu¹⁰⁰, wdrożenie programu „Internet w każdej szkole”¹⁰¹ czy utworzenie w każdym powiecie sieci specjalistycznych poradni opieki zdrowotnej¹⁰².

Z postulatami zawartymi w programie korespondowały hasła na ulotkach poszczególnych kandydatów. Wszystkie ulotki miały przy tym wspólną część, w której zawarto cytowaną wyżej, pochodzącą ze wstępu programu, krytyczną ocenę rządów w województwie koalicji PO-PSL, oraz najważniejsze cele SLD na Pomorzu Zachodnim, które obiecywano „realizować, skutecznie wykorzystując środki z Unii Europejskiej”. Były to mianowicie: „ – wzmocnienie gospodarki, rozbudowa i poprawa infrastruktury transportowej, – wsparcie gospodarki morskiej i rolnictwa, – zadbanie o edukację, kulturę i sport, – poprawa stanu opieki zdrowia, – prawidłowa polityka społeczna, – ochrona środowiska”¹⁰³.

Według samych działaczy SLD kampania wyborcza kandydatów ugrupowania do sejmiku w województwie zachodniopomorskim miała opierać się na bezpośrednim docieraniu do elektoratu¹⁰⁴. *De facto* spotkania z wyborcami nie

⁹⁴ *Ibidem*, s. 8.

⁹⁵ *Ibidem*, s. 10.

⁹⁶ *Ibidem*, s. 13.

⁹⁷ *Ibidem*, s. 14.

⁹⁸ *Ibidem*, s. 6.

⁹⁹ *Ibidem*, s. 7.

¹⁰⁰ *Ibidem*, s. 8.

¹⁰¹ *Ibidem*, s. 10.

¹⁰² *Ibidem*, s. 12.

¹⁰³ Ulotki wyborcze kandydatów SLD do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego, w zbiorach autora.

¹⁰⁴ mk, *Priorytety w walce o Sejmik*, „Miasto. Tygodnik Koszaliński” 2010, nr 33, s. III (dodatek wyborczy).

zastąpiły jednak takich metod reklamy politycznej, jak ulotki, plakaty, billboardy, płatne ogłoszenia w prasie, spoty telewizyjne i radiowe oraz strony internetowe¹⁰⁵. W kampanii pomagali także liderzy szczebla krajowego: przewodniczący SLD Grzegorz Napieralski, poseł Bartosz Arłukowicz (obaj wywodzący się ze Szczecina) czy eurodeputowany Bogusław Liberadzki (wybrany do Parlamentu Europejskiego z okręgu obejmującego województwa: zachodniopomorskie i lubuskie)¹⁰⁶.

W przekazie wyborczym lewicy wiele miejsca zajmowała krytyka rządzącej PORP. Podsumowując minioną kadencję Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego na konferencji prasowej po jego ostatniej sesji, Dariusz Wieczorek mówił: „Dobrze, że ta kadencja się kończy, bo ostatnie cztery lata są dla naszego województwa czasem straconym. [...] Dlatego dla koalicji PO-PSL popieranej przez Samoobronę wystawiamy bardzo słabą ocenę, trójkę z minusem”¹⁰⁷. Wyliczając zarzuty pod adresem samorządowych władz województwa, politycy SLD wskazywali m.in. na słabe wykorzystanie środków z funduszy unijnych, brak zainteresowania sprawami gospodarczymi (jako przykłady przywoływano w tym miejscu sprawę zamkniętej Stoczni Szczecińskiej Nowa i sytuację Zakładów Chemicznych Police), zamknięcie siedmiu bibliotek pedagogicznych, próby zamykania szkół, brak logicznej strategii rozwoju regionu czy chaos na sesjach sejmiku¹⁰⁸.

Przedmiotem szerszej krytyki SLD było pozyskiwanie środków z funduszy unijnych w województwie, za które odpowiadał Władysław Husejko. Politycy sojuszu krytykowali kilkumiesięczne zawieszenie naboru wniosków o dofinansowanie z powodu rozbieżności między prawem polskim a wspólnotowym,

¹⁰⁵ Zob. m.in. <http://www.wieczorek.pomorz Zachodnie.pl/>, data dostępu: 20 XI 2010; <http://albinmajkowski.pl/>, data dostępu: 20 XI 2010; <http://www.jerzykotlega.pl/>, data dostępu: 20 XI 2010.

¹⁰⁶ AKR, *Napieralski: pogłębiajmy tor wodny*, „Gazeta Wyborcza Szczecin”, 13–14 XI 2010, s. 4; *Napieralski pojechał do Świnoujścia krytykować rząd w Warszawie*, <http://www.sld.zachpomor.pl/index.php/aktualnoci/dostpne-w-mediach/392-napieralski-pojecha-do-winouj-cia-kryty-kowa-rzd-w-warszawie>, data dostępu: 19 X 2010; mk, *Lewica agituje na „manhattanie”*, „Miasto. Tygodnik Koszaliński” 2010, nr 33, s. VII (dodatek wyborczy); MAS, *Polityka na targowisku*, „Głos Koszaliński”, 17 XI 2010, s. 7; *Liberadzki w Stargardzie promował SLD*, <http://sld.zachpomor.pl/index.php/aktualnoci/dostpne-w-mediach/398-wybory-liberadzki-w-star-gardzie-promowa-sld->, data dostępu: 20 XI 2010; MAS, *SLD pod chmurką*, „Głos Koszaliński”, 23–23 X 2010, s. 5.

¹⁰⁷ Cyt. za: S. Polachowska, *Sejmik zakończył pracę. Było dobrze czy kiepsko?*, „Gazeta Wyborcza Szczecin”, 30 X–1 XI 2010, s. 4.

¹⁰⁸ *Ibidem*.

wskazując, że w innych województwach, choć istniał ten problem, nie opóźniano przez wiele miesięcy wdrażania programów. Ich zdaniem za fundusze unijne nie powinien odpowiadać obarczony wieloma innymi obowiązkami marszałek, lecz osobny członek zarządu województwa. Jako zbyt rygorystyczne oceniono ponadto zasady obowiązujące przy ubieganiu się o dofinansowanie ze środków UE¹⁰⁹.

Oryginalnym akcentem kampanii była próba wręczenia na sesji sejmiku marszałkowi Husejce przez aktywistów Federacji Młodych Socjaldemokratów (FMS, młodzieżówka SLD) biletu na pociąg do Warszawy¹¹⁰. Młodzi działacze mieli także swój wkład w kampanię negatywną¹¹¹. FMS w Szczecinie wydała stylizowany na tabloid (duże zdjęcia, duże „krzyczące” tytuły i nagłówki, np. „Platforma na haju! Narkotykowy skandal z udziałem polityków PO”, „Skandal! Ten facet okrada miasto” czy „Kronika kryminalna. Piraci z Platformy rozbijają się na szczecińskich ulicach”) czterostronicowy biuletyn, w którym przywołano szereg wydarzeń z udziałem lokalnych polityków PORP z ostatnich czterech lat. Na pierwszej stronie opisano zatrzymanie przez policję na leśnej drodze w samochodzie Michała Łuczaka (ówczesnego przewodniczącego sejmiku) i Cezarego Atamańczuka (ówczesnego radnego i członka zarządu powiatu polickiego), przy których znaleziono narkotyki. W gazecie przypomniano także m.in. wypowiedź Łuczaka na temat przekazania przez delegację zachodniopomorskich samorządowców w Iraku darów dla tamtejszych dzieci („Irackie dzieci cieszą się z każdej pierdoły, którą dostaną”), nieprawidłowości przy przetargu na produkcję materiałów promocyjnych Szczecina (z udziałem związanego ówczesnie z Platformą prezydenta Piotra Krzystka) oraz rozbicie przez Sławomira Nitrasa (wówczas posła na Sejm RP) i Łuczaka samochodu służbowego drugiego z nich (samochód prowadził Nitras, gdyż Łuczak nie posiadał prawa jazdy)¹¹². Młodzi sympatycy SLD nie opisali jednak tych spraw

¹⁰⁹ SLD wytyka błędy marszałkowi, <http://www.sld.zachpomor.pl/index.php/aktualnoci/dostpne-w-mediach/385-sld-wytyka-bdy-marszakowi->, data dostępu: 7 X 2010.

¹¹⁰ MDR, *Marszałek bez biletu*, „Głos Koszaliński”, 15 IX 2010, s. 1; *Młodzi socjaldemokraci wysyłają marszałka do Warszawy*, <http://www.sld.zachpomor.pl/index.php/aktualnoci/dostpne-w-mediach/373-modzi-socjaldemokraci-wysyj-marszaka-do-warszawy>, data dostępu: 7 X 2010.

¹¹¹ Zob. W. Cwalina, *Polityczna reklama negatywna*, w: *Marketing polityczny w poszukiwaniu...*, s. 110–150; K. Dombrowicz jr., *Czarny Public Relations – brutalna kampania czy profesjonalizacja rynku wyborczego?*, w: *ibidem*, s. 151–165.

¹¹² *Ich już skreśl! Przegląd prasy 2006–2010*, biuletyn Federacji Młodych Socjaldemokratów, w zbiorach autora. Por. J. Kowalewska, *To była wyjątkowo...*, s. 4.

samodzielnie. W biuletynie wykorzystano nieznacznie zmodyfikowane (oraz ze zmienionymi tytułami) artykuły drukowane wcześniej w „Gazecie Wyborczej Szczecin”, „Kurierze Szczecińskim” i „Głosie Szczecińskim”.

Kandydaci SLD do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego posługiwali się ujednoliconymi w formie materiałami wyborczymi, na których dominował tradycyjny kolor lewicy – czerwony¹¹³, z mocnymi akcentami białego (polskie barwy narodowe i jednocześnie partyjne barwy sojuszu). Wyjątkiem były czerwono-zielone ulotki popieranej przez Zielonych 2004 Ewy Koś¹¹⁴ oraz kolor niebieski u kandydatek Partii Kobiet¹¹⁵. Standardowa ulotka (dwu- lub czterostronicowa) na pierwszej stronie zawierała zdjęcie kandydata w zbliżeniu (choć nie we wszystkich przypadkach – niektóre dwustronicowe ulotki kandydatów z dalszych miejsc na listach nie zawierały żadnego zdjęcia), imię i nazwisko, informację o numerze listy i miejscu na niej oraz logo partyjne. W dalszej części prezentowano sylwetki oraz ogólne postulaty programowe (indywidualne lub ograniczone do wspomnianego wyżej, wspólnego dla wszystkich ulotek tekstu), tylko w niektórych przypadkach dodatkowe zdjęcia: obrazujące działalność publiczną lub z życia prywatnego. Główne hasło wyborcze brzmiało: „Zachodniopomorskie jest dla nas ważne!” Poszczególni kandydaci wysuwali także własne hasła, np. „Zachodniopomorskie na 100%”¹¹⁶, „Możesz mieć swojego kandydata w sejmiku”¹¹⁷, „Wszyscy jesteśmy ważni!”¹¹⁸, „Dobrobyt mieszkańców poprzez rozwój regionu”¹¹⁹, „Zachodniopomorskie perłą Polski!”¹²⁰. Mate-

¹¹³ Jak stwierdzają Tomasz Brzeziński i Bartłomiej Michalak, kolor czerwony, jako jeden z najczęściej wykorzystywanych w polityce kolorów, „na ogół uważany jest za przyjemny. Działa silnie pobudzająco, wzmacnia aktywność, wyraża pęd do sukcesu i mocnych przeżyć. Niesie w sobie energię, ogień i napęd. Dlatego powszechnie używany jest do symbolizowania takich wartości jak władza, walka, poświęcenie czy waleczność. W polityce stanowi tradycyjne godło lewicowości, rewolucji, socjalizmu i komunizmu” (T. Brzeziński, B. Michalak, *op.cit.*, s. 178).

¹¹⁴ Ulotka wyborcza Ewy Koś, materiał sfinansowany ze środków Komitetu Wyborczego Sojusz Lewicy Demokratycznej, w zbiorach autora.

¹¹⁵ Ulotka wyborcza Magdaleny Kaszni, materiał sfinansowany ze środków Komitetu Wyborczego Sojusz Lewicy Demokratycznej, w zbiorach autora.

¹¹⁶ Ulotka wyborcza Ewy Koś...

¹¹⁷ Ulotka wyborcza Tomasza Musiała, materiał sfinansowany ze środków Komitetu Wyborczego Sojusz Lewicy Demokratycznej, w zbiorach autora.

¹¹⁸ Ulotka wyborcza Maryli Sochackiej, materiał sfinansowany ze środków Komitetu Wyborczego Sojusz Lewicy Demokratycznej, w zbiorach autora.

¹¹⁹ Ulotka wyborcza Dariusza Trauta, materiał sfinansowany ze środków Komitetu Wyborczego Sojusz Lewicy Demokratycznej, w zbiorach autora.

¹²⁰ Ulotka wyborcza Natalii Perelki, materiał sfinansowany ze środków Komitetu Wyborczego Sojusz Lewicy Demokratycznej, w zbiorach autora.

riały przygotowane były w sposób profesjonalny, poprawny marketingowo. Nie obyło się przy tym bez drobnych niedociągnięć – np. ulotki Mariusza Marca zawierały błędy ortograficzne¹²¹.

Rys. 3. Przykładowe ulotki wyborcze kandydatów do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z list SLD

Kampania wyborcza SLD w województwie zachodniopomorskim, nie inaczej niż w przypadku innych komitetów partyjnych, skupiała się przede wszystkim na promocji kandydatów na prezydentów miast i radnych szczebla niższego niż wojewódzki. Podobnie jak politykom PiS, także działaczom lewicy nie uda-

¹²¹ Ulotka wyborcza Mariusza Marca, materiał sfinansowany ze środków Komitetu Wyborczego Sojusz Lewicy Demokratycznej, w zbiorach autora.

ło się przy tym dorównać rozmiarami kampanii dysponującej największymi nakładami finansowymi PORP.

Komitet Wyborczy Polskie Stronnictwo Ludowe

Na listach PSL do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego znalazło się 59 pretendentów do mandatu radnego, w tym 45 (76%) mężczyzn i 14 (24%) kobiet. Przy średnim wieku 51 lat najstarszy kandydat miał 74, najmłodszy zaś 23 lata. Rolę „lokomotyw” wyborczych w poszczególnych okręgach odgrywali: w okręgu nr 1 – Anna Nowak (była wiceprezydent Szczecina w zarządzie Mariana Jurczyka), nr 2 – Zygmunt Dziewguć (prezes PKS Gryfice, trzykrotny radny wojewódzki), nr 3 – Cezary Szeliga (dyrektor Wydziału Programów Rozwoju Obszarów Wiejskich w Zachodniopomorskim Urzędzie Marszałkowskim), nr 4 – Jan Krawczuk (wicemarszałek województwa, wiceprezes zarządu PSL w województwie zachodniopomorskim), nr 5 – Witold Florian Ruciński (były wicestarosta stargardzki, prezes zarządu PSL w Stargardzie Szczecińskim i wiceprezes zarządu wojewódzkiego). Na listach znaleźli się ponadto m.in. Juliusz Engelhardt (wiceminister infrastruktury odpowiedzialny za transport kolejowy; szesnaste miejsce w okręgu nr 1), Jarosław Rzepa (dyrektor Wydziału Rolnictwa i Ochrony Środowiska Urzędu Wojewódzkiego; drugie miejsce w okręgu nr 1) Damian Greś (dyrektor Wydziału Turystyki, Gospodarki i Promocji Urzędu Marszałkowskiego; trzynaste miejsce w okręgu nr 1), Kazimierz Ziemia (prezes PSL w województwie zachodniopomorskim; dziesiąte miejsce w okręgu nr 2), Andrzej Chmielewski (wicewojewoda zachodniopomorski; dwunasty w okręgu nr 3), Andrzej Durka (były wieloletni prezes struktur wojewódzkich PSL na Pomorzu Zachodnim; druga pozycja w okręgu nr 5), Kazimierz Lipiński (burmistrz Pyrzyc; czwarte miejsce w okręgu nr 5)¹²². W partyjnym biuletynie tłumaczono: „Wśród kandydatów PSL do samorządów jest coraz mniej rolników, a coraz więcej przedstawicieli innych zawodów. To znak czasu. Dawny chłop to dzisiaj przedsiębiorca rolny, a często pracodawca zatrudniający w swoim gospodarstwie pracowników. Takie są naturalne skutki przemian społecznych. PSL przestaje być partią chłopską – staje się partią dzieci, wnuczek i wnuków chłopów. Profesorowie, lekarze, artyści,

¹²² J. Kowalewska, *Kim są...*, s. 3; *Zachodniopomorski PSL zmienia swoje oblicze*, „Zielony Sztandar” [specjalny numer wyborczy, bez daty i numeracji], w zbiorach autora, s. 20–22.

przedsiębiorcy i menadżerowie, urzędnicy i studenci – przeważnie mieszkańcy miast – przejmują tradycję i ideały PSL. Są doskonale wykształceni, kompetentni, mobilni. Wyróżnia ich pracowitość, upór i konsekwencja. To pozytywne cechy odziedziczone po przodkach – dumnych chłopach polskich¹²³.

W ogólnopolskim programie wyborczym PSL pt. „Człowiek jest najważniejszy” jako pierwszorzędne cele wskazano zrównoważony rozwój wszystkich regionów oraz „uzyskanie lepszych szans w życiu dla mieszkańców wszystkich gmin, miast, powiatów i województw”¹²⁴. Nie przygotowano odrębnego, całościowego programu dla województwa zachodniopomorskiego. Postulaty programowe prezentowali w swoich materiałach wyborczych poszczególni kandydaci. Zachowywano przy tym stosunkowo wysoki poziom ogólności. Przykładowo Andrzej Durka jako priorytety na najbliższą kadencję sejmiku wymieniał: „1. Transgraniczny polsko-niemiecki rynek pracy (od maja 2011 swobodny dostęp do pracy w Europie). 2. Większe wsparcie dla środkowych i południowych obszarów województwa. 3. Inwestycje w osiach węzłów drogi S3 – Myślibórz, Pyrzyce, Gryfino. 4. Infrastruktura w strefach ekonomicznych Gryfino (Gardno), Stargard Szczeciński, Barlinek”¹²⁵. Postulatami programowymi Krystyny Balcerzak dla regionu były z kolei: „1. Wzmocnienie roli kobiety »matki polki w życiu publicznym« [*sic!* – M.S.]. 2. Przyczynić się do poprawy efektywności inwestycji wodnych i melioracyjnych. 3. Przyczynić się do popularyzacji idei tworzenia związków gmin, celem wyrównania szans inwestycyjnych. 4. Integracja środowisk miejskich i wiejskich. 5. Przyczynić się do ekologizacji wsi (kanalizacji i wodociągów)”¹²⁶.

Podsumowując minioną kadencję zachodniopomorskiego sejmiku na konferencji prasowej, jego radni z ramienia PSL ocenili, że praca wojewódzkiego „parlamentu” przyczyniła się do rozwoju regionu. Politycy stronnictwa wskazywali, iż znaczna część z 1,5 mld zł budżetu w 2010 r. przeznaczona została na inwestycje. Zygmunt Dziewguć tłumaczył: „Te pieniądze trafiają bezpośrednio

¹²³ *Zachodniopomorski PSL zmienia...*, s. 20.

¹²⁴ *Człowiek jest najważniejszy. Deklaracja programowa Polskiego Stronnictwa Ludowego. Społeczne priorytety PSL w samorządzie*, „Zielony Sztandar” 2010, nr 47, s. 20.

¹²⁵ Ulotka wyborcza Andrzeja Durki, materiał sfinansowany ze środków Komitetu Wyborczego Polskie Stronnictwo Ludowe, w zbiorach autora.

¹²⁶ Ulotka wyborcza Krystyny Balcerzak, materiał sfinansowany ze środków Komitetu Wyborczego Polskie Stronnictwo Ludowe, w zbiorach autora.

do obywateli, co bezpośrednio wpływa na rozwój naszego województwa”¹²⁷. Zdaniem ludowców, spełniali oni w koalicji z PORP „stabilizującą rolę [...], zwłaszcza w strategicznych decyzjach”. Wskazywano, że „chodzi m.in. o uchwalanie budżetu, wieloletniego planu inwestycyjnego oraz priorytetów inwestycyjnych”¹²⁸. Wśród sukcesów czteroletnich rządów z Platformą wymienia: stworzenie programu modernizacji i rozwoju szpitalnictwa specjalistycznego, inwestycje w sferze kultury, powołanie w Szczecinie Akademii Sztuki. Za bezpośredni sukces samego PSL uznano realizację unijnego Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich „w części dotyczącej usług i rozwoju infrastruktury kanalizacyjno-wodociągowej”¹²⁹. Stwierdzając, że współpraca w ramach koalicji nie była łatwa, wyrażono jednocześnie gotowość jej kontynuacji po wyborach. Andrzej Durka podkreślił przy tym, że „Naszemu regionowi potrzebna jest stabilność i konsekwencja w realizacji przyjętych priorytetów rozwojowych. Nie ma nic gorszego od braku stabilności w sprawowaniu władzy”¹³⁰.

Kandydatów PSL wspierali w kampanii politycy szczebla krajowego. W województwie gościli: wicemarszałek sejmu Ewa Kierzkowska (uczestniczyła m.in. w wojewódzkiej konwencji wyborczej stronnictwa w Łobzie oraz w dożynkach w Węgorzynie), minister rolnictwa Marek Sawicki (wizytował Przedsiębiorstwo Zbożowo-Młynarskie PZZ Stoisław oraz wziął udział w spotkaniu z rolnikami i samorządowcami), poseł Eugeniusz Kłopotek (m.in. spotkał się z dyrekcją i radą pracowniczą Polskiej Żeglugi Morskiej – na spotkaniu zapewnił, że ludowcy nie dopuszczą do prywatyzacji PŻM w najbliższym czasie oraz złożył wizytę w Zarządzie Morskich Portów Szczecin i Świnoujście) oraz minister pracy i polityki społecznej Jolanta Fedak (m.in. wzięła udział w spotkaniu ze studentami miejscowych uczelni oraz pracownikami Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Szczecinie)¹³¹.

¹²⁷ *Koalicja trudna ale owocna*, <http://www.zachodniopomorskie.psl.pl/index.php?action=artykul&id=253&menunazw=Aktualno%B6ci>, data dostępu: 20 XI 2010.

¹²⁸ *Ibidem*.

¹²⁹ *Ibidem*.

¹³⁰ *Ibidem*.

¹³¹ *Wizyta Ewy Kierzkowskiej – Wiceprezes PSL na ziemi łobeskiej*, <http://www.zachodniopomorskie.psl.pl/index.php?action=artykul&id=231&menunazw=Aktualno%B6ci>, data dostępu: 7 X 2010; *Minister Sawicki na ziemi koszalińskiej*, <http://www.zachodniopomorskie.psl.pl/index.php?action=artykul&id=237&menunazw=>, data dostępu: 19 X 2010; *Posel Kłopotek w Szczecinie i Nowogardzie*, <http://www.zachodniopomorskie.psl.pl/index.php?action=artykul&id=240&menunazw=Aktualno%B6ci>, data dostępu: 20 XI 2010; *Wizyta Jolanty Fedak Minister Pracy i Polityki Społecznej w województwie zachodniopomorskim - 08.11.2010*, <http://www.zachodnio->

Pretendenci do sejmiku z list PSL do promocji swoich kandydatur używali przede wszystkim ulotek i plakatów. Kandydaci stronnictwa do samorządu różnych szczebli prezentowali się ponadto jako jedna „drużyna” w telewizyjnych spotach wyborczych. Stosowaną wielokrotnie formą przekazu były konferencje prasowe. W samym Szczecinie ich centralną postacią była Anna Nowak, która promowała się głównie jako kandydatka na stanowisko prezydenta miasta (choć otwierała także listę do sejmiku w okręgu nr 1). Towarzyszyli jej jednak zawsze inni politycy, w tym ubiegający się o mandaty radnych wojewódzkich, którzy także przedstawiali swoje stanowiska. Stałym uczestnikiem konferencji Anny Nowak był np. Jarosław Rzepa.

Ulotki wyborcze kandydatów PSL do zachodniopomorskiego „parlamentu” przygotowane były według ujednoczonego wzoru. Na pierwszej stronie zawierały: imię i nazwisko, zdjęcie kandydata w zbliżeniu, informację o numerze listy, pozycji na liście, logo stronnictwa oraz hasło wyborcze: ogólnopolskie („Człowiek jest najważniejszy”) lub indywidualne, np. „Praca i Rodzina”¹³², „Zielona energia – nasza przyszłość”¹³³. Na białym tle dominującym kolorem był tradycyjny kolor ludowców – zielony¹³⁴ z elementami czerwonego¹³⁵. Druga strona ulotek zawierała informacje biograficzne na temat kandydata oraz postulaty programowe (ale nie we wszystkich przypadkach – niektórzy skupiali się wyłącznie na autoprezentacji¹³⁶). Materiały wyborcze, choć mało oryginalne, pod względem marketingowym przygotowane były poprawnie. Niedopracowana w niektórych materiałach była jednak strona redakcyjna i stylistyka prezentowanych tekstów.

pomorskie. psl.pl/index.php?action=artykul&id=249&menunazw=Aktualno%B6ci, data dostępu: 20 XI 2010.

¹³² Ulotka wyborcza Andrzeja Durki...

¹³³ Ulotka wyborcza Sławomira Stankowskiego, materiał sfinansowany ze środków Komitetu Wyborczego Polskie Stronnictwo Ludowe, w zbiorach autora.

¹³⁴ Cytowani już Brzeziński i Michalak stwierdzają, że barwa zielona w polityce stanowi „wyobrażenie twardości, nieustępliwości, potrzeby uznania. Koi uczucia, sprzyja dobremu osądowi, skrupulatności, zrozumieniu. Jest symbolem bezpieczeństwa i sprawiedliwości. [...] Zieleń to także znak przyrody, kielkującej roślinności, oczekiwania przyszłych żniw, dlatego jest też metaforą nadziei” (T. Brzeziński, B. Michalak, *op.cit.*, s. 181–182).

¹³⁵ Zob. przypis 136.

¹³⁶ Zob. np. ulotka wyborcza Sławomira Stankowskiego...; ulotka wyborcza Urszuli Praduń, materiał sfinansowany ze środków Komitetu Wyborczego Polskie Stronnictwo Ludowe, w zbiorach autora.

Rys. 4. Przykładowe ulotki wyborcze kandydatów PSL do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego

Podobnie jak w przypadku innych komitetów, także w kampanii wyborczej PSL głównym elementem była promocja kandydatów na prezydentów miast (w Szczecinie i Koszalinie byli to jednocześnie kandydaci z pierwszych miejsc list do sejmiku; otwierający listę w okręgu nr 5 Witold Ruciński kandydował też na wójta gminy Marianowo – po zdobyciu mandatu radnego wojewódzkiego wycofał się z udziału w drugiej turze wyborów¹³⁷). Ludowcy byli przy tym najslabiej widoczni, prowadzili zdecydowanie najskromniejszą kampanię spośród omówionych wyżej czterech głównych komitetów wyborczych.

Wyniki wyborów¹³⁸

W 2010 r. w skali kraju odnotowano najwyższą w wyborach samorządowych w historii III RP frekwencję wyborczą. Spośród 30 608 506 uprawnionych zdecydowało się zagłosować na swoich lokalnych przedstawicieli 14 494 179, a więc 47,32%. Oddano jednocześnie 12,06% nieważnych kart z listami kandydatów do sejmików.

Wyniki wyborów na szczeblu wojewódzkim potwierdziły dominację na polskiej scenie politycznej czterech partii politycznych: PORP, PiS, PSL i SLD.

¹³⁷ zek, *W niedzielę nie będzie drugiej tury głosowania na wójta Marianowa*, <http://www.gs24.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20101201/NWYBORY01/771785458>, data dostępu: 5 III 2010.

¹³⁸ Prezentowane w poniższej części artykułu dane statystyczne pochodzą z oficjalnej strony internetowej Państwowej Komisji Wyborczej: <http://wybory2010.pkw.gov.pl/geo/pl/000000.html>, data dostępu: 6 III 2011.

Głosowanie wykazało przy tym, że w stosunku do poprzedniej elekcji samorządowej zmienił się między nimi rozkład sił. Do sejmików nie weszły dwie partie wyeliminowane z głównego nurtu polityki w wyborach parlamentarnych w 2007 r. – LPR i Samoobrona RP. Z wyjątkiem partii Jarosława Kaczyńskiego, wszystkie pozostałe ugrupowania powiększyły swój stan posiadania w „regionalnych parlamentach”¹³⁹. Najwięcej mandatów przypadło w udziale kandydatom partii Donalda Tuska, która wyraźnie pokonała swoich głównych konkurentów z PiS. Nadspodziewanie dobrze, jako trzecia siła, wybory zakończyli ludowcy¹⁴⁰. SLD, choć samodzielnie wypadł znacznie lepiej niż cztery lata wcześniej w ramach koalicji LiD, zajął czwarte miejsce. Szczegółowe dane na temat najważniejszych komitetów w skali ogólnopolskiej przedstawia tabela 3.

Tabela 3

Wyniki wyborów do sejmików województw w 2010 r. w skali kraju

Lp.	Nazwa komitetu	Procent zdobytych głosów	Liczba zdobytych mandatów	Różnica w liczbie mandatów w stosunku do 2006 r.
1	KW PORP	30,89	222	+36
2	KW PiS	23,05	141	-29
3	KW PSL	16,30	93	+10
4	KW SLD	15,20	85	+19*

* Różnica w stosunku do wyniku koalicji LiD w 2006 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://wybory2010.pkw.gov.pl/geo/pl/000000.html>, data dostępu: 6 III 2011; M. Cichosz, *Podsumowanie...*, s. 271.

W województwie zachodniopomorskim frekwencja była niższa niż w skali całego kraju i wyniosła 45,95% (zagłosowało 624 279 osób z 1 358 618 uprawnionych, oddano 87,08% ważnych głosów). Znacząco mniejsza liczba wyborców (38,85%), podobnie jak w poprzednich elekcjach samorządowych, wzięła udział w głosowaniu w okręgu nr 1, obejmującym Szczecin i powiat policki. Szczegółowe dane na temat frekwencji w regionie przedstawia tabela 4.

¹³⁹ Por. M. Cichosz, *Podsumowanie. W poszukiwaniu wzorców rywalizacji...*, w: *Wybory do sejmików...*, s. 271.

¹⁴⁰ Por. np. M. Subotić, *Czy PSL wstało z kolan*, „Rzeczpospolita”, 24 XI 2010, s. A5; J. Stróżyk, *Platforma wygrała, ale to PSL świętuje*, „Rzeczpospolita”, 25 XI 2010, s. A6.

Tabela 4

Frekwencja wyborcza w wyborach do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego w 2010 r.

Nr okręgu	Liczba			Liczba głosów ważnych	Procent głosów ważnych	Frekwencja
	uprawnionych do głosowania	wydanych kart	oddanych głosów			
1	372 072	145 022	144 558	135 412	93,67	38,85
2	216 705	106 348	106 054	92 054	86,80	48,94
3	273 097	136 288	136 039	114 120	83,89	49,81
4	247 196	116 795	116 562	101 498	87,08	47,15
5	249 548	121 398	121 066	100 533	83,04	48,51
Suma	1 358 618	625 851	624 279	543 617	87,08	45,95

Źródło: <http://wybory2010.pkw.gov.pl/geo/pl/320000/320000.html#tabs-5>, data dostępu: 6 III 2011

Wyniki wyborów do sejmiku w województwie zachodniopomorskim w 2010 r. po raz kolejny¹⁴¹ przyniosły zwycięstwo PORP, na którą padło 40,80% ważnie oddanych głosów. Platforma nie tylko potwierdziła swoją dominującą pozycję w regionie, ale też umocniła wpływy, uzyskując dużo lepszy wynik niż cztery lata wcześniej i samodzielnie zdobywając większość mandatów w regionalnym „parlamencie”. Lepiej niż w 2006 r. wypadła także druga partia koalicji rządzącej województwem – PSL poparło 12,96% głosujących (w przypadku ludowców nie przełożyło się to jednak na zwiększenie liczby radnych). W stosunku do poprzedniej elekcji samorządowej tylko nieznacznie spadło poparcie dla PiS, które uzyskało drugi wynik – 18,67%. Niewiele słabszy był wynik SLD, który z poparciem 18,52% zachował pozycję trzeciej siły w regionie. Wynik sojuszu był przy tym zbliżony do wyniku KKW LiD sprzed

¹⁴¹ W 2006 r. w wyborach do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego PORP uzyskała najlepszy wynik, zdobywając 33,36% głosów, co umożliwiło jej wprowadzenie do wojewódzkiego „parlamentu” 12 radnych. Na kolejnych miejscach uplasowały się: PiS (20,82% głosów, 7 mandatów), KKW SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci (LiD, 18,45%, 5 mandatów), PSL (9,51%, 3 mandaty), Samoobrona RP (7,56%, 3 mandaty). Na temat wyborów samorządowych w województwie w 2006 r. szerzej zob. *Wybory z Gryfem w tle. Szkice o wyborach w 2006 roku na Pomorzu Zachodnim*, red. M. Drzonek, Szczecin 2007; K. Kowalczyk, Ł. Tomczak, *op.cit.*; Ł. Tomczak, *Platforma idzie po władzę. Wybory samorządowe w województwie zachodniopomorskim*, w: *Wybory do sejmików...*, s. 251–262.

czterech lat, podczas gdy w 2010 r. pewną ilość lewicowych głosów odebrał mu Koalicyjny Komitet Wyborczy Lewica (KKWL), utworzony jako komitet ogólnopolski przez Socjaldemokrację Polską, Unię Lewicy III RP oraz Polską Lewicę. KKWL w wyborach do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego posłużył się nieczystym chwytym – na swoich listach umieścił osoby z nazwiskami krajowych liderów SLD: Michała Napieralskiego, Bożenę Napieralską i Zbigniewa Olejniczaka¹⁴². Uzyskał 2,97% ważnie oddanych głosów. Szczegółowe dane na temat wyników czterech najważniejszych komitetów przedstawia tabela 5.

Tabela 5

Wyniki wyborów do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego w 2010 r.
– najważniejsze komitety

Lp.	Nazwa komitetu	Liczba uzyskanych głosów	Procent zdobytych głosów	Liczba zdobytych mandatów	Różnica w liczbie mandatów w stosunku do 2006 r.
1	KW PORP	221 804	40,80	16	+4
2	KW PiS	101 477	18,67	5	-2
3	KW SLD	100 672	18,52	6	+1*
4	KW PSL	70 460	12,96	3	0

* Różnica w stosunku do wyniku koalicji LiD w 2006 r.

Źródło: <http://wybory2010.pkw.gov.pl/geo/pl/320000/320000.html#tabs-5>, data dostępu: 6 III 2011

Do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego IV kadencji z ramienia PORP weszli: Józef Faliński, Magdalena Gąsecka, Olgierd Geblewicz, Izabela Grabowska, Marek Hok, Andrzej Jakubowski, Teresa Kalina, Artur Łacki, Norbert Obrycki, Agnieszka Sobolewska, Andrzej Świrko, Marek Tałasiewicz, Krystyna Wiśniewska-Bugaj, Adam Wyszomirski, Robert Zdobyłak oraz Maria Żukrowska-Mróż. Mandaty z list PiS zdobyli: Leszek Dobrzyński, Kazimierz Drzazga, Piotr Głód, Michał Jach i Andrzej Subocz. Z poparciem SLD wybory wygrali: Małgorzata Chyła, Ewa Koś, Jerzy Kotłęga, Leon Kowalski, Beata

¹⁴² Zob. MG, *SLD wyrosła konkurencja?*, „Gazeta Wyborcza Szczecin”, 27 X 2010, s. 4; J. Kowalewska, *Czy Napieralski musi startować z SLD?*, „Gazeta Wyborcza Szczecin”, 28 X 2010, s. 4.

Radziszewska oraz Dariusz Wieczorek. Radnymi PSL zostali: Zygmunt Dziewguć, Witold Ruciński i Cezary Szeliga¹⁴³.

Przewodniczącym sejmiku na pierwszej, inauguracyjnej sesji po wyborach został Marek Tałasiewicz, wiceprzewodniczącymi: Jerzy Kotłęga, Kazimierz Drzazga i Witold Ruciński. Na marszałka województwa większością 25 głosów (koalicja PO-PSL + głosy radnych SLD, który nie zgłosił swojego kandydata na to stanowisko) został wybrany Olgierd Geblewicz, który zapowiedział „kadencję kontynuacji”¹⁴⁴.

Podsumowanie

W czwartych wyborach do sejmików województw w historii III Rzeczypospolitej po raz kolejny potwierdzenie zyskały prawidłowości wskazywane przez politologów już we wcześniejszych elekcjach. Były one widoczne również w województwie zachodniopomorskim.

Szczebel wojewódzki pozostaje najbardziej upolitycznionym szczeblem samorządu, na którym walka rozgrywa się między ogólnopolskimi, parlamentarnymi partiami politycznymi. Przenoszą one przy tym spory i konflikty toczony na poziomie krajowym na poziom lokalny, angażują w kampanię swoich pierwszoplanowych polityków¹⁴⁵.

Opisując wybory do sejmików województw w 2006 r., Marzena Cichosz określiła poprzedzającą je kampanię wyborczą jako „mało widoczną i oszczędną”¹⁴⁶. Nie inaczej było w przypadku wyborów na Pomorzu Zachodnim w 2010 r. Poszczególne komitety w największych miastach regionu skupiały się na promocji kandydatów na prezydentów. Kampania kandydatów na radnych wojewódzkich, choć prowadzona, była tłem dla rywalizacji wyborczej na poziomie powiatowym i gminnym.

Wybory do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego w 2010 r. nie pociągnęły za sobą znaczących zmian politycznych. Władzę w regionie utrzy-

¹⁴³ Sylwetki wszystkich radnych zob. *Radni sejmiku województwa*, oprac. M. Adamowska, „Gazeta Wyborcza Szczecin”, 27–28 XI 2010, s. 5–6.

¹⁴⁴ A. Kraśnicki jr., *Geblewicz marszałkiem*, „Gazeta Wyborcza Szczecin”, 30 XI 2010, s. 1.

¹⁴⁵ Por. M. Cichosz, *Podsumowanie...*, s. 265–266, 268.

¹⁴⁶ *Ibidem*, s. 268.

mała koalicja PO-PSL, choć Platforma zyskała znacznie większe pole manewru – zdobyła większość pozwalającą rządzić nawet samodzielnie. Taki wynik na tle pozostałych województw ukazuje zachodniopomorskie jako jeden z „bastionów” Platformy.

Streszczenie

W 2010 r. roku odbyły się w Polsce czwarte po reformie z 1998 r. wybory samorządowe. Polacy po raz kolejny wybierali swoich przedstawicieli do organów trójstopniowego samorządu terytorialnego, z których najwyższym pozostaje stopień wojewódzki.

Rywalizacja o miejsca w sejmikach wojewódzkich pozostaje zdominowana przez ogólnopolskie partie polityczne, posiadające swoją reprezentację parlamentarną. Głównymi konkurentami w walce o fotele radnych województwa zachodniopomorskiego, podobnie jak i innych województw, były zatem Platforma Obywatelska RP, Prawo i Sprawiedliwość, Sojusz Lewicy Demokratycznej oraz Polskie Stronnictwo Ludowe. Poszczególne komitety prowadziły zróżnicowaną kampanię, zarówno pod względem nasilenia działań marketingowych, jak również profesjonalizacji stosowanych metod. Najbardziej widoczna była przy tym kampania dysponująca największymi funduszami Platformy Obywatelskiej. W przypadku wszystkich komitetów promocja pretendentów do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego była jednak kwestią drugoplanową, skupiano się na kampanii wyborczej kandydatów na prezydentów miast i radnych miejskich.

Wybory do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego w 2010 r. nie pociągnęły za sobą znaczących politycznych zmian. Po raz kolejny przyniosły zwycięstwo Platformy Obywatelskiej, na którą padło 40,80% ważnie oddanych głosów. Platforma nie tylko potwierdziła swoją dominującą pozycję w regionie, ale też umocniła swe wpływy, uzyskując dużo lepszy wynik niż cztery lata wcześniej i samodzielnie zdobywając większość mandatów w regionalnym „parlamencie”. Lepiej niż w 2006 r. wypadła także druga partia koalicji rządzącej województwem – PSL poparło 12,96% głosujących (w przypadku ludowców nie przełożyło się to jednak na zwiększenie liczby radnych). W stosunku do poprzedniej elekcji samorządowej tylko nieznacznie spadło poparcie dla PiS, które uzyskało drugi wynik – 18,67%. Niewiele słabszy był wynik SLD, który z poparciem 18,52% zachował pozycję trzeciej siły w regionie.

Słowa kluczowe: wybory samorządowe, kampanie wyborcze, partie polityczne

ELECTIONS TO THE WEST POMERANIAN REGIONAL ASSEMBLY IN THE YEAR 2010

Summary

The year 2010 in Poland saw the elections to the local self-government authorities. The voters were deciding on their representatives on the voivodship level for the fourth time ever since the 1998 reform was introduced. This article concerns the elections to the West Pomeranian Regional Assembly. It has been divided into six parts describing basic rules of the electoral system, the candidates, their programs and the campaigns of the four major political forces in the country – Civic Platform, Law and Justice, Democratic Left Alliance and Polish Peasants' Party. Besides, the results at the ballot box are discussed later in the essay.

The 2010 elections to the West Pomeranian Regional Assembly have not brought in any significant political changes. The power was upheld by the Civic Platform – Polish Peasants' Party coalition, although the former have enjoyed a greater social trust gaining enough votes to rule on their own. Such an outcome has only proven the north-west of Poland to be one of the Civic Platform's bulwarks.

Key words: self-gornment elections in Poland, electoral campaigns, political parties

*PIOTR CHROBAK**

**WYBORY PREZYDENTA RP
ORAZ DO SAMORZĄDU W SZCZECINIE W 2010 ROKU**

Wstęp

W 2010 r. odbyły się wybory Prezydenta RP oraz do władz samorządowych. Początkowo obie elekcje miały się odbyć jesienią, w wyniku czego ich kampanie nałożyłyby się na siebie, podobnie jak w roku 2005, kiedy odbywały się wybory głowy państwa oraz do parlamentu. Jednak ze względu na katastrofę lotniczą pod Smoleńskiem z 10 kwietnia 2010 r., w której zginęli m.in. prezydent Lech Kaczyński i Jerzy Szmajdziński, kandydat Sojuszu Lewicy Demokratycznej (SLD) do najwyższego urzędu w kraju, wybory Prezydenta RP odbyły się – zgodnie z przepisami konstytucji – w terminie przyspieszonym. W tej sytuacji kampania prezydencka przebiegała w szczególnych warunkach, zarówno z powodu śmierci dwóch kandydatów, jak i przyspieszonego terminu, co w połączeniu z okresem żałoby z pewnością wpłynęło na sposób prowadzenia kampanii.

Niniejszy artykuł składa się z dwóch części. W pierwszej omówiono najważniejsze kwestie związane z elekcją głowy państwa w Szczecinie, w części drugiej opisano najistotniejsze wydarzenia związane z wyborem przedstawicieli do władz samorządowych w tym mieście.

* Dr Piotr Chrobak, Instytut Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego, e-mail: piotr.chrobak@poczta.onet.pl.

Wybory Prezydenta RP w Szczecinie

Zanim przejdziemy do omówienia wyborów w samym Szczecinie, warto przypomnieć najważniejsze informacje dotyczące omawianej elekcji w skali kraju. Jak wiadomo, z powodu katastrofy pod Smoleńskiem marszałek Sejmu RP Bronisław Komorowski – zgodnie z przepisami konstytucji – został pełniącym obowiązki Prezydenta RP. W tej sytuacji jednym z jego zadań było wyznaczenie terminu przyspieszonych wyborów prezydenckich, które ogłosił na dzień 20 czerwca 2010 roku¹.

Bronisław Komorowski był jednocześnie kandydatem Platformy Obywatelskiej Rzeczypospolitej Polskiej (PO RP) do prezydenckiego fotela. Marszałek Sejmu RP uzyskał nominację swojej partii dzięki zwycięstwu w prawyborach z ministrem spraw zagranicznych – Radosławem Sikorskim. Idea przeprowadzenia prawyborów pojawiła się po tym, jak premier Donald Tusk ogłosił, że nie zamierza ubiegać się o fotel Prezydenta RP. Inaczej sytuacja wyglądała w Prawie i Sprawiedliwość (PiS) oraz w SLD. Ze względu na śmierć L. Kaczyńskiego i J. Szmajdzińskiego należało wybrać nowych kandydatów. Zmarłego prezydenta zastąpił prezes PiS – Jarosław Kaczyński, natomiast pretendentem Sojuszu został przewodniczący partii Grzegorz Napieralski. O ile w przypadku pierwszego kandydata jego nominacja wydawała się sprawą dość naturalną, o tyle w odniesieniu do pretendenta SLD wybór był bardziej złożony. W miejsce G. Napieralskiego rozważano m.in. kandydaturę Ryszarda Kalisza (ze względu na jego dużą popularność), jednak ostatecznie zdecydowano się wystawić lidera partii. Dla G. Napieralskiego była to trudna sytuacja, gdyż wynik mógł osłabić jego pozycję w partii, podobnie jak wystawienie kandydatury R. Kalisza, gdyby ten zdobył dość wysokie poparcie. Należy także zauważyć, że ze względu na katastrofę pod Smoleńskiem z udziału w wyborach zrezygnowali Tomasz Nałęcz oraz Ludwik Dorn. Ten ostatni wycofał się z powodu utraty poparcia swojej partii – Polska Plus, która poparła J. Kaczyńskiego. Dorn, wyrażając protest wobec powyższej decyzji, zrezygnował z członkostwa w partii, a następnie poparł kandydaturę Marka Jurka².

¹ Postanowienie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 21 kwietnia 2010 r. o zarządzeniu wyborów Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, DzU nr 65, poz. 405.

² Na podstawie dokumentów PO RP, PiS i SLD; P. Chrobak, *Wybory Prezydenta RP w 2010 roku w kraju i województwie zachodniopomorskim*, „Przegląd Zachodniopomorski” 2012, nr 1, s. 88–91.

Ostatecznie o najwyższy urząd w państwie rywalizowało ze sobą dziesięciu pretendentów, którym do 6 maja udało się zebrać 100 tysięcy podpisów poparcia pod swoją kandydaturą: Marek Jurek (Prawica Rzeczypospolitej), Jarosław Kaczyński (PiS), Bronisław Komorowski (PO RP), Janusz Korwin-Mikke (Wolność i Praworządność), Andrzej Lepper (Samoobrona RP), Kornel Morawiecki (Solidarność Walcząca), Grzegorz Napieralski (SLD), Andrzej Olechowski (Stronnictwo Demokratyczne), Waldemar Pawlak (PSL) oraz Bogusław Ziętek (Polska Partia Pracy – Sierpień 80)³. Ponieważ cała kampania była zdominowana przez kandydatów z Platformy i PiS, nie było zaskoczeniem, gdy obaj przeszli do drugiej tury wyborów. Zdziwiający był natomiast dobry wynik lidera SLD, który zajął trzecie miejsce. Mimo że miał dużą stratę do pierwszej dwójki, wyraźnie zdeklasował pozostałych rywali⁴. Uzyskanie tak dużego poparcia przez G. Napieralskiego było o tyle zaskakujące, że poza wsparciem Leszka Millera nie miał realnego wsparcia Aleksandra Kwaśniewskiego i innych dawnych liderów Sojuszu, Włodzimierz Cimoszewicz zaś poparł B. Komorowskiego. Wyniki pierwszej tury wyborów Prezydenta RP w skali kraju prezentuje tabela 1.

Tabela 1

Wyniki pierwszej tury wyborów Prezydenta RP w 2010 r. w skali kraju

Lp.	Imię i nazwisko	Liczba głosów	Procent głosów	Udział w ponownym głosowaniu
1	Bronisław Komorowski	6 981 319	41,54	Tak
2	Jarosław Kaczyński	6 128 255	36,46	Tak
3	Grzegorz Napieralski	2 299 870	13,68	Nie
4	Janusz Korwin-Mikke	416 898	2,48	Nie
5	Waldemar Pawlak	294 273	1,75	Nie
6	Andrzej Olechowski	242 439	1,44	Nie
7	Andrzej Lepper	214 657	1,28	Nie
8	Marek Jurek	177 315	1,06	Nie
9	Bogusław Ziętek	29 548	0,18	Nie
10	Kornel Morawiecki	21 596	0,13	Nie

Źródło: Obwieszczenie PKW z dnia 21 czerwca 2010 r. o wynikach głosowania...

³ Na podstawie dokumentów Państwowej Komisji Wyborczej (PKW); Postanowienie Marszałka Sejmu RP z dnia 21 kwietnia 2010 r. o zarządzeniu wyborów...

⁴ Obwieszczenie PKW z dnia 21 czerwca 2010 r. o wynikach głosowania i wyniku wyborów Prezydenta RP, zarządzonych na dzień 20 czerwca 2010 r., DzU nr 113, poz. 746.

Ponowne głosowanie odbyło się 4 lipca. Zwycięzcą drugiej tury wyborów, a tym samym nowym Prezydentem RP został B. Komorowski, który zdobył 8 933 887 głosów (53,01%). Kandydat PO RP pokonał J. Kaczyńskiego, który uzyskał 7 919 134 głosów poparcia (46,99%)⁵, różnicą 1 014 753 głosów (6,02%). B. Komorowski zwyciężył w dziewięciu województwach⁶. Najwięcej głosów otrzymał w regionie lubuskim (66,70%) i zachodniopomorskim (66,26%), z kolei najmniejsze poparcie miał w podkarpackim (34,81%) oraz lubelskim (37,15%). W przypadku kandydata PiS wyniki były odwrotne⁷. Można zauważyć, że analogicznie jak w wyborach Prezydenta RP w roku 2005, w 2010 r. zaznaczył się podział na Polskę zachodnią, opowiadającą się za prezydentem Platformy, i Polskę wschodnią, głosującą na kandydata PiS.

Kampania prezydencka w Szczecinie w świetle „Gazety Wyborczej. Szczecin”, „Głosu Szczecińskiego” i „Kurieria Szczecińskiego”⁸

Przechodząc na szczeciński grunt kampanii prezydenckiej, w świetle prasy lokalnej wydaje się, że kampania ta nie znalazła w centrum zainteresowania miejscowych dzienników⁹. Jednym z pierwszych doniesień prasowych poświęconych prowadzeniu kampanii na terenie Szczecina była informacja dotycząca zbierania podpisów poparcia pod kandydaturami poszczególnych pretendentów. Pierwszym ugrupowaniem, które rozpoczęło zbieranie podpisów na ulicach miasta, była PO PR, gdyż przedstawiciele SLD i PiS przystąpili do akcji w późniejszym czasie¹⁰.

⁵ Obwieszczenie PKW z dnia 5 lipca 2010 r. o wynikach ponownego głosowania i wyniku wyborów Prezydenta RP, DzU nr 122, poz. 828; Uchwała PKW z dnia 5 lipca 2010 r. w sprawie stwierdzenia wyniku wyborów Prezydenta RP; Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 3 sierpnia 2010 r. w sprawie ważności wyborów Prezydenta RP przeprowadzonych w dniach 20 czerwca 2010 r. oraz 4 lipca 2010 r.

⁶ Województwa, w których najwięcej głosów otrzymał B. Komorowski: 1) lubuskie, 2) zachodniopomorskie, 3) pomorskie, 4) opolskie, 5) warmińsko-mazurskie, 6) kujawsko-pomorskie, 7) wielkopolskie, 8) dolnośląskie, 9) śląskie. Dane za: Obwieszczenie PKW z dnia 5 lipca 2010 r. o wynikach ponownego głosowania...

⁷ Obwieszczenie PKW z dnia 5 lipca 2010 r. o wynikach ponownego głosowania...

⁸ Kampania wyborcza napisana na podstawie tekstu: P. Chrobak, *op.cit.*, s. 111–114.

⁹ Na temat analizy zainteresowania lokalnych mediów kampanią wyborczą w Szczecinie patrz szerzej: P. Chrobak, *Kampanie wyborcze w szczecińskich dziennikach – rok 2010*, w: *Media lokalne w Szczecinie*, red. J. Kania i R. Cieślak, Szczecin 2011, s. 190–221.

¹⁰ J. Kowalewska, *Polityczny plac Rodła: co krok to inna partia*, „Gazeta Wyborcza. Szczecin” („GW.S”), 28.04.2010.

W dalszej kolejności można było się dowiedzieć, że zanim B. Komorowski w ramach kampanii wyborczej odwiedził Szczecin, złożył podpis pod ustawą sejmową powołującą w Grodzie Gryfa Akademię Sztuki. Następnie podczas wizyty w dniu 11 czerwca (początkowo przyjazd był zaplanowany na 21 maja, ale z powodu powodzi, jaka wystąpiła na południu kraju, termin wizyty przełożono¹¹) przedstawił dokumenty powołujące Akademię Artystyczną oraz Pomorski Uniwersytet Medyczny (powstały na bazie Pomorskiej Akademii Medycznej)¹². Spotkanie z mieszkańcami Szczecina odbyło się na pl. Lotników, podczas którego kandydat PO RP wyliczył J. Kaczyńskiemu niezrealizowane obietnice wyborcze z okresu, kiedy PiS rządziło krajem. Opisując konwencję, prasa zwróciła uwagę na konflikt w zachodniopomorskiej Platformie¹³. Słowem B. Komorowskiego przysłuchiwało się kilkaset osób¹⁴. Po konwencji, w rozmowie z dziennikarką „Kuriera Szczecińskiego”, kandydat PO RP stwierdził m.in., że Środkowoeuropejski Korytarz Transportowy powinien przebiegać przez Szczecin, gdyż jest to szansa na poprawienie konkurencyjności polskich portów w regionie. Zaznaczył jednak, że zanim przystąpi się do budowy drogi północ-południe, należy dokończyć budowę dwóch autostrad wschód-zachód oraz autostrady północ-południe, biegnącej przez centrum kraju¹⁵. Z kolei 10 czerwca szczecińska PO RP ogłosiła skład komitetu honorowego B. Komorowskiego, który utworzyli przedstawiciele nauki, sportu i sztuki. Łącznie lokalny komitet liczył 51 osób¹⁶.

Na łamach „Głosu Szczecińskiego” można było przeczytać, że świnoujscy członkowie SLD byli oburzeni wypowiedzią B. Komorowskiego na antenie

¹¹ M. Szczepkowska, *Komorowski na juwenaliach*, „Kurier Szczeciński” („KS”), 19.05.2010; *eadem*, *Kandydaci nas nie kokietują*, „KS”, 11.06.2010.

¹² Mdr, *Akademia Sztuki powstanie w Szczecinie. Bronisław Komorowski złożył podpis pod ustawą*, „Głos Szczeciński” („GS”), 17.05.2010; M. Szczepkowska, *Powstrzymać Jarosława Kaczyńskiego*, „KS”, 14.06.2010.

¹³ Jak pisze Mariusz Parkitny: „Organizacja wiecu wyborczego ukazała, że konflikt w zachodniopomorskiej Platformie jest wyraźny. Choć spotkanie przygotował europoseł Sławomir Nitras i szczecińska PO, to według naszych ustaleń przewodniczący zachodniopomorskiej Platformy, Stanisław Gawłowski zażądał, aby poseł nie pojawił się na scenie”. M. Parkitny, *Komorowski w Szczecinie: Wobec nas prowadzona jest operacja „kłamstwo i oszustwo”*, „GS”, 11.06.2010.

¹⁴ Mp, *Dziś w Szczecinie będzie Bronisław Komorowski*, „GS”, 11.06.2010; M. Parkitny, *op.cit.*; M. Szczepkowska, *Kandydaci nas nie...; eadem*, *Powstrzymać Jarosława...*

¹⁵ M. Szczepkowska, *Obiecuje pracę i współpracę*, „KS”, 15.06.2011.

¹⁶ Mp, *Szczecińska PO zaprezentowała komitet honorowy Bronisława Komorowskiego*, „GS”, 10.06.2010.

Polskiego Radia Szczecin. Chodziło o stwierdzenie, że budowa tunelu łączącego Świnoujście jest sprawą samorządu i władze miasta powinny znaleźć „możliwych protektorów”. Według lokalnych polityków Sojuszu wypowiedź ta była o tyle zaskakująca, że do tej pory zwłaszcza politycy Platformy – w tym premier Tusk – obiecywali, że projekt ten zostanie sfinansowany z budżetu państwa oraz środków unijnych¹⁷.

Początkowo, mimo wątpliwości niektórych polityków i komentatorów życia społeczno-politycznego, J. Kaczyński ogłosił 26 kwietnia, że będzie się ubiegać o fotel Prezydenta RP. Jak stwierdził, z ogłoszeniem decyzji czekał do zakończenia ostatniego z pogrzebów członków swojej partii, którzy zginęli w katastrofie pod Smoleńskiem¹⁸. Na gruncie szczecińskim dla kandydatury swojego lidera Prawo i Sprawiedliwość uzyskało poparcie senatora Krzysztofa Zaremby¹⁹, który zarzucał politykom Platformy, że doprowadzili do upadku Stoczni Szczecińskiej²⁰. Należy także podkreślić, że J. Kaczyński był jednym z nielicznych kandydatów, którzy podczas kampanii wyborczej przed pierwszą turą głosowania nie odwiedzili Szczecina.

Jak już wspomniano, na początku kampanii problem z wystawieniem kandydata miało SLD. W wyniku wewnątrzpartyjnych dyskusji uznano, że po tragicznej śmierci J. Szmajdzińskiego nowym kandydatem Sojuszu na Prezydenta RP zostanie, pochodzący ze Szczecina, przewodniczący tej formacji politycznej – Grzegorz Napieralski, który objął również – po tragicznie zmarłym – stanowisko wicemarszałka Sejmu RP. Szczecińscy politycy z PO RP i PiS podkreślali brak doświadczenia lidera SLD, natomiast członkowie Sojuszu stwierdzili, że wymaganą wiedzę już posiada, a dzięki swojemu wiekowi będzie w stanie przyciągnąć głosy młodszego elektoratu. Wcześniej wśród potencjalnych kandydatów SLD wymieniano m.in. Marka Siwca, Ryszarda Kalisza, a także Wło-

¹⁷ Ha, *Świnoujskie SLD jest oburzone wypowiedzią Komorowskiego w sprawie tunelu*, „GS”, 15.06.2010.

¹⁸ *Wybory prezydenckie 2010. Jarosław Kaczyński będzie kandydował*, „GS”, 26.04.2010.

¹⁹ Krzysztof Zaremba był wcześniej członkiem PO RP, jednak przed wyborami do Parlamentu w 2009 r. opuścił jej szeregi, aby bez powodzenia startować do Parlamentu Europejskiego z list euroseptycznego ugrupowania Libertas Polska¹⁹. Następnie postanowił związać się z PiS.

²⁰ Az, *Jacyna: Kaczyński to silny mężczyzna*, „GW.S”, 17.06.2010.

dzimierza Cimoszewicza²¹. Sam Grzegorz Napieralski w rozmowie z dziennikarką „Głosu Szczecińskiego” powiedział, że kandyduje m.in. dlatego, że chce być realną alternatywą dla dwóch prawicowych kandydatów – liberalno-konserwatywnego B. Komorowskiego i konserwatywno-liberalnego J. Kaczyńskiego. Zaznaczył również, że nie jest bez szans na zwycięstwo²².

Lider SLD wizytę w Szczecinie złożył 6 czerwca, podczas której zaprezentował swój Obywatelski Komitet Poparcia. Jak relacjonowała prasa, na spotkanie – odbywające się w parku przy Hotelu Park – przyszło około 200 osób, w zdecydowanej większości jego zwolenników. Natomiast poprzedniego dnia, z okazji Światowego Dnia Ochrony Środowiska, G. Napieralski odwiedził ośrodek szkoleniowo-badawczy Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Ostoi, w którym odbywało się spotkanie poświęcone energii odnawialnej²³.

Jeśli chodzi o pozostałych kandydatów, to 6 czerwca Szczecin odwiedził A. Olechowski, który mówił o tzw. pakcie na rzecz kobiet, mającym zagwarantować równe prawa dla kobiet, tak w życiu społecznym, jak i politycznym²⁴. Kolejnymi kandydatami, którzy 14 czerwca zawitali do Grodu Gryfa, byli B. Ziętek i K. Morawiecki²⁵. 15 czerwca zaś wizytę w Szczecinie złożył M. Jurek, który spotkał się z mieszkańcami w sali przy kościele pw. św. Stanisława Kostki. Jak donosiła prasa, na wiec przyszło kilkanaście osób, co lider Prawicy Rzeczypospolitej próbował wytłumaczyć faktem, że miało to być spotkanie tylko z działaczami jego ugrupowania, chociaż zaproszenia dla prasy zapowiadały spotkanie otwarte²⁶. Ostatnim kandydatem, który odwiedził Szczecin, był A. Lepper. Lider Samoobrony RP swój pobyt w mieście rozpoczął od

²¹ Az, *Napieralski chce być prezydentem RP. Opinie*, „GW.S”, 24.04.2010; Mdr, *Grzegorz Napieralski wystartuje w wyborach prezydenckich*, „GS”, 23.04.2010; M. Rudnicki, *Grzegorz Napieralski: swoje szanse na wygraną oceniam bardzo dobrze*, „GS”, 24.04.2010.

²² Y. Husaim-Sobecka, *Grzegorz Napieralski: Nie jestem betonem*, „GS”, 4.05.2010.

²³ Mdr, *Grzegorz Napieralski odwiedzi Szczecin i Ostoję*, „GS”, 4.06.2010; Mp, *Grzegorz Napieralski prosił o głosy szczecinian*, „GS”, 6.06.2010; M. Szczepkowska, *Piknik z Napieralskim*, „KS”, 7.06.2010.

²⁴ M. Szczepkowska, *Piknik z...*

²⁵ S, *Wybory 2010*, „KS”, 15.06.2010.

²⁶ *Ibidem*; Masz, *Jurek pod prąd*, „KS”, 16.06.2010.

obiadu w barze mlecznym Turysta, po którym udał się na zaplanowaną konferencję prasową²⁷.

Początkowo nie było pewne, czy przewodniczący Samoobrony RP wystartuje w wyborach. Jak donosiła prasa, z powodu wyroku skazującego w tzw. seksaferze PKW odmówiła jego rejestracji. Jednak już następnego dnia okazało się, że A. Lepper może kandydować, gdyż PKW chodziło o wyrok z 9 sierpnia 2009 r., m.in. za pomówienie z trybuny sejmowej w 2001 r. W. Cimoszewicza. Sąd Najwyższy umorzył ten wyrok z powodu przedawnienia sprawy, w wyniku czego A. Lepper mógł się ubiegać o najwyższy urząd w państwie²⁸.

Patrząc na niewielkie zainteresowanie mieszkańców Szczecina spotkaniami z kandydatami na Prezydenta RP, można się zgodzić z Magdaleną Szczepkowską z „Kuriera Szczecińskiego”, że na wiece partyjne nie chciało się przychodzić nawet członkom ugrupowań. Liczba osób obecnych na wspomnianych spotkaniach była mniejsza niż liczba członków PO RP, PiS czy SLD w Szczecinie²⁹. Wydaje się również, że w oczach samych pretendentów Szczecin – podobnie jak region zachodniopomorski – pozostawał na marginesie zainteresowania. Mogło to być spowodowane powodzią na południu kraju, skutecznie przyciągającą uwagę kandydatów.

Wyniki sondaży wyborczych, jakie ukazały się na łamach prasy lokalnej w Szczecinie

W badaniu przeprowadzonym 11 i 12 czerwca 2010 r. przez socjologów z Wyższej Szkoły Humanistycznej Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Szczecinie ponad 39% ankietowanych osób opowiedziało się za pretendentem Platformy. W dalszej kolejności znalazł się kandydat PiS – około 25% oraz przewodniczący SLD – prawie 13%. Natomiast – jak wynikało z przeprowadzonej analizy – jeżeli w drugiej turze znaleźliby się B. Komorowski i J. Ka-

²⁷ M. Łagocki, *Lepper w Szczecinie. Zjadł obiad za 13 złotych w barze mlecznym*, „GS”, 18.06.2010.

²⁸ *Andrzej Lepper nie będzie kandydował na prezydenta*, „GS”, 10.05.2010; *Andrzej Lepper będzie kandydował na prezydenta. PKW zmieniła zdanie*, „GS”, 11.05.2010.

²⁹ M. Szczepkowska, *Leniwi członkowie partii?*, „KS”, 17.06.2010.

czyński, to kandydat PO RP uzyskałby poparcie sięgające prawie 49%, a poparcie dla lidera PiS wyniosłoby około 26%³⁰.

Z kolei 16 czerwca dziennikarze „Gazety Wyborczej. Szczecin” zapytali na Deptaku Bogusława sto przypadkowych osób, na kogo oddadzą swój głos. W tym zdecydowanie niereprezentatywnym sondażu największe poparcie uzyskał B. Komorowski (46 głosów), za nim znaleźli się G. Napieralski (13) i J. Kaczyński (11)³¹.

W odniesieniu do wszystkich badań opinii publicznej można zaobserwować dużą różnicę między sondażami przeprowadzonymi przez poszczególne agencje. Jednak mimo występujących między nimi różnic co do wielkości poparcia dla poszczególnych kandydatów – kolejność w pierwszej trójce pozostawała bez zmian. Liderem sondaży niezmiennie był B. Komorowski, na drugim miejscu znajdował się J. Kaczyński, natomiast na trzeciej pozycji utrzymywał się G. Napieralski³².

W Szczecinie, podobnie jak w skali ogólnopolskiej, na szeroką skalę prowadzono kampanię na rzecz udziału w wyborach. Zachęcały do tego różne organizacje pozarządowe, m.in. Fundacja im. Stefana Batorego. Ogólnopolską kampanię przeprowadzano pod hasłem „Gdziekolwiek będziesz, zagłosuj”³³. W samym Szczecinie 18 czerwca młodzież akademicka z Uniwersytetu Szczecińskiego zorganizowała happening pod nazwą „Zamiast na zakupy idź na wybory”, który miał zachęcić mieszkańców miasta do wzięcia udziału w głosowaniu³⁴.

Wyniki wyborów Prezydenta RP w Szczecinie

W Szczecinie największą popularnością, podobnie jak w wyborach z 2005 r., cieszył się kandydat PO RP. Bronisław Komorowski wyraźnie zdeklasował rywali. Na drugim miejscu uplasował się pretendent PiS, identycznie jak

³⁰ M. Jaszczynski, *Szczecin głosuje na Komorowskiego, Napieralski w tyle*, „GS”, 14.06.2010; Ag, *Preferencje szczecinian*, „KS”, 16.06.2010.

³¹ Sl, Ed, *Wybory w Szczecinie. Sondaż absolutnie niereprezentatywny*, „GW.S”, 17.06.2010.

³² M. Rudnicki, *Półowa Polaków nie przyznaje się, na kogo zagłosuje. Czy Kaczyński zbliżył się do Komorowskiego?*, „GS”, 18.06.2010.

³³ Masz, *Gdziekolwiek będziesz, zagłosuj*, „KS”, 2.06.2010.

³⁴ M. Klimczak, *Pod Galaxi studenci zachęcali do głosowania w wyborach prezydenckich*, „GS”, 18.06.2010.

w 2005 r.³⁵ Trzecie miejsce przypadło liderowi SLD, który w Szczecinie osiągnął procentowo wyższy wynik niż w skali kraju, co było spowodowane m.in. faktem, że Szczecin jest jego rodzinnym miastem. Generalnie wyniki w odniesieniu do trzech pierwszych kandydatów nie odbiegały od odnotowanych w skali województwa zachodniopomorskiego i całego kraju³⁶. Wyniki wyborów Prezydenta RP w Szczecinie prezentuje tabela 2, natomiast w skali całego województwa – tabela 3.

Tabela 2

Wyniki pierwszej tury głosowania na Prezydenta RP w 2010 r. w Szczecinie

Lp.	Imię i nazwisko	Liczba głosów	Procent głosów	Udział w ponownym głosowaniu
1	Bronisław Komorowski	90 478	48,24	Tak
2	Jarosław Kaczyński	50 755	27,06	Tak
3	Grzegorz Napieralski	32 954	17,57	Nie
4	Janusz Korwin-Mikke	5 852	3,12	Nie
5	Andrzej Olechowski	3 534	1,88	Nie
6	Marek Jurek	1 378	0,73	Nie
7	Andrzej Lepper	1 123	0,60	Nie
8	Waldemar Pawlak	1 011	0,54	Nie
9	Bogusław Ziętek	256	0,14	Nie
10	Kornel Morawiecki	227	0,12	Nie

Źródło: na podstawie dokumentów PKW.

Analiza wyników wyborów pozwala stwierdzić, że od 2005 r., kiedy to zarówno w Szczecinie, jak i w całym województwie zachodniopomorskim uwidoczniły się centrowe preferencje mieszkańców w postaci wysokiego poparcia udzielonego PO RP, pozostały one niezmienione do wyborów z roku 2010.

Oceniając zaś wyniki pierwszej tury wyborów w skali ogólnopolskiej, socjolog Jacek Leoński w wywiadzie udzielonym „Gazecie Wyborczej. Szczecin” powiedział, iż podział kraju na północ i zachód, popierające PO RP, oraz

³⁵ Patrz szerzej: P. Chrobak, *Wybory parlamentarne 2005 w okręgu szczecińskim oraz prezydenckie 2005 w województwie zachodniopomorskim*, *Kronika Szczecina 2005*, nr XXIV, Szczecin 2006, s. 206–212.

³⁶ Na podstawie danych PKW; Obwieszczenie PKW z dnia 21 czerwca 2010 r. o wynikach głosowania...

wschód i południe, opowiadające się za PiS, sięga jeszcze – co ciekawe – czasów zaborów³⁷.

Tabela 3

Wyniki pierwszej tury głosowania na Prezydenta RP w 2010 roku
w województwie zachodniopomorskim

Lp.	Imię i nazwisko	Liczba głosów	Procent głosów	Udział w ponownym głosowaniu
1	Bronisław Komorowski	358 745	49,99	Tak
2	Jarosław Kaczyński	179 232	24,97	Tak
3	Grzegorz Napieralski	126 381	17,61	Nie
4	Janusz Korwin-Mikke	17 265	2,41	Nie
5	Andrzej Lepper	11 215	1,56	Nie
6	Andrzej Olechowski	10 391	1,45	Nie
7	Waldemar Pawlak	7 877	1,10	Nie
8	Marek Jurek	4 691	0,65	Nie
9	Bogusław Ziętek	1 006	0,14	Nie
10	Kornel Morawiecki	891	0,12	Nie

Źródło: Obwieszczenie PKW z dnia 21 czerwca 2010 r. o wynikach głosowania...

³⁷ „Ten podział nie zarysował się po raz pierwszy. We wcześniejszych wyborach parlamentarnych był bardzo podobny, na Polskę popierającą PO i Polskę PiS. Wynika z tego, że społeczność na wschód od Wisły jest mocno tradycyjna, bardziej katolicka, prawicowa. I do tej społeczności retoryka konserwatywna, odwołująca się do tradycji bardziej przemawia. Te poglądy wynikają z tego, że na wschodzie wciąż jest dość silna kontrola rodzinna, sąsiedzka, parafialna. Tam trudno wychylić się z odmiennymi poglądami. Na zachodzie jest inaczej. Mamy większy kontakt ze społeczeństwami państw zachodnich, gdzie bardziej stawia się na racjonalizm, gdzie tradycyjne wartości nie są pielęgnowane. [...] Widać dość wyraźnie, gdzie był zabór rosyjski i austro-węgierski, a gdzie pruski. W tym ostatnim mamy także do czynienia ze społecznością, która jest na tych ziemiach z dziada pradziada, ale one były jednak pod wpływem innych wartości. Mamy śląski kult pracy, wielkopolski pozytywizm, pomorski szacunek dla pracy. Tu nie dominowało odwoływanie się do wielkich czynów, powstań, tylko do pracy od podstaw i postawy bardziej racjonalne. Nie bez znaczenia jest też to, że są to ziemie bogatsze, lepiej rozwinięte niż wschodnia Polska”. A. Kraśnicki jr., *Wybory: dlaczego Polska tak się podzieliła?*, „GW.S”, 23.06.2010.

Kampania wyborcza przed ponownym głosowaniem³⁸

Jak donosiła prasa, bardzo wysoką frekwencję odnotowano w gminach nadmorskich. Z pewnością było to spowodowane faktem, że już pierwsze głosowanie odbywało się w okresie urlopowym, a duża część wczasowiczów pobrała zaświadczenia uprawniające do głosowania poza swoim miejscem zamieszkania³⁹.

Z pewnością zaskoczeniem mógł być dobry wynik Grzegorza Napieralskiego, który, jak sam stwierdził, nie spodziewał się tak wysokiego poparcia dla swojej kandydatury. Ten wynik przewodniczącego SLD spowodował, że obaj pretendenci, którzy przeszli do drugiej tury, rozpoczęli zabiegi o jego poparcie. Jednak Napieralski na pierwszej powyborczej konferencji prasowej, zorganizowanej w Szczecinie na Jasnych Błoniach 22 czerwca 2010 r., nie udzielił swojej rekomendacji żadnemu z kandydatów⁴⁰.

Przed ponownym głosowaniem szczecińscy członkowie Platformy m.in. rozdawali ulotki zachęcające do głosowania na B. Komorowskiego i jednocześnie zniechęcające do kandydatury J. Kaczyńskiego, za pomocą obrazu stworzonego techniką tzw. druku soczewkowego⁴¹. Z kolei szczecińscy członkowie PiS pod hasłem „Kaczyński-Cykliści” rozdawali ulotki, jeżdżąc na rowerach. Miała to być kampania pozytywna w odpowiedzi na negatywną kampanię PO RP, jaką partia Tuska prowadziła poprzez rozdawanie wspomnianych ulotek⁴².

³⁸ Kampania wyborcza napisana na podstawie tekstu: P. Chrobak, *Wybory Prezydenta RP w 2010...*, s. 118–120.

³⁹ J. Kowalewska, *Jak za-głosowaliśmy?*, „GW.S”, 20.06.2010; Mp, *Wybory prezydenckie w regionie. Komorowski górą. Świątyni Napieralski i rekordy frekwencji*, „GS”, 20.06.2010; Żak, *Rekordowe Ustronie*, „KS”, 21.06.2010; M. Szczepkowska, *Komorowski dwa razy lepszy*, „KS”, 22.06.2010.

⁴⁰ A. Zadworny, *Napieralski w Szczecinie. Nie powiedział kogo poprze*, „GW.S”, 22.06.2010; M. Parkitny, *Grzegorz Napieralski dziś odwiedzi Szczecin. Pyta siebie oraz wyborców*, „GS”, 22.06.2010; *idem*, *Grzegorz Napieralski odwiedził Szczecin – Chcę być uczciwy wobec moich wyborców*, „GS”, 22.06.2010.

⁴¹ „W zależności od tego, pod jakim kątem się na nie patrzy, raz widać radosnych Bronisława Komorowskiego i Donalda Tuska unoszącego ręce w geście zwycięstwa, a raz Jarosława Kaczyńskiego i o. Tadeusza Rydzyka z Radia Maryja z twarzami wykrzywionymi w grymasach złości. Uzupełnieniem obu obrazków są hasła „Zgoda buduje” (przy Komorowskim) i „Niezgoda rujnuje” (przy Kaczyńskim)”. Sl, *PO uderza trójwymiarowo w Jarosława Kaczyńskiego*, „GW.S”, 28.06.2010.

⁴² Kov, *Kaczyński-Cykliści: polityczna przejażdżka PiS*, „GW.S”, 29.06.2010; Masz, *Przejażdżka z Jarkiem*, „KS”, 30.2010.

W odniesieniu do nieobecności w Szczecinie prezesa PiS przed pierwszym głosowaniem należy zauważyć, że 21 czerwca, zaraz po pierwszej turze wyborów, J. Kaczyński złożył kilkugodzinną wizytę w Szczecinie, gdzie spotkał się z mieszkańcami miasta na Wałach Chrobrego. Było to pierwsze spotkanie lidera PiS rozpoczynające kampanię przed ponownym głosowaniem. Wystąpienie prezesa PiS skupiało się głównie na stwierdzeniu, że w Szczecinie zlikwidowano dużą część zakładów przemysłowych – w tym stoczni – które dawały miejsca pracy. J. Kaczyński twierdził, że Szczecin jest marginalizowany⁴³. Oceniając to spotkanie, można się zgodzić z M. Szczepkowską, która uznała, że przyjazd Kaczyńskiego do Szczecina zaraz po pierwszej turze głosowania nie był przypadkowy, gdyż to właśnie w rodzinnym mieście lidera SLD sztab prezesa PiS postanowił walczyć o głosy lewicy, co było widoczne m.in. w słowach Kaczyńskiego, że nie będzie już więcej nazywać działaczy SLD postkomunistami. Stwierdził również, że nie przeszkadza mu określanie PiS jako partii lewicowej, ze względu na jej szeroki program socjalny⁴⁴.

1 lipca nadmorskie miejscowości w regionie zachodniopomorskim: Rewal, Pogorzelić, Mrzeżyno i Kołobrzeg odwiedził B. Komorowski. W pierwszym głosowaniu uzyskał on tutaj bardzo wysokie poparcie⁴⁵.

Szczecińska prasa zwróciła także uwagę na wpisy, jakich dokonywała na Twitterze⁴⁶ posłanka na Sejm RP Renata Zaremba z PO RP. Jak stwierdziła Jolanta Kowalewska, dziennikarka lokalnego dodatku do „Gazety Wyborczej”, posłanka ta, tłumacząc, że jest to żartobliwy sposób prowadzenia kampanii wyborczej, parodiowała katastrofę prezydenckiego samolotu w Smoleńsku, pogrzeb Lecha Kaczyńskiego na Wawelu i powódź, jaka nawiedziła południe Polski na początku lata 2010 r.⁴⁷ Według dziennikarki, żartowanie z katastrofy

⁴³ Mdr, *Jarosław Kaczyński odwiedzi dzisiaj Szczecin*, „GS”, 21.06.2010; M. Rudnicki, *Kaczyński w Szczecinie. Chcę, by Niemcy tu szukali pracy*, „GS”, 21.06.2010; M. Szczepkowska, *Śpiewający wiec i „Sto lat”*, „KS”, 22.06.2010.

⁴⁴ M. Szczepkowska, *Starsi panowie dwaj...*, „KS”, 25.06.2010.

⁴⁵ A. Zadworny, *Komorowski wśród plażowiczów*, „GW.S”, 1.07.2010.

⁴⁶ Twitter jest darmowym serwisem społecznościowym, umożliwiającym mikroblogowanie.

⁴⁷ Jak pisze J. Kowalewska: „Z wpisów Renaty Zaremby na Twitterze: »Znak pierwszy: Na wieść o locie LK (Lecha Kaczyńskiego – przyp. red.) na wiec na grobach katyńskich mgła zapadła nad Smoleńskiem – znak zignorowano«. Potem posłanka kontynuuje: »Znaki dla Narodu. Znak Drugi – na wieść o pochówku LK na Wawelu wulkan wyrzucił pył, uniemożliwiający przylot osobistości – znak zignorowano«. Na koniec alarmuje: »Znak Trzeci – na wieść że JK (Jarosław Kaczyński) kandyduje, wody zalały Polskę, nie zignorujcie tego znaku, to już ostatni.

i śmierci przez R. Zarembę nie spodobało się członkom PiS, a także politycy z PO RP odcięli się od takiego sposobu prowadzenia kampanii wyborczej⁴⁸.

Inną sprawą, jaką odnotował Tomasz Maciejewski, również dziennikarz lokalnego dodatku do „Gazety Wyborczej”, były wysokie wynagrodzenia urzędników – szczególnie tych pełniących kierownicze funkcje – w Biurze Obsługi Interesantów w Urzędzie Miasta Szczecina za dodatkowe 22 godziny pracy przed wyborami oraz dyżury w niedzielę wyborczą. Mimo podjętych prób dziennikarz – jak zaznacza – nie uzyskał odpowiedzi na pytanie, dlaczego osoby na kierowniczych stanowiskach otrzymały wynagrodzenie dochodzące nawet do 3750 zł brutto. Redaktora interesowało zwłaszcza, kto sporządził umowę dyrektora BOI – Lidii Matlak opiewającą na 3500 zł, gdyż to właśnie ona ustalała listy pracowników i ich wynagrodzenia, o swojej umowie zaś – jak powiedziała dziennikarzowi – nic nie wiedziała⁴⁹.

W związku z wysoką frekwencją wyborczą w gminach nadmorskich w pierwszym głosowaniu, także przed drugą turą wyborów gminy leżące nad morzem poczyniły specjalne przygotowania. Jak donosiła prasa, w niektórych ośrodkach wczasowych zorganizowano lokale wyborcze, a także zaopatrzone się w dodatkową ilość kart do głosowania. Działania te okazały się słuszne, gdyż w drugiej turze wczasowicze również licznie udali się oddać swój głos w wyborach, skutecznie zwiększając frekwencję we wspomnianych gminach. Po sprawdzeniu kart do głosowania okazało się, że zdecydowanym poparciem wśród mieszkańców gmin nadmorskich oraz odpoczywających w nich turystów ponownie cieszył się B. Komorowski⁵⁰.

W odniesieniu do wysokiej frekwencji w gminach nadmorskich zwraca uwagę fakt, że, podobnie jak w pierwszej turze wyborów prezydenckich i w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2009 r., mieszkańcy wioski Bieczyno, leżącej w gminie Trzebiatów, postanowili nie pójść na wybory. Ta forma

Cierpliwość Opatrzności się wyczerpała». J. Kowalewska, *Jak posłanka PO zle znaki na Twitterze czyta*, „GW.S”, 29.06.2010.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ T. Maciejewski, *Dorabianie na wyborach*, „GW.S”, 1.07.2010; *idem*, *Sekretarz miasta nie odpowiada na najważniejsze pytania*, „GW.S”, 3.07.2010.

⁵⁰ J. Kowalewska, *Druga tura wyborów. Z plaży na głosowanie*, „GW.S”, 30.06.2010; *eadem*, *Nad morzem tłok przy urnach aż miło*, „GW.S”, 4.07.2010; M. Rabenda, *Turyści podnieśli frekwencję*, „GW.S”, 6.07.2010; Mp, *W Zachodniopomorskiem Komorowski zmiażdżył Kaczyńskiego 65 do 35 procent*, „GS”, 5.07.2010; *idem*, *Wybory 2010. Ostateczne wyniki: Bronisław Komorowski 53,01 proc. głosów, Jarosław Kaczyński – 46,99 proc.*, „GS”, 5.07.2010.

protestu jest wynikiem niewyremontowania – mimo obietnic od lat składanych przez władze starostwa i województwa – drogi Bieczyno–Gorzysław, umożliwiającej dojazd do ich miejscowości⁵¹.

Po ogłoszeniu wstępnych wyników wyborów szczecińska prasa relacjonowała również reakcje lokalnych polityków PO RP oraz PiS, zebranych na wieczorach wyborczych. Podobnie jak w pierwszym głosowaniu, także w ponownym B. Komorowski uzyskał lepszy wynik od J. Kaczyńskiego⁵². Na łamach „Gazety Wyborczej. Szczecin” można było przeczytać również opinie lokalnych polityków PO RP, PiS i SLD, dotyczące wyników wyborów w Szczecinie. Politycy z SLD oraz PiS zaznaczyli w swoich wypowiedziach gorszy wynik B. Komorowskiego w samym Szczecinie niż w regionie, przypisując to skandalom wywołanym przez szczecińską PO RP⁵³.

Wyniki drugiej tury wyborów Prezydenta RP w Szczecinie

W Szczecinie – podobnie jak w całym kraju – zwycięzcą wyborów został B. Komorowski, który zdobył 113 028 głosów (64,54%), pokonując tym samym różnicą 50 918 głosów (29,08%) J. Kaczyńskiego, który uzyskał 62 110 głosów (35,46%). Należy zauważyć, że na 200 obwodowych komisji wyborczych w Szczecinie kandydat PO RP zwyciężył aż w 198. Zdecydowane zwycięstwo B. Komorowski odniósł także w skali całego województwa zachodniopomorskiego (pokonał swojego rywala we wszystkich powiatach omawianego regionu), w którym zdobył 480 357 głosów (66,26%), a więc o 235 712 więcej (32,52%), od lidera PiS, który uzyskał 244 645 głosów (33,74%)⁵⁴.

⁵¹ Ma, *Bieczyno znów nie idzie na wybory*, „GW.S”, 3.07.2010; Żak, *Rekordowe Ustronie...*

⁵² A. Zadworny, *Radość i „misiaczki” w szczecińskiej Platformie*, „GW.S”, 4.07.2010; Ma, *Szczecin: Komorowski 64 proc., Kaczyński – 35 proc.*, „GW.S”, 4.07.2010; Jaz, *Sztab PiS w Szczecinie: wielkie uuuuuu*, „GW.S”, 4.07.2010; A. Zadworny, *Dwa razy więcej głosów za Komorowskim*, „GW.S”, 6.07.2010.

⁵³ Leszek Dobrzyński powiedział m.in.: „Wynik tych wyborów w naszym regionie wskazywałby na to, że kandydatowi Platformy nie zaszkodziły wpadki i skandale narkotykowe oraz kryminalne związane z działalnością lokalnych działaczy PO. Wyborcy to rozdzielają. Choć trochę gorszy wynik Komorowskiego w samym Szczecinie mógłby wskazywać na to, że jednak lokalni działacze trochę mu zaszkadzili”. Az, Mg, *Wysoka wygrana Komorowskiego – opinie*, „GW.S”, 6.07.2010.

⁵⁴ Na podstawie dokumentów PKW; Obwieszczenie PKW z dnia 5 lipca 2010 r. o wynikach ponownego głosowania...

Frekwencja

W pierwszej turze głosowania w kraju zainteresowanie wyborami sięgnęło 54,94%. W województwie zachodniopomorskim frekwencja wyniosła 52,53%, co pod względem zainteresowania wyborami dało dziewiąte miejsce na tle pozostałych regionów. W Szczecinie uprawnione do głosowania były 318 492 osoby, z których swój głos oddało 189 018 wyborców; dało to frekwencję na poziomie 59,35%. Na tle pozostałych powiatów grodzkich Szczecin ułożył się na drugim miejscu, zaraz za Koszalinem (60,00%) i wyprzedzając Świnoujście (57,03%). Wśród powiatów grodzkich i ziemskich Szczecin także uzyskał drugi wynik w skali województwa. W odniesieniu do miast powyżej 250 tys. mieszkańców ułożył się na przedostatniej, 10. pozycji, zaraz za Białymstokiem⁵⁵. Poziom frekwencji w poszczególnych powiatach województwa zachodniopomorskiego prezentuje tabela 4, natomiast w miastach powyżej 250 tys. mieszkańców – tabela 5.

W ponownym głosowaniu frekwencja w kraju wzrosła o 0,37% i wyniosła 55,31%. W województwie zachodniopomorskim zainteresowanie wyborami wyniosło 52,28% (spadek o 0,25% w odniesieniu do pierwszej tury), co dało 12. miejsce w skali województw, czyli o trzy lokaty niżej w porównaniu z pierwszym głosowaniem. W Szczecinie zainteresowanie wyborami w stosunku do pierwszego głosowania spadło o 2,4% i wyniosło 56,95%, gdyż do urn wyborczych poszło 177 538 wyborców, spośród 311 764 uprawnionych do oddania głosu. Na tle powiatów grodzkich Szczecin ułożył się na ostatniej, trzeciej pozycji, za Koszalinem (59,84%) i Świnoujściem (58,47%). Natomiast w odniesieniu do powiatów grodzkich i ziemskich zajął piąte miejsce, co oznacza spadek o dwie lokaty w porównaniu z pierwszą turą. Z kolei w porównaniu z frekwencją w miastach powyżej 250 tys. mieszkańców Szczecin spadł o jedną lokatę i zajął ostatnie, 11. miejsce⁵⁶. Poziom frekwencji w drugiej turze głosowania w poszczególnych powiatach województwa zachodniopomorskiego przedstawia tabela 4, natomiast w miastach powyżej 250 tys. mieszkańców – tabela 5.

⁵⁵ Na podstawie dokumentów PKW; Obwieszczenie PKW z dnia 21 czerwca 2010 r. o wynikach głosowania...

⁵⁶ Na podstawie dokumentów PKW; Obwieszczenie PKW z dnia 5 lipca 2010 r. o wynikach ponownego głosowania...

Tabela 4

Poziom frekwencji w poszczególnych powiatach województwa zachodniopomorskiego w wyborach prezydenckich w 2010 r.

Lp.	Nazwa powiatu	Frekwencja (%)	
		I tura	II tura
1	Białogardzki	44,96	45,11
2	Choszczeński	42,47	41,78
3	Drawski	46,82	46,54
4	Goleniowski	49,31	47,31
5	Gryfiński	52,00	56,74
6	Gryfiński	46,90	45,70
7	Kamieński	52,46	57,80
8	Kołobrzeski	58,33	61,86
9	Koszaliński	49,80	53,33
10	Łobeski	42,41	41,57
11	Mysłiborski	46,86	46,06
12	Policki	57,06	53,79
13	Pyrzycki	46,18	44,75
14	Sławieński	49,57	52,24
15	Stargardzki	50,46	48,96
16	Szczecinecki	48,08	47,41
17	Świdwiński	45,99	44,57
18	Wałecki	48,34	47,70
19	Koszalin (miasto)	60,00	59,84
20	Szczecin (miasto)	59,35	56,95
21	Świnoujście (miasto)	57,03	58,47

Źródło: na podstawie dokumentów PKW.

Tabela 5

Frekwencja w miastach powyżej 250 tys. mieszkańców w wyborach prezydenckich w 2010 r.

Lp.	Miasto	Frekwencja (%)	
		I tura	II tura
1	Wrocław	62,65	61,45
2	Bydgoszcz	60,65	57,87
3	Lublin	61,83	60,69
4	Łódź	60,32	58,19
5	Kraków	63,73	63,10
6	Warszawa	68,93	66,91
7	Białystok	59,26	60,23
8	Gdańsk	65,02	64,74
9	Katowice	59,79	57,48
10	Poznań	65,47	63,20
11	Szczecin	59,35	56,95

Źródło: na podstawie dokumentów PKW.

Wybory samorządowe w Szczecinie w 2010 roku

W 2010 r. o swoją reprezentację w Radzie Miasta Szczecina ubiegało się jedenaście komitetów wyborczych⁵⁷, o trzy mniej niż w poprzednich wyborach, a także aż o połowę mniej niż w wyborach z 2002 r.⁵⁸ O 31 mandatów rywalizowało ze sobą łącznie 473 kandydatów. Analogicznie do wyborów z 2006 r., miasto było podzielone na pięć okręgów wyborczych⁵⁹, w których w przeciwieństwie do poprzedniej elekcji nie zaszły zmiany w liczbie wybieranych radnych⁶⁰.

Można zauważyć, że liczba kandydatów na stanowisko prezydenta Szczecina zmniejszała się z każdą kolejną elekcją (podobnie jak liczba komitetów w wyborach do Rady Miasta). W 2002 roku pretendentów było trzynastu, najwięcej w skali kraju – w roku 2006 o dwu mniej, zaś w 2010 o urząd rywalizowało siedmiu⁶¹. Należy także zaznaczyć, że w przeciwieństwie do poprzednich wyborów w trakcie kampanii żadna z osób nie wycofała swojej kandydatury⁶².

Wśród pretendentów znaleźli się: 1) ubiegający się o reelekcję Piotr Krzystek – zastępca prezydenta Mariana Jurczyka w latach 2002–2004; 2) Anna Nowak – jako jedyna przez całą kadencję 2002–2006 pełniła funkcję zastępcy M. Jurczyka; 3) Arkadiusz Litwiński – radny RM Szczecina III (1998–2002) oraz IV (2002–2006) kadencji, poseł na Sejm RP V (2005–2007) i VI (2007–2010) kadencji; 4) Krzysztof Zaremba – radny RM Szczecina III kadencji, poseł na Sejm RP IV (2001–2005) oraz V kadencji, następnie senator VII (2007–2010) kadencji; 5) Bartłomiej Sochański – radny RM Szczecina I (1990–1994) i III kadencji, prezydent Szczecina w latach 1994–1998, od 2001 roku pełni

⁵⁷ Komitet Wyborczy (KW) SLD, KW PSL, KW PO RP, KW PiS, Komitet Wyborczy Wyborców (KWW), Niezależny Ruch Społeczny Zachodniopomorskie (NRSZ), KWW Piotra Krzystka Szczecin Dla Pokoleń (PK SDP), KWW Bartłomieja Sochańskiego – Obudźmy Szczecin (BS-OS), KW Stowarzyszenia Serce (SS), KWW Małgorzaty Jacyna-Witt (MJW), KW Ruch Przełomu Narodowego (RPN) oraz KWW Marcina Miśniakiewicza (MM). Źródło: na podstawie dokumentów PKW.

⁵⁸ Patrz szerzej: P. Chrobak, *Wybory samorządowe w województwie zachodniopomorskim w latach 1998–2006 na tle kraju*, „Przegląd Zachodniopomorski” 2010, nr 1, s. 40, 48.

⁵⁹ Liczba wybieranych radnych w poszczególnych okręgach wyborczych: nr 1 – 7 radnych, nr 2 – 7 radnych, nr 3 – 5 radnych, nr 4 – 6 radnych oraz nr 5 – 6 radnych.

⁶⁰ P. Chrobak, *Wybory samorządowe w województwie zachodniopomorskim...*, s. 48–49.

⁶¹ Małgorzata Jacyna-Witt (KWW MJW), Piotr Krzystek (KWW PK SDP), Arkadiusz Litwiński (KW PO RP), Anna Nowak (KW PSL), Bartłomiej Sochański (KWW BS-OS), Jędrzej Wijas (KW SLD) oraz Krzysztof Zaremba (KW PiS). Źródło: na podstawie dokumentów PKW.

⁶² Patrz szerzej: P. Chrobak, *Wybory samorządowe 2006 roku w Szczecinie*, *Kronika Szczecina 2006*, nr XXV, s. 199, 208.

funkcję konsula honorowego Niemiec w Szczecinie; 6) Małgorzata Jacyna-Witt – radna RM Szczecina IV kadencji, następnie radna Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego III (2006–2010) kadencji; 7) Jędrzej Wijas – radny RM Szczecina IV oraz V (2006–2010) kadencji⁶³. Jak wynika z powyższych informacji, żaden z kandydatów nie był nowicjuszem pod względem stażu w samorządzie, a część mogła się wykazać także doświadczeniem parlamentarnym. Była to nowa sytuacja w odniesieniu do lat 2002 i 2006, gdy o fotel prezydenta Szczecina ubiegały się również osoby niemające doświadczenia w działalności samorządowej, co jednak nie oznacza, że były gorszymi kandydatami, gdyż mandat radnego nie wiąże się z automatycznym nabyciem właściwych kompetencji.

Wyniki wyborów na prezydenta miasta oraz do RM Szczecina

Podobnie jak w 2006 r., zwycięzcą wyborów do Rady Miasta została PO RP. Ugrupowanie Donalda Tuska ponownie zdobyło 15 mandatów, czyli o jeden za mało do samodzielnego rządzenia. Jednocześnie analogicznie do poprzednich wyborów drugie miejsce zajęło PiS, z tą różnicą, że w porównaniu z 2006 r. straciło trzy mandaty, gdyż w 2010 r. uzyskało ich siedem. Także SLD utrzymało trzecią lokatę i tak jak cztery lata wcześniej wywalczyło sześć mandatów, z tym że w 2006 r. Sojusz wchodził w skład centrolewicowej koalicji. W przeciwieństwie do poprzednich wyborów, w 2010 r. w RM Szczecina oprócz trzech komitetów partyjnych pojawiła się reprezentacja dwóch komitetów bezpartyjnych – Piotra Krzystka Szczecin Dla Pokoleń oraz Małgorzaty Jacyny-Witt. Natomiast mimo iż komitet Bartłomieja Sochańskiego Obudźmy Szczecin zdobył łącznie więcej głosów niż komitet MJ-W, to jednak w poszczególnych okręgach wyborczych – w przeciwieństwie do komitetu MJ-W – nie miał na tyle silnego poparcia, aby uczestniczyć w podziale mandatów⁶⁴. Wyniki wyborów do RM Szczecina zawiera tabela 6.

⁶³ Na podstawie dokumentów PKW, Urzędu Miasta Szczecin oraz Kancelarii Sejmu i Senatu RP.

⁶⁴ Obwieszczenie Komisarza Wyborczego w Szczecinie z dnia 23 listopada 2010 r. o wynikach wyborów do rad na obszarze województwa zachodniopomorskiego; P. Chrobak, *Wybory samorządowe w 2006 roku w Szczecinie oraz do Sejmiku...*, s. 37–39.

Tabela 6

Wyniki wyborów do Rady Miasta Szczecina w 2010 r.

Nazwa komitetu	Okręg wyborczy	Imię i nazwisko	Uzyskane głosy		Procent głosów		Miejsce na liście
			kandydata	komitetu	kandydata	komitetu	
KW PO RP	I	Tomasz Grodzki	1 927	38 510	7,84	33,40	1
		Joanna Bródka	1 714		6,97		4
		Władysław Dzikowski	1 381		5,62		2
	II	Urszula Pańska	2 317		9,54		1
		Jolanta Bałicka	1 461		6,01		2
		Łukasz Tyszler	1 078		4,44		3
	III	Bazyli Baran	1 910		10,58		1
		Maria Herczyńska	1 381		7,65		2
		Jan Stopyra	866		4,80		3
	IV	Jerzy Sieńko	2 566		9,92		1
		Grażyna Zielińska	2 130		8,23		3
		Marcin Paluch	1 471		5,69		4
	V	Jan Posłuszny	1 816		8,08		1
		Arkadiusz Marchewka	1 644		7,31		4
		Judyta Lemm	1 278		5,68		2
KW PiS	I	Stefania Biernat	2 557	23 774	10,40	20,62	1
	II	Artur Szalabawka	2 140		8,81		1
		Witold Dąbrowski	799		3,29		3
	III	Tomasz Hinc	2 007		11,12		1
	IV	Marek Duklanowski	1 669		6,45		3
Piotr Jana		1 405	5,43	1			
V	Leszek Duklanowski	2 167	9,64	1			
KW SLD	I	Henryk Jerzyk	1 674	20 377	6,81	17,67	3
		Jędrzej Wijas	1 496		6,09		1
	II	Marcin Napieralski	2 054		8,46		1
	III	Adam Kozłowski	980		5,43		1
	IV	Dawid Krystek	1 508		5,83		1
V	Piotr Kęsik	1 943	8,64	1			
KWW PK SDP	I	Marek Kolbowicz	1 006	12 472	4,09	10,82	1
	V	Piotr Krzystek	1 516		6,74		1
KWW MJ-W	II	Małgorzata Jacyna-Witt	2 007	6 753	8,26	5,86	1
KWW BS-OS	-----	-----	-----	8 495	-----	7,37	-----
KW PSL	-----	-----	-----	2 847	-----	2,47	-----
KWW NRSZ	-----	-----	-----	890	-----	0,77	-----
KW SS	-----	-----	-----	557	-----	0,48	-----
KW RPN	-----	-----	-----	336	-----	0,29	-----
KWW MM	-----	-----	-----	278	-----	0,24	-----

Źródło: na podstawie dokumentów PKW.

W Szczecinie zainteresowanie wyborami wyniosło 37,45%, gdyż udział w wyborach wzięło 119 414 osób spośród 318 488 uprawnionych do oddania głosu. W 2010 r. nastąpił spadek frekwencji o 5,40% w porównaniu z rokiem 2006 oraz wzrost o 5,30% w odniesieniu do 2002 r. W roku 2010 największe zainteresowanie wyborami odnotowano w okręgu nr 4, analogicznie do lat 2006 i 2002, natomiast najmniejsze w okręgu nr 2, podobnie jak w 2006 r. (z kolei

w 2002 r. najniższa frekwencja wystąpiła w okręgu nr 1)⁶⁵. Poziom frekwencji w poszczególnych okręgach wyborczych przedstawia tabela 7.

Tabela 7

Frekwencja w wyborach do Rady Miasta Szczecina w latach 2002–2010

Numer okręgu wyborczego	Frekwencja (%)		
	2002 r.	2006 r.	2010 r.
I	29,35	41,34	36,06
II	31,20	41,05	35,24
III	32,34	41,59	36,01
IV	35,53	47,52	42,06
V	32,57	42,86	38,05
Suma	32,15	42,85	37,45

Źródło: na podstawie dokumentów PKW.

Zwycięzcą pierwszej tury wyborów prezydenta Szczecina – podobnie jak w poprzednich wyborach – został P. Krzystek. Z tą jednak różnicą, że w 2006 r. startował jako pretendent PO RP, a w 2010 jako kandydat niezależny, ubiegający się o najwyższy urząd w mieście z ramienia własnego komitetu. Na drugiej pozycji ulokował się reprezentant Platformy – A. Litwiński, ze stratą 5,30% do faworyta. W tej sytuacji w drugiej turze wyborów spotkali się kandydaci, którzy w dużej mierze zabiegali o ten sam elektorat, gdyż P. Krzystek po zwycięstwie w 2006 r. został członkiem ugrupowania D. Tuska i przez całą swoją kadencję – aż do momentu wystawienia kandydatury A. Litwińskiego – cieszył się poparciem wspomnianej partii. Natomiast wśród pozostałych pretendentów dość dobrym wynikiem mogli się pochwalić K. Zaremba, B. Sochański, a także M. Jacyna-Witt, natomiast J. Wijas i A. Nowak zdobyli poniżej 10% poparcia⁶⁶. Wyniki wyborów prezydenta Szczecina zawiera tabela 8.

⁶⁵ Na podstawie dokumentów PKW.

⁶⁶ *Ibidem*.

Tabela 8

Wyniki pierwszej tury wyborów prezydenta Szczecina w 2010 r.

Imię i nazwisko	Nazwa komitetu zgłaszającego	Liczba głosów	Procent głosów	Wybrany	Uczestniczy w drugiej turze
Piotr Krzystek	KWW PK SDP	31 321	26,55	Nie	Tak
Arkadiusz Litwiński	KW PO RP	25 066	21,25	Nie	Tak
Krzysztof Zaremba	KW PiS	21 096	17,89	Nie	Nie
Bartłomiej Sochański	KWW BS-OS	13 740	11,65	Nie	Nie
Małgorzata Jacyna-Witt	KWW MJW	13 305	11,28	Nie	Nie
Jędrzej Wijas	KW SLD	11 307	9,59	Nie	Nie
Anna Nowak	KW PSL	2 113	1,79	Nie	Nie

Źródło: na podstawie dokumentów PKW.

Jak widać, żadnemu z trzech ugrupowań (PO RP, PiS i SLD) cieszących się w Szczecinie największą popularnością konflikty wewnętrzne, towarzyszące wyłanianiu kandydata na prezydenta, nie opłaciły się. Konflikt w partii J. Kaczyńskiego spowodował, że M. Jacyna-Witt – która wydawała się naturalną pretendentką tego ugrupowania – utworzyła własny komitet, oficjalnym kandydatem PiS został bowiem K. Zaremba, kojarzony wcześniej z Platformą i Libertasem. Mogło to doprowadzić do tzw. rozmycia się głosów między zwolennikami wymienionych kandydatów, gdyż oboje zabiegali m.in. o poparcie elektoratu ugrupowania J. Kaczyńskiego.

W przypadku SLD problem pojawił się, gdy przygotowywany – m.in. w tym celu zasiadał jako reprezentant Sojuszu w komisji śledczej mającej wyjaśnić tzw. aferę hazardową – do roli kandydata na prezydenta Szczecina Bartosz Arłukowicz, mimo usilnych nalegań, w ostatniej chwili odmówił startu w wyborach. Spowodowało to, że SLD musiał w bardzo krótkim czasie znaleźć nowego kandydata. Dodatkowym problemem był fakt, iż szczecińska lewica nie miała innej osoby cieszącej się tak dużą popularnością jak B. Arłukowicz, który miał realnie szanse na walczenie prezydentury. W tej sytuacji pretendentem został młody radny lewicy J. Wijas – przewodniczący klubu radnych SLD w RM Szczecina, który zajął przedostatnie miejsce. Można założyć, że gdyby kandydatem był B. Arłukowicz, Sojusz miałby szansę wprowadzić swojego kandydata do drugiej tury wyborów.

Wyniki drugiej tury wyborów Prezydenta Miasta Szczecina

Ponowne głosowanie odbyło się 5 grudnia 2010 r. Zdecydowanym zwycięzcą drugiej tury wyborów, a tym samym prezydentem Szczecina został Piotr Krzystek, który pokonał Arkadiusza Litwińskiego różnicą 22,84% głosów. Za interesowanie wyborami wyniosło 25,82%, gdyż spośród 318 389 osób uprawnionych do oddania głosu do urn wyborczych poszło 82 196 wyborców. W odniesieniu do pierwszego głosowania nastąpił spadek zainteresowania wyborami o 11,65%. Jak wynika z poziomu frekwencji, trzy czwarte wyborców pozostało w domu⁶⁷. Wyniki ponownego głosowania na Prezydenta Miasta Szczecina zawiera tabela 9.

Tabela 9

Wyniki drugiej tury wyborów Prezydenta Miasta Szczecina w 2010 r.

Imię i nazwisko	Nazwa komitetu zgłaszającego	Liczba głosów	Procent głosów	Wybrany
Piotr Krzystek	KWW PK SDP	49 857	61,42	Tak
Arkadiusz Litwiński	KW PO RP	31 317	38,58	Nie

Źródło: na podstawie dokumentów PKW.

Uwagi końcowe

Analiza wyników wyborów zarówno Prezydenta RP, jak i władz samorządowych pozwala stwierdzić, że preferencje wyborcze mieszkańców Szczecina od 2005 r. nie uległy zmianie. Jeśli chodzi o wybór głowy państwa, ponownie najlepszy wynik uzyskał kandydat PO RP, spychając na drugą pozycję pretendenta PiS. W Radzie Miasta Szczecina ugrupowanie Donalda Tuska po raz drugi zdobyło najliczniejszą reprezentację, za którą ulokowali się przedstawiciele partii J. Kaczyńskiego oraz SLD. Jednak w przeciwieństwie do wyborów z 2006 r., w roku 2010 w RM zasiedli także reprezentanci komitetów bezpartyjnych.

Z perspektywy partii politycznych na stanowisku prezydenta miasta dokonała się zmiana: P. Krzystek uzyskał co prawda reelekcję, ale w 2006 roku star-

⁶⁷ *Ibidem.*

tował jako kandydat popierany przez PO RP, natomiast w 2010 – z ramienia własnego komitetu, opozycyjnego wobec ugrupowania D. Tuska. Uwzględniając wysokie poparcie, jakim PO RP cieszy się w Szczecinie, ponowny wybór P. Krzystka należy uznać za jego wielki sukces.

Mimo że lewica pozostaje w Szczecinie mocną, trzecią siłą polityczną, z całą pewnością wybory z 2010 r. potwierdziły zmianę preferencji politycznych mieszkańców, jaka zaszła w 2005 r. – z lewicowych w kierunku centrum polskiej sceny politycznej. Dla ugrupowania D. Tuska wybory Prezydenta RP oraz do samorządu były szóstymi i siódmymi z rzędu wygranymi wyborami w Szczecinie.

Streszczenie

Latem 2010 roku z powodu katastrofy lotniczej z 10 kwietnia 2010 roku pod Smoleńskiem, w której zginął m.in. prezydent Lech Kaczyński, odbyły się przyspieszone wybory Prezydenta RP. Gdyby nie wspomniana katastrofa, to elekcja prezydencka odbyłaby się wraz z wyborami do władz samorządowych jesienią 2010 roku. Byłaby to podobna sytuacja do tej z 2005 roku, z tą różnicą, że wówczas odbywały się wybory głowy państwa oraz do Sejmu i Senatu RP.

Niniejszy artykuł składa się z dwóch części. W części pierwszej omówiono najważniejsze kwestie związane z elekcją Prezydenta RP, jakie miały miejsce na terenie Szczecina. W części drugiej opisano najistotniejsze wydarzenia związane z wyborem przedstawicieli do władz samorządowych w ww. mieście. Omówiono m.in. wybory do Rady Miasta Szczecina oraz na Prezydenta Miasta Szczecina. Na koniec opisano preferencje wyborcze mieszkańców Szczecina.

Słowa kluczowe: Wybory Prezydenta RP, wybory do samorządu, Prezydent RP, samorząd terytorialny, miasto Szczecin

**POLISH PRESIDENTIAL ELECTIONS
AND LOCAL GOVERNMENT ELECTIONS (HELD)
IN SZCZECIN IN 2010**

Summary

On the 10th of April 2010 at Smolensk took place a plane crash in which President Lech Kaczynski died. For this reason in the Summer 2010 were held early Polish Presidential elections. While in the autumn elections were held for local government.

This article consists of two parts. The first section discusses the major issues related to the election of the President of Poland that took place in Szczecin. The second part describes the most important events connected with the choice of representatives to local government in the above-mentioned city. Discussed included, inter alia, elections to the Szczecin City Council and Mayor of Szczecin. At the end describes the electoral preferences of the inhabitants of Szczecin.

Key words: Election of the President of Poland, elections for the local government, President of the Republic of Poland, the local government, the city of Szczecin

*ANDRZEJ HOEHLE**

**PRAWO I SPRAWIEDLIWOŚĆ NA SCENIE POLITYCZNEJ
WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO
W LATACH 2005–2007
CZĘŚĆ II**

W pierwszej części artykułu omówiono powstanie struktur PiS na Pomorzu Zachodnim oraz ich udział w wyborach parlamentarnych w 2005 r. Kontynuując podjęty temat, należy zbadać kolejne kampanie, które odbyły się w latach 2006–2007 i objęły elekcję samorządową oraz parlamentarną. Warto przy okazji przypomnieć, że z tych okręgowych, cząstkowych wyników wyłania się ostateczny kształt sejmu, a lokalnie decydujemy o kierunkach rozwoju naszego regionu. Analiza tych wydarzeń z perspektywy terenowej organizacji partyjnej powinna zatem pozwolić na ocenę stanu stronnictwa na poziomie lokalnym i wskazanie jego rzeczywistej pozycji politycznej.

Wybory samorządowe w 2006 roku na Pomorzu Szczecińskim

Swój drugi start w wyborach samorządowych PiS zanotowało w 2006 r., podejmując to wyzwanie już samodzielnie (w 2002 r. zbudowano koalicję z Platformą Obywatelską) i z pozycji partii sprawującej władzę centralną. Trzeba także wspomnieć, że w związku z wcześniejszym podziałem struktury PiS jej

* Mgr Andrzej Hoehle, absolwent Instytutu Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego, e-mail: ahoehle@interia.pl.

część koszalińska wystąpiła jako samodzielny podmiot, który zostanie opisany w niniejszym artykule wyłącznie w zakresie wyborów do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego (SWZ).

Podkreślić również należy, że dokonano istotnych zmian w ordynacji, które wpłynęły zarówno na przebieg wyborów, jak i ich rezultat. Ocena ta dotyczy przede wszystkim możliwości grupowania list (w wyborach do danej jednostki samorządu terytorialnego co najmniej dwa komitety mogły połączyć swoje listy w jedną). W tym nowym systemie wprowadzono progi, przy czym najważniejszy był wymóg przekroczenia 5% poparcia wewnątrz grupy. W praktyce doprowadzało to do sytuacji, w której komitet nieuzyskujący takiej liczby głosów przekazywał je pozostałym uczestnikom bloku¹.

Przechodząc do głównego tematu, trzeba zauważyć, że władze centralne PiS pozwoliły swoim strukturom regionalnym na występowanie pod szyldem partyjnym na każdym poziomie rywalizacji o samorząd. O ile jednak w sejmikach wojewódzkich i radach powiatów było to obligatoryjne, o tyle w przypadku rad gmin decyzję pozostawiono lokalnym działaczom. W efekcie lokalne komitety wyborcze powstały w Gryfinie – KWW Gryfińska Inicjatywa Samorządowa, w Ińsku – KWW Ińskie Forum Samorządowe i w Barlinku – KWW Porozumienie Razem. Wzięły one udział w wyborach do rad miast, przy czym zgromadziły nie tylko członków PiS, ale i innych formacji prawicowych. Komitety z Barlinka i Gryfina współtworzyła miejscowa Platforma Obywatelska (PO)².

Jeśli chodzi o możliwość grupowania list, to w Zachodniopomorskiem zawiodła ona wieloma porozumieniami. W wyborach do Rady Miejskiej w Policach PiS zawarło umowę z KW Samoobrona i KWW Prawica. Ciekawym eksperymentem było zawarcie w Szczecinie bardzo szerokiego porozumienia, tworzącego blok wyborczy składający się aż z sześciu podmiotów. W jego skład weszły: KW PiS, KWW Obrona Zwierząt Ochrona Natury, KWW Stadion 2009, KW Samoobrona RP, KW LPR, KW UPR. Prawo i Spra-

¹ M. Drzonek, *Kilka uwag o ordynacji wyborczej*, w: *Wybory z Gryfem w tle*, red. M. Drzonek, Szczecin 2007, s. 20.

² Informacja na podstawie wywiadu przeprowadzonego przez autora z Joachimem Bruździńskim 10 stycznia 2010 r.

wiedliwość uczestniczyło jeszcze w blokach zbudowanych w Nowogardzie (z KW Samoobrona RP) i Goleniowie (z KW PSL)³.

W wyborach do rad powiatów wykorzystano możliwość grupowania list w kilku przypadkach. I tak, w Stargardzie Szczecińskim zdecydowano się na porozumienie tylko z KW Samoobrona, w Kamieniu Pomorskim – z KW PO, w Pyrzycach – z KW PSL i KW PO, w Policach – z KW Samoobrona RP i KWW Przymierze, w Myśliborzu – z KW PO⁴. Na podstawie tych przykładów można stwierdzić, że przeważyła tu pragmatyka. Poszczególne komitety PiS podejmowały decyzję o współpracy, biorąc pod uwagę lokalne uwarunkowania i kalkulując potencjalne zyski.

Realizując ogólnopolskie porozumienie, w wyborach do SWZ, PiS zawarło umowę o grupowaniu list z KW Samoobrona RP i KW LPR⁵. Nie wiązało się to jednak z żadnymi innymi formami współpracy – każda z partii prowadziła bowiem całkowicie niezależną kampanię.

Podsumowując przygotowania PiS do wyborów samorządowych, można stwierdzić, że utworzono listy do wszystkich rad powiatów (poza łobeskim) i do 25 rad gmin. Poza tym wystawiono 3 kandydatów na wójtów, 12 na burmistrzów i 3 na prezydentów miast⁶.

W wyborach do RM Szczecina na listach KW PiS znaleźli się przedstawiciele tej partii, Stowarzyszenia „Od Nowa”, byli działacze ZChN oraz rad osiedli. Liderami w poszczególnych okręgach byli: w okręgu nr I – Stefania Biernat, dyrektorka szkoły w Dąbiu; w okręgu nr II – Artur Szałabawka, radny, komendant wojewódzki OHP; w okręgu nr III – Tomasz Hinc, dyrektor oddziału spółki Alpol; w okręgu nr IV – Teresa Lubińska, była minister finansów; w okręgu nr V – Leszek Duklanowski, były radny i wiceprezydent Szczecina, dyrektor oddziału Centrum Sieci Pocztovej⁷. Ogólnie na wszystkich listach PiS

³ Archiwum Zarządu Okręgowego PiS w Szczecinie (Arch. ZO), Uchwała nr 6/06 Gminnej Komisji Wyborczej w Policach z dnia 18 października 2006 r.; Umowa utworzenia grupy list kandydatów zawarta w Szczecinie 18 października 2006 r., brak sygnatury (b.s.); <http://wybory2006.pkw.gov.pl>.

⁴ Arch. ZO, Umowa utworzenia grupy list kandydatów zawarta w Stargardzie 18 października 2006 r. (b.s.); <http://wybory2006.pkw.gov.pl>.

⁵ Arch. ZO, Uchwała nr 2/2006 Wojewódzkiej Komisji Wyborczej w Szczecinie z 18 października 2006 r.

⁶ <http://wybory2006.pkw.gov.pl>.

⁷ K. Kowalczyk, Ł. Tomczak, *Wybory samorządowe w Szczecinie w 2006 roku*, Szczecin 2008, s. 56.

w Szczecinie znalazło się aż 19 kobiet, co stanowiło rekordowy wynik w porównaniu z innymi komitetami⁸.

Listę do sejmiku w okręgu nr I otwierała Małgorzata Jacyna-Witt, przewodnicząca Klubu Radnych „Od Nowa” w Radzie Miasta Szczecina. Kolejne miejsca zajęli Robert Stankiewicz, koordynator działu sprzedaży w DHL, i Lech Bartnik, były starosta policki, radny powiatu, dyrektor Zakładu Wodociągów i Kanalizacji w Policach⁹.

W okręgu nr II pierwsze miejsce na liście zajął były burmistrz Międzyzdrojów – Włodzimierz Zasadzki. W okręgu nr V liderem został były poseł Samoobrony Waclaw Klukowski. W koszalińskiej części okręgu pierwsze miejsca na liście zajęli: w okręgu nr III – Andrzej Subocz, ordynator oddziału wewnętrznego szpitala w Wałczu, a w okręgu nr IV – Piotr Kroll, zastępca prezydenta Koszalina.

Najważniejszą kandydaturą dla PiS na Pomorzu Zachodnim była jednak Teresa Lubińska, pretendująca do fotela prezydenta Szczecina. Profesor ekonomii Uniwersytetu Szczecińskiego, radna miasta Szczecina, reprezentująca przez trzy lata Komitet Wyborczy „Od Nowa”. W wyborach w 2002 r., ubiegając się o stanowisko prezydenta miasta, zajęła trzecie miejsce, zdobywając 23,44% głosów. W rządzie Kazimierza Marcinkiewicza była ministrem finansów, a po zmianie premiera pełniła funkcję sekretarza stanu w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. W chwili wyborów nie była członkiem PiS, a jedynie Stowarzyszenia „Od Nowa”¹⁰. Innym kandydatem na prezydenta z poparciem PiS – z realnymi szansami na zwycięstwo – był Sławomir Pajor w Stargardzie Szczecińskim. Ten bardzo doświadczony samorządowiec w latach 1990–1994 był radnym miasta i gminy Pyrzyce, a w latach 1998–2002 radnym SWZ¹¹.

Inauguracja regionalnej kampanii wyborczej nastąpiła 16 września 2006 r. w Teatrze Polskim w Szczecinie. Gościem specjalnym był minister sprawiedliwości Zbigniew Ziobro, który zarekomendował Teresę Lubińską na urząd prezydenta Szczecina. Sekretarz generalny PiS, poseł Joachim Brudziński podkreślił, że wybór Lubińskiej pozwoli na przeprowadzenie rewolucji moralnej

⁸ *Ibidem*, s. 90.

⁹ *Ibidem*, s. 56.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ www.stargard.pl/index.php?id=strony&idstr=standard&ids=5&m=prez.

w Szczecinie¹². Za wsparcie udzielone kandydatce PiS należy też uznać wizytę premiera rządu w Szczecinie, 29 października. Jarosław Kaczyński, już na lotnisku w Goleniowie, oświadczył, że przeznaczono 3 mln złotych na modernizację tego portu, a był to – jego zdaniem – efekt zabiegów Teresy Lubińskiej. Najważniejszą deklaracją szefa rządu była jednak obietnica budowy tunelu pod Świną, na którą mieszkańcy Świnoujścia czekali od wielu lat.

W kampanii zastosowano zmasowany przekaz, organizowano konferencje prasowe, na których przedstawiano poszczególne punkty programu kandydatki. Starano się, by Teresa Lubińska brała udział we wszystkich debatach przygotowywanych przez różne organizacje lub media. Konferencje prasowe najczęściej miały charakter tematyczny i dotyczyły takich elementów programu Teresy Lubińskiej, jak dofinansowanie pracowni komputerowych w szkołach, propozycja tak zwanej wędki technologicznej czy uwłaszczenie działkowców¹³.

Do nieprzyjemnej sytuacji doszło na skutek wydrukowania przez „Gazetę Wyborczą” 6 listopada 2006 r. sondażu przedwyborczego. Materiał umieszczono na pierwszej stronie i opatrzone fotografiami trzech głównych pretendentów do fotela prezydenta Szczecina, w tym także Teresy Lubińskiej. Wizerunek kandydatki PiS został jednak całkowicie zaklejony tak zwanym memostickiem z napisem „Lepiej głosuj”. Sztab wyborczy złożył protest w redakcji „Gazety Wyborczej”, która wyjaśniła, że nie miała żadnego wpływu na to, w jaki sposób zostanie zasłonięty tekst na pierwszej stronie szczecińskiego wydania dziennika¹⁴.

Tak jak w poprzednich wyborach, obowiązywał jeden wzór materiałów wyborczych w skali kraju. Stałym elementem był czerwono-granatowy pasek z logo PiS po prawej stronie. Kandydaci umieszczali na nim ogólne hasło „Samorząd 2006 Prawo i Sprawiedliwość”, własne motto, pozycję na liście lub informację o organizacji, którą reprezentują (na przykład Stowarzyszenie „Od Nowa” czy Ruch Patriotyczny). W większości przypadków zastosowano najpopularniejszą w marketingu politycznym niebieską kolorystykę tła, czasami wykorzystywano stosowany w ogólnopolskiej kampanii motyw jabłka. Kandydaci PiS dość chętnie sięgali po reklamę prasową (na przykład Jerzy Skarżyński, Robert Stankiewicz, Marek Goc, Andrzej Lindecki). Część z tych ogłoszeń

¹² K. Kowalczyk, Ł. Tomczak, *op.cit.*, s. 55.

¹³ „Kurier Szczeciński”, 25.10.2006, s. 4; 13.10.2006, s. 4; 3.11.2006, s. 4.

¹⁴ P. Olechowska, *Zachodniopomorskie media relations – wybory samorządowe na łamach trzech dzienników*, w: *Wybory z Gryfem...*, s. 44.

miała nietypową formę. Robert Stankiewicz wykupił artykuł sponsorowany, a Małgorzata Jacyna-Witt promowała nie siebie, lecz Teresę Lubińską¹⁵.

Regionalne PiS skupiło swoje wysiłki na wyborach prezydenta Szczecina i rady sejmiku. W tym pierwszym przypadku hasła kandydatki brzmiały: „Uczciwość i rozum” oraz „Teresa Lubińska – skuteczna i szczecińska”. W czasie kampanii wykorzystano wszelkie dostępne formy reklamy. Do wyborców trafiły na przykład druki bezadresowe w postaci listu. W tekście kandydatka przedstawiała się i wskazywała główne bolączki szczecinian. Sztab wyborczy Teresy Lubińskiej wykorzystał też medium, jakim jest strona internetowa, na której informowano o bieżących wydarzeniach i prezentowano jej osobę. W kampanii postawiono głównie na intensywny przekaz medialny i bezpośrednie spotkania z wyborcami (na przykład z działaczami kultury, kupcami, pracownikami Famabudu, PŻM)¹⁶. Wykorzystano również reklamę prasową, w której Teresa Lubińska podkreślała swoją bezpartyjność oraz związek ze Stowarzyszeniem „Od Nowa”.

Ogólnie należy stwierdzić, że kampania wyborcza w 2006 r. była przeprowadzona przez PiS na znacznie wyższym poziomie niż cztery lata wcześniej. Postawiono na profesjonalizm i – niewątpliwie – przeznaczono na walkę o wyborców zdecydowanie większe środki. Akcja wyborcza była też wspierana przez centralę partii, która przygotowała efektowne otwarcie kampanii w Teatrze Polskim w Szczecinie. Wykorzystano *outdoor*, reklamę prasową i media elektroniczne. Do mankamentów kampanii można zaliczyć słabe zaangażowanie kandydatów do sejmiku (wyjątkiem była tu liderka listy w okręgu I, Małgorzata Jacyna-Witt). Z perspektywy czasu należy również ocenić, że przekaz formułowany przez sztab wyborczy Teresy Lubińskiej był mało spójny. W trakcie kampanii zmieniono hasło wyborcze, a tuż przed jej zakończeniem zdecydowano się na wprowadzenie nowych spotów w telewizji regionalnej. Te chaotyczne działania nie przysłużyły się wizerunkowi kandydatki.

W tym punkcie warto przedstawić tak istotny element kampanii, jakim są sondaże. Najwcześniej opublikował je „Kurier Szczeciński” (25 maja 2006 r.). Wyniki badania przeprowadzonego w Szczecinie przedstawiały się następująco: PiS uzyskał o 16,73% poparcia, a Teresa Lubińska – 13,36%. Kolejne publikacje mówiły o wyniku na poziomie 8,77% głosów, co dawało jej trzecie miejsce

¹⁵ „Kurier Szczeciński”, 9.11.2006, s. 15; 6.11.2006, s. 24; 10.11.2006, s. 4.

¹⁶ K. Kowalczyk, Ł. Tomczak, *op.cit.*, s. 113–115.

wśród kandydatów. W następnym sondażu Lubińska utrzymała trzecie miejsce, zdobywając tym razem 20,25% poparcia¹⁷.

Odnosząc się do rzeczywistych wyników wyborów, w skali województwa kandydaci PiS do rad gmin zdobyli 58 mandatów, do rad powiatów 65, a do sejmiku 7¹⁸. Dodać do tego należy przedstawicieli tej partii, którzy startowali pod szyldem lokalnych komitetów wyborczych i zdobyli sześć mandatów w radach miast¹⁹. Szczegółowe wyniki były mocno zróżnicowane. I tak, w wyborach do Rady Miasta w Szczecinie KW PiS otrzymał 23,72% głosów, co przełożyło się na dziesięć mandatów. Najlepsze indywidualne wyniki uzyskali: Teresa Lubińska – 4393 głosy, Stefania Biernat – 2542 głosy, Tomasz Hinc – 2000 głosów²⁰. Wszystkie pozostałe organizacje uczestniczące w porozumieniu nie przekroczyły progu wyborczego, a więc ich głosy zasiliły ogólny wynik PiS. Przyniosło to ugrupowaniu braci Kaczyńskich dodatkowe 6,56% głosów w mieście²¹. W drugim największym mieście regionu – Stargardzie Szczecińskim PiS zdobyło w wyborach do rady miasta 27,43% głosów, co przełożyło się na siedem mandatów. Zdecydowanym liderem na liście był Sławomir Pajor, reprezentujący PiS także w wyborach prezydenta miasta. Zdobył on 947 głosów, dystansując następnego – pod względem wyniku – przedstawiciela PiS ponad dwukrotnie.

W przypadku wyborów do rad powiatów PiS najlepsze wyniki zanotowało w powiatach myśliborskim i stargardzkim, gdzie zdobyło po 23,18% głosów. Zdumiewająco słaby wynik – 1,50% miało w powiecie gryfińskim. Kandydaci reprezentujący PiS w wyborach bezpośrednich w większości przypadków uzyskali przeciętne rezultaty. Z reguły oscylowały one wokół kilkunastu procent poparcia. Pozytywnie wyróżnili się tu kandydaci z Gryfina, Międzyzdrojów i Stargardu Szczecińskiego. Mieczysław Sawaryn – walczący o fotel burmistrza w Gryfinie – zdobył 33,80% głosów, przechodząc tym samym do kolejnej tury wyborów. W Stargardzie Szczecińskim reprezentujący KW PiS Sławomir Pajor uzyskał 37,89% głosów, także przechodząc do drugiej tury. Jedynym członkiem PiS w okręgu, który uzyskał większość bezwzględną w pierwszej turze wybo-

¹⁷ „Kurier Szczeciński”, 27.10.2006, s. 3 i 10.11.2006, s. 3.

¹⁸ E. Kowalczyk-Łuc, A. Łuc, *Uwagi o podziale mandatów rad gmin, powiatów oraz sejmiku*, w: *Wybory z Gryfem...*, s. 113–118.

¹⁹ <http://wybory2006.pkw.gov.pl>.

²⁰ K. Kowalczyk, Ł. Tomczak, *op.cit.*, s.147–148.

²¹ <http://wybory2006.pkw.gov.pl>.

rów, był Leszek Dorosz. Zdobył on 56,99% głosów, zostając burmistrzem Międzyzdrojów. Duży niedosyt pozostawił po sobie wynik Teresy Lubińskiej. Poparcie rządu 22,89% i – co gorsza – trzecie miejsce w wyścigu o fotel prezydenta Szczecina było rozczarowaniem²². Zarówno liderzy PiS w okręgu, jak i sama kandydatka liczyli na wejście do drugiej tury, która dawała nadzieje na skonsumowanie poparcia całego elektoratu centroprawicowego.

W wyborach do SWZ PiS uzyskało 20,82% głosów; wynik całej grupy wyniósł 33,09%. W ramach bloku progę wyborczego nie przekroczył KW LPR, tym samym zasilając swoim wynikiem pozostałych uczestników. W sumie ugrupowanie Jarosława Kaczyńskiego zdobyło w SWZ siedem mandatów. Najwięcej głosów spośród wszystkich startujących (18 901) otrzymała Małgorzata Jacyna-Witt, reprezentująca PiS w okręgu nr I. Mandaty z listy tej partii uzyskali jeszcze: w okręgu nr I – Lech Bartnik, w okręgu nr II – Halina Szymańska, w okręgu nr III – Andrzej Subocz, w okręgu nr IV – Piotr Kroll (zrezygnował z mandatu, który przypadł Jerzemu Dudziowi), w okręgu nr V – Wacław Klukowski i Paweł Mucha²³. Zaskoczeniem było wejście do rady właśnie Pawła Muchy, młodego prawnika z Gryfina.

Wyniki wyborów w 2006 r. pokazały, że PiS na Pomorzu Zachodnim zdołało osiągnąć już pewną pozycję. Sumaryczna liczba 136 (w części szczecińskiej 70) radnych wszystkich szczebli w zestawieniu z jedenastoma mandatami zdobytymi w 2002 r. pokazuje znaczący wzrost poparcia. Jako sukces PiS można określić objęcie fotela prezydenta Stargardu przez Sławomira Pajora oraz burmistrza Międzyzdrojów przez Leszka Dorosza. Bardzo umiarkowane powody do radości dały wybory prezydenckie w Szczecinie. Wprawdzie Teresa Lubińska uzyskała dobry wynik, nie pozwolił on jednak na przejście do drugiej tury wyborów. Niewątpliwym sukcesem PiS było zwiększenie stanu radnych w SWZ – z jednego do siedmiu, oraz w RM Szczecina – z dwojga do dziesięciu. Dobrym wynikiem było też wprowadzenie siedmiu radnych do RM Stargardu Szczecińskiego.

Podsumowując wybory 2006 r., można ocenić, że PiS odniosło w nich sukces, bardziej w wymiarze organizacyjnym niż politycznym. Wykazało się bowiem znaczną rozbudową struktur terenowych, choć w przytłaczającej więk-

²² „Kurier Szczeciński”, 14.11.2006, s. 3.

²³ <http://wybory2006.pkw.gov.pl>.

szości przypadków pozostało w opozycji. Pomimo to ogólny wynik dawał dobre pozycje wyjściowe do walki o ambitniejsze cele w następnych wyborach.

Przebieg kampanii wyborczej PiS w 2007 roku w okręgu 41

Skomplikowana sytuacja polityczna spowodowała skrócenie kadencji parlamentu w 2007 r. To nieplanowane przyspieszenie sprawiło, że komórki organizacyjne partii znalazły się w trudnym położeniu. Zmuszone zostały do prowadzenia kampanii w czasie, który był pierwotnie przeznaczony na rozbudowę i ustabilizowanie struktur. Po raz pierwszy PiS musiało też występować w roli ugrupowania rządzącego, co zawsze stawia partię w ogniu krytyki. Trudno było także zaskoczyć przeciwników politycznych szybkim rozpoczęciem kampanii. Ogólne uwarunkowania były więc dla PiS niekorzystne.

Szczecińskie PiS utworzyło listę kandydatów i – już tradycyjnie – w kolejności alfabetycznej przesłało ją do centrali partii. Nie było niespodzianką, że miejsce lidera zarezerwowano dla sekretarza generalnego partii, Joachima Brudzińskiego. W międzyczasie pojawiała się wiele pogłosek na temat wskazania kandydatów na kolejne miejsca na liście. Poza oczywistymi propozycjami dotychczasowych parlamentarzystów, wśród komentatorów funkcjonowały jeszcze nazwiska Teresy Lubińskiej, Małgorzaty Jacyny-Witt i Artura Balazsa²⁴. Zaskoczeniem był więc fakt, że wśród tych osób jedynie Małgorzata Jacyna-Witt reprezentowała PiS jako kandydatka do senatu. Jeszcze większą niespodzianką było pojawienie się na liście sejmowej byłego wicepremiera Longina Komołowskiego, który zajął drugą pozycję, co spowodowało z kolei przesunięcie wszystkich kandydatów o jedno miejsce w dół²⁵. Motywy tej decyzji zostały ujawnione po wyborach, podczas odwiedzin prezesa partii Jarosława Kaczyńskiego w Szczecinie. Start byłego wicepremiera był efektem szerszego porozumienia ze środowiskiem Macieja Płażyńskiego. Lokalne struktury partii zostały przeproszone za tę decyzję, która w ostatecznym rozrachunku okazała się mało

²⁴ Y. Huasim-Sobecka, *Bitwa na listach*, „Głos Szczeciński”, 10.09.2007; M. Winconek, *Listy partyjne w obróbce*, *Kurier Szczeciński*”, 11.09.2007.

²⁵ M. Winconek, *Komołowski „dwójką” PiS-u*, „Kurier Szczeciński”, 26.09.2007; G. Drajek, *Przegrał z Komołowskim*, „Głos Szczeciński”, 27.09.2007.

opłacalna. Longin Komołowski nie zasiłił bowiem nawet Klubu Parlamentarnego PiS, zostając posłem niezależnym²⁶.

Na liście wyborczej oprócz wymienionych polityków znaleźli się jeszcze między innymi: Leszek Dobrzyński (szef partii w okręgu), Mirosława Masłowska (posłanka) czy Michał Jach (szef stargardzkich struktur partii). O mandaty poselskie z listy PiS walczyło pięcioro nauczycieli, jeden farmaceuta, lekarz neurolog, leśnik i ekonomista. Najmłodszą kandydatką była Marzena Kopacka (30 lat), a najstarszym Zbigniew Sroka (78 lat), były długoletni dyrektor liceum w Chojnie, tamtejszy radny i społecznik²⁷. Szczególną uwagę media regionalne zwróciły na kandydatów, którzy reprezentowali inne środowiska polityczne. Komentatorzy zauważyli, że kampanię Stanisława Stępnia wspiera dawne Stronnictwo Konserwatywno-Ludowe (SKL), a Longina Komołowskiego – Solidarność. Ten drugi kandydat otrzymał nawet wyłączność na użycie historycznego znaczka związku zawodowego na swoich materiałach wyborczych²⁸.

W wyścigu do senatu szczecińskie struktury PiS wystawiły dwoje kandydatów, Małgorzatę Jacynę-Witt i Jacka Sauka. Ta podwójna forma reprezentacji wzbudziła wiele kontrowersji wśród członków partii. Pojawiały się głosy, że w wypadku okręgu szczecińskiego grozi to rozdrobnieniem elektoratu²⁹. Niemniej jednak decyzja pozostała niezmienną i właśnie te osoby walczyły o głosy wyborcze.

Rozpoczęciem kampanii wyborczej PiS w regionie była duża konwencja z udziałem liderów partii. Odbyła się 29 września 2007 r. w halach Międzynarodowych Targów Szczecińskich, gromadząc blisko dwa tysiące sympatyków. W czasie spotkania głos zabierali Zbigniew Ziobro, Maciej Płażyński, Zbigniew Religa, Joachim Brudziński i Jarosław Kaczyński. Centralnym punktem konwencji było wystąpienie Jarosława Kaczyńskiego. Stwierdził on, że twardość kampanii wyborczej wynika z wysokiej stawki tych wyborów, które są szansą na ostateczne zakończenie systemu kast i salonów. Lider PiS podkreś-

²⁶ M. Szczepkowska, *Łącznik niezależny*, „Kurier Szczeciński”, 28.11.2007; *idem*, *Kaczyński przeprosił kolegów*, „Kurier Szczeciński”, 3.12.2007.

²⁷ Y. Husaim-Sobecka, *Trzy lokomotywy znane*, „Głos Szczeciński”, 19.09.2007; M. Winconek, *VIP-y, kucharz i taksówkarz*, „Kurier Szczeciński”, 5.10.2007; *idem*, *Moc PIS-u*, „Kurier Szczeciński”, 5.10.2007.

²⁸ M. Winconek, *Różne plecy PIS-u*, „Kurier Szczeciński”, 12.10.2007.

²⁹ Informacja na podstawie wywiadu przeprowadzonego przez autora z Jackiem Saukiem 17 marca 2010 r.

lił ścisły związek szefostwa PO z Kongresem Liberalno-Demokratycznym, który obarczył odpowiedzialnością za bezmyślną prywatyzację. Premier odwiedził także Kołobrzeg, gdzie złożył ważną deklarację o poparciu inicjatywy powołania siedemnastego województwa³⁰.

Ostatnim akordem kampanii w regionie była konferencja prasowa Leszka Dobrzyńskiego, który demonstracyjnie powycinał nożyczkami z programu PO, jak to określił, „banialuki”. Po takich zabiegach z broszury PO pozostała właściwie tylko okładka. Odbiorcy – potencjalni wyborcy otrzymali zdecydowany i ostry przekaz na kilkadziesiąt godzin przed głosowaniem³¹. W ten sposób kandydat PiS wykorzystał ostatnie chwile przed ciszą wyborczą, kiedy wszystkie komitety starają się przyciągnąć uwagę mediów oryginalnymi pomysłami.

Przy produkcji materiałów wyborczych w 2007 r. PiS, jak zwykle, zobowiązało wszystkich kandydatów do używania opracowanego centralnie wzoru. Większość z nich zastosowała najbardziej cenione w reklamie politycznej kolory – granatowy i czerwony. Sporadycznie projektowano tło w jasnej tonacji, ewenementem były zaś materiały Małgorzaty Jacyny-Witt, wykorzystujące ciemne barwy, przed którymi przestrzegają wszystkie podręczniki marketingu politycznego. Krajowym hasłem wyborczym, które często pojawiała się w materiałach wyborczych, było „Dbamy o Polskę. Dbamy o Polaków”. Większość kandydatów na rewersach swoich ulotek zamieściło ogólnopolską „wstawkę” z przesłaniem Jarosława Kaczyńskiego oraz jego fotografią.

W lokalnej telewizji i radiu prezentowano spoty wyborcze, najczęściej odwołujące się do osiągnięć rządu PiS lub do potrzeby dalszej walki z korupcją. Na ulicach pojawiły się billboardy z twarzami najpopularniejszych polityków PiS, wykorzystujące powszechne już zjawisko personalizacji przekazu. Poszczególni kandydaci zdecydowali się na wykupienie swoich nośników reklamowych, decydując o ich lokalizacji. Częścią ogólnopolskiej kampanii PiS było zamieszczenie w lokalnych dziennikach tak zwanego insertu reklamowego, w którym informowano o dokonaniach rządu Jarosława Kaczyńskiego i w krytycznej formie oceniano konkurencję polityczną. Pojawiły się w nim także wypowiedzi najbardziej popularnych posłów PiS, które opatrzone zabawnymi ilustracjami znanego rysownika, Henryka Chmielewskiego³².

³⁰ M. Drzonek, *Ciągłość i zmiana. Pomorze Zachodnie w wyborach 2007 r.*, w: *Polska i Pomorze Zachodnie. Zapiski powyborcze*, red. M. Drzonek, Kraków 2008, s. 102.

³¹ M. Szczepkowska, *Przedwyborcze ostatki*, „Kurier Szczeciński”, 19.10.2007.

³² „Kurier Szczeciński”, 20.09.2007.

W sondażach PiS plasowało się na drugiej pozycji. Badania przeprowadzone przez regionalną „Gazetę Wyborczą” dawały PiS w okręgu nr 41 kolejno 30,3% (5 października) i 29,7% (15 października) głosów³³. W rzeczywistości w wyborach do sejmu PiS uzyskało 24,05% głosów poparcia. Indywidualnie najlepszy wynik miał Joachim Brudziński, zdobywając 33 237 głosów, drugi na liście Longin Komołowski miał 10 223 głosy. Poza nimi mandat poselski zdobyła jeszcze – startująca z piątego miejsca – Mirosława Masłowska, z wynikiem 8431 głosów. Dobre rezultaty osiągnęli Michał Jach, który zebrał 6864 głosy, i Leszek Dobrzyński – 5611 głosów. Najlepsze rezultaty PiS uzyskało w powiatach gryfińskim (27,82%) i pyrzyckim (26,58%), a najłabsze w gryfickim (18,68%) i goleniowskim (20,04%)³⁴.

W tych wyborach nie udało się wprowadzić PiS w okręgu szczecińskim swojego przedstawiciela do senatu. Małgorzata Jacyna-Witt zdobyła 98 180, a Jacek Sauk 85 062 głosy, co było wynikiem zdecydowanie zbyt słabym, by konkurować z kandydatami PO. Największe poparcie Małgorzata Jacyna-Witt uzyskała w Szczecinie (24,75%), a najmniejsze w powiecie goleniowskim (18,33%). Z kolei Jacek Sauk najlepiej wypadł w powiecie pyrzyckim (21,93%), a najgorzej w Świnoujściu (15,66%)³⁵.

Wyniki te można ocenić dwojako. W ujęciu walki o władzę były to dla PiS oczywiście wybory przegrane. Jednocześnie uzyskano wynik lepszy niż dwa lata wcześniej, zwiększając przy tym – w wartościach bezwzględnych – liczbę wyborców (w okręgu nr 41 w 2005 roku 71 589 głosów, w 2007 – 105 523 głosy)³⁶. Było to pierwsze takie zdarzenie po 1989 r., gdy partia rządząca zwiększyła w kolejnych wyborach swój elektorat. Pomimo więc oddania władzy w skali kraju, PiS nie rozpadło się wewnętrznie pod ciężarem słabego wyniku wyborczego. W ujęciu lokalnym utrata dwóch mandatów poselskich w okręgu była dla tego ugrupowania bolesnym doświadczeniem (prezesa zarządu okręgowego Leszka Dobrzyńskiego i szefa komitetu stargardzkiego Michała Jacha), niemniej jednak wyniki wyborów nie spowodowały zmian we władzach regionalnych partii.

³³ P. Olechowska, *Kampania w mediach lokalnych – przypadek zachodniopomorski*, w: *Polska i Pomorze Zachodnie...*, s. 135–136.

³⁴ <http://wybory2007.pkw.gov.pl/SJM/PL/WYN/W4/41.htm>.

³⁵ <http://wybory2007.pkw.gov.pl/SNT/PL/WYN/W6722/40.htm>; <http://wybory2007.pkw.gov.pl/SNT/PL/WYN/W6727/40.htm>.

³⁶ www.pkw.gov.pl.

Zakończenie

Podsumowując wyniki wyborcze uzyskane przez PiS w regionie w latach 2005–2007, można stwierdzić, że na ostateczne rezultaty wpływ miały takie czynniki, jak sprawność lokalnej komórki organizacyjnej, rozpoznawalność kandydata oraz obiektywne preferencje wyborcze mieszkańców. W pracy wykazano, w których powiatach i gminach PiS może liczyć na dobre wyniki oraz gdzie szwankują jego komórki organizacyjne. Oceniając kampanie wyborcze PiS w okręgu od strony technicznej, można zauważyć bardzo widoczny postęp. Działania podejmowane w trakcie zabiegania o potencjalny elektorat za każdym razem były na wyższym profesjonalnym poziomie, sukcesywnie odchodzono od stosowanych początkowo najprostszych form.

W badanym okresie PiS nie zdobyło poparcia, które pozwoliłoby tej formacji na przejęcie władzy w sejmiku i krajowym parlamencie. Niemniej jednak rezultaty uzyskiwane na Pomorzu Zachodnim trzeba ocenić jako obiecujące. Nie jest to teren sprzyjający partiom o charakterze konserwatywnym, a czas, jaki upłynął od zawiązania pierwszych struktur, był stosunkowo krótki. W ocenie autora największym sukcesem PiS w okręgu była konsolidacja prawej strony sceny politycznej. Naturalnie nie objęła ona całego środowiska, ale przyciągnięcie do siebie działaczy dawnego PPChD, ZChN, ROP, SKL, UPR, RS AWS, LPR i UW stało się istotnym elementem ustabilizowania sytuacji polskiej prawicy.

Po stronie negatywów można zapisać zachodniopomorskiemu PiS ewidentną szczupłość kadrową, słabą rozpoznawalność większości kandydatów, nieproporcjonalny rozwój komórek organizacyjnych czy wreszcie małą zdolność koalicyjną. W czasie wyborów widoczne były z kolei takie błędy, jak niejednokrotnie niespójny przekaz oraz zmiany taktyki dokonywane w trakcie trwania kampanii.

Wszystkie te niekorzystne zjawiska zaważyły na ostatecznych wynikach, które jednak wydawały się potwierdzać stosunkowo silne zakorzenienie PiS w okręgu szczecińskim. Pozwalało to na ostrożny optymizm przy próbie oszacowania szans tej formacji na dalszy rozwój, co generalnie potwierdziły rezultaty kolejnych elekcji. Szczeciński okręg PiS stał się zatem trwałym elementem struktury partyjnej, a zarazem sceny politycznej w ogóle. I jakkolwiek by nie oceniać jego dzisiejszej pozycji, to jej ugruntowanie niewątpliwie nastąpiło w latach 2005–2007.

Streszczenie

W artykule omówiono rozwój zachodniopomorskich struktur Prawa i Sprawiedliwości w latach 2005–2007. Wybór, jako tematu badań, tego właśnie przedziału czasu spowodowany był niezwykle intensywnością zmian zachodzących wówczas na scenie politycznej. Opis wydarzeń z perspektywy regionu, a nie centrali partii był celowym zabiegiem umożliwiającym pogłębioną analizę rozwoju formacji politycznej na poziomie lokalnym. Dokonano tego poprzez szczegółowe omówienie startów wyborczych PiS na Pomorzu Zachodnim oraz kolejnych etapów rozwoju samej struktury partyjnej. Wnioski wynikające z analizy potwierdzają, że ugrupowanie to skutecznie zakorzeniło się w lokalnych społecznościach, wzmacniając tym samym potencjał PiS w skali kraju.

Słowa kluczowe: Wybory, partie polityczne, władza polityczna

LAW AND JUSTICE PARTY (PRAWO I SPRAWIEDLIWOŚĆ) ON THE POLITICAL SCENE OF WEST POMERANIA IN THE YEARS 2005–2007 PART II

Summary

The article contain analysis of election campaign the West Pomeranian Law and Justice Party (Prawo i Sprawiedliwość, PiS) structures between 2005 and 2007. Description of the series form the regional, not central point of view have been dictated by possibilities of deeper analysis political formation development on the local level. This have made through rehearsal periphrasis of PiS local and general elections activity on the West Pomerania and following phases of the Party's structures extension. Conclusions affirm that PiS built strong sections in all over-local districts of West Pomerania region, enlarged a lot number of its members, reached intermediate influence on self-government activity and installed its representatives in Parliament. All nominated elements have showed real inveteracy of PiS in local communities, what have directly moved on the Party's potential in country's scale.

Key words: Elections, political parties, political power

SPRAWOZDANIA**Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji naukowej „Perspektywy rozwoju Wspólnej Polityki Rolnej po 2013 roku”**

W dniach 11–12 lutego 2011 r. w siedzibie Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa „Perspektywy rozwoju Wspólnej Polityki Rolnej po 2013 roku”. Konferencja została zorganizowana przez Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego, Instytut Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego, Zachodniopomorską Izbę Rolniczą w Szczecinie oraz Związek Rolników Powiatu Uecker-Randow i objęta patronatem honorowym Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego, Ministra Rolnictwa Kraju Związkowego Mecklenburg-Vorpommern oraz Rektora Uniwersytetu Szczecińskiego. Jej celem było omówienie założeń reformy Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) po 2013 r., a także przedstawienie w tej kwestii stanowiska polskich, niemieckich i szwedzkich władz centralnych i regionalnych oraz organizacji i związków rolniczych. Natomiast w części poświęconej spotkaniu przedstawicieli środowisk naukowych przewidziano dyskusję dotyczącą nie tylko przyszłych zmian WPR, lecz również koncepcji polityki rolnej na szczeblu narodowym i europejskim, kształtowania i realizacji krajowej polityki rolnej w kontekście WPR, instytucjonalnych i funkcjonalnych instrumentów polityki rolnej Unii Europejskiej oraz społeczno-ekonomicznych i politycznych uwarunkowań Wspólnej Polityki Rolnej.

Pierwszy dzień konferencji otworzyły wystąpienia inauguracyjne Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego Olgierda Geblewicza, Prodziekana Wydziału Humanistycznego US prof. dr. hab. Andrzeja Wojtaszaka, Prezesa Związku Rolników KZ Mecklenburg-Vorpommern Rainera Tietböbla oraz Prezesa Zarządu Zachodniopomorskiej Izby Rolniczej w Szczecinie Edwarda Sa-

dłowski. W dalszej części spotkania Zastępca Dyrektora ds. Analiz i Strategii w Departamencie Unii Europejskiej i Współpracy Międzynarodowej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi dr Waldemar Guba przedstawił stanowisko Rządu Rzeczypospolitej Polskiej w kwestii proponowanych przez Komisję Europejską zmian Wspólnej Polityki Rolnej po 2013 r. Natomiast niemiecki punkt widzenia w tej sprawie zaprezentował Minister Rolnictwa KZ Mecklenburg-Vorpommern dr Till Backhaus. Po krótkiej przerwie ten sam wątek został podjęty przez przedstawicieli środowisk rolniczych z Niemiec, Polski i Szwecji, tj. Prezesa R. Tietböbla, Prezesa E. Sadłowskiego oraz Wiceprzewodniczącą Federacji Rolników Szwedzkich Regionu Skåne Marianne Andersson. Z kolei swoją ocenę kierunków i tempa przekształceń Wspólnej Polityki Rolnej zaprezentowali posłowie do Parlamentu Europejskiego Werner Kuhn i dr Czesław Siekierski. Na zakończenie odbyła się dyskusja, w której aktywnie uczestniczyli zaproszeni przedstawiciele polskich, niemieckich i szwedzkich instytucji publicznych, organizacji rolniczych, podmiotów gospodarczych prowadzących działalność rolną oraz środowisk naukowych. Zamknięcia dyskusji i podsumowania pierwszego dnia konferencji dokonał Prezes Związku Rolników Powiatu Uecker-Randow Harald Nitschke.

Następnego dnia spotkali się przedstawiciele czterech środowisk naukowych, którzy dyskutowali o Wspólnej Polityce Rolnej w aspekcie historycznym, politycznym, ekonomicznym oraz socjologicznym na płaszczyźnie krajowej (w tym regionalnej), europejskiej i globalnej. Jako pierwszy wystąpił prof. A. Wojtaszak, który omówił główne determinanty powstania, funkcjonowania i przyszłe perspektywy rozwoju polityki rolnej Unii Europejskiej. Następnie prof. dr hab. Benon Szalek (Uniwersytet Szczeciński) dokonał analizy prakseologicznej WPR. Z kolei prof. dr hab. Maciej Walkowski (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) zaprezentował Wspólną Politykę Rolną w perspektywie finansowej 2014–2020, stawiając równocześnie pytanie o charakter proponowanych modyfikacji tego instrumentu UE, natomiast dr Małgorzata Michalewska (Uniwersytet Wrocławski) rozważała polityczny kontekst przekształceń WPR po 2013 r. Kolejny panel konferencji zapoczątkował referat dr Małgorzaty Machałek (Muzeum Narodowe w Szczecinie), która opisała politykę rolną państwa polskiego na Pomorzu Zachodnim po II wojnie światowej. Następnie prof. dr hab. Bogdan Gębski (Uniwersytet Szczeciński) omówił tendencje przesunięć strukturalnych zmian jakości życia mieszkańców wsi zachodniopomorskiej. Po nim wystąpił mgr Andrzej Hoehle (Uniwersytet Szczeciński),

który dokonał analizy stanowiska Prawa i Sprawiedliwości wobec postulowanych kierunków zmian Wspólnej Polityki Rolnej po 2013 r. W III panelu konferencji wystąpił dr Bartłomiej H. Toszek (Uniwersytet Szczeciński) z referatem dotyczącym stanowiska szkockich i walijskich władz regionalnych oraz organizacji rolniczych wobec zmian WPR po 2013 r. Kolejnym prelegentem była mgr Justyna Kłys (Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi) z referatem na temat stanowiska Republiki Federalnej Niemiec w zakresie polityki rolnej w procesie akcesji państw Grupy Wyszehradzkiej do Unii Europejskiej w latach 1998–2004. Jako ostatni zabrał głos mgr Tomasz Grobla (Uniwersytet Szczeciński), który dokonał analizy wpływów chińskiej samowystarczalności na rozwój Wspólnej Polityki Rolnej, stawiając pytanie „Czy chińska żywność zniszczy rolnictwo Wspólnoty?”. Obrady zostały podsumowane i zamknięte przez prof. A. Wojtaszaka.

Ograniczenia czasowe uniemożliwiające przeprowadzenie dyskusji dotyczącej każdego z wystąpień skłoniły uczestników konferencji do sformułowania wniosku o potrzebie organizowania cyklicznych spotkań poświęconych polityce rolnej na szczeblu narodowym i ponadnarodowym, z udziałem przedstawicieli środowisk rolniczych i naukowych. W tym aspekcie konferencja „Perspektywy rozwoju Wspólnej Polityki Rolnej po 2013 roku” ma szansę stać się istotnym wydarzeniem w procesie integrowania teoretyków i praktyków zajmujących się problemami rolnictwa, w ramach kolejnych konferencji oraz prowadzenia wspólnych badań naukowych.

*BARTŁOMIEJ H. TOSZEK**

Streszczenie

W sprawozdaniu przedstawiono założenia i przebieg międzynarodowej konferencji środowisk rolniczych i naukowych dotyczącej przyszłości Wspólnej Polityki Rolnej, która odbyła się w Szczecinie w dniach 11–12 lutego 2011 r. Uczestnicy dyskutowali o powiązaniach krajowych polityk wybranych państw członkowskich Unii Europejskiej (Wielkiej Brytanii, Francji, Niemiec, Danii, Szwecji i Polski) z formułą wypra-

* Dr Bartłomiej Toszek, Instytut Politologii i Europeistyki US, e-mail: clermont@wp.pl.

cowaną na poziomie unijnym, wskazując oczekiwania rolników oraz realne perspektywy ich zaspokojenia. Omawiali również możliwości wdrożenia zaprezentowanych przez Komisję Europejską wariantów reformy Wspólnej Polityki Rolnej oraz przewidywane konsekwencje tych działań.

Słowa kluczowe: Unia Europejska, rolnictwo, Wspólna Polityka Rolna

**THE REPORT OF INTERNATIONAL RESEARCH CONFERENCE
“COMMON AGRICULTURAL POLICY DEVELOPMENT PERSPECTIVES
AFTER 2013”**

Summary

In report presented thesis and progress of international farmers and scientists conference about the Common Agricultural Policy future which happened in Szczecin on February 11–12, 2011. Participants discussed about connections between agricultural policies of selected member countries of the European Union (the United Kingdom, France, Germany, Denmark, Sweden and Poland) and formula elaborated on the EU level, showing expectations of farmers and perspectives of its appeasing. They debated also on possibilities of implementing proposed by the European Commission variants of the Common Agricultural Policy reform and previsions of its consequences.

Key words: European Union, agriculture, Common Agricultural Policy